IVAN DEVČIĆ-LIČANIN

POSLJEDNJI KNEZ

OTOKA KRKA

SLIKA IZ HRVATSKE PROŠLOSTI XV. VIEKA

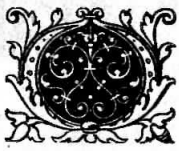

Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli), Zagreb
Ilica br. 30.

24600

UVOD

Lipanjsko je predvečerje g. 1454. Uz jedan prozor palače mletačkoga plemića Pavla Maurocena, što se uzdizala na Velikome kanalu (Canal Grande) pročeljem prema zapadu, sjedi otmena mlada ženska, obučena u bogate haljine i razgovara sa mladićem, koji drži njezinu desnicu u svojim rukama.

Ona je prekrasna pojava, koja se upravo milo i ljubko ističe uza kršna crnomanjasta mladića, obučena u hrvatsko velikaško ruho. To je kćerka uvaženoga mletačkoga plemića Pavla Maurocena, koju je zamilovao knez Ivan Frankapan, gospodar otoka Krka, pa odlučio učiniti ju svojom drugaricom. Njih dvoje upoznalo se je prigodom jedne zabave kod mletačkoga dužda Franje Foscarija, jedno se drugom svidilo, pa odlučili biti svoji. Dva mjeseca nakon one zabave kod dužda bilo je prstenovanje (zaruke).

Otac Elizabetin, plemić Pavao, bio je sasvim zadovoljan, što će mu se diete dobro udomiti. — Knez Ivan, najmladji sin pokojnoga bana Nikole,[1] bio je sretan, što će dobiti za ženu prekrasnu i umnu Mletčanku, pa što će tom ženitbom stupiti u bliži odnošaj sa mletačkom općinom, pod zaštitu koje bio se je dao još godine 1541.

— Na otoku Krku nisam bila, govorila je mehkim glasom Elizabeta. Kakav je taj otok? Ima li tamo sgodnih luka, velikih šuma i liepih gradova? Kaži mi, da znam nešto o svojoj budućoj stojbini.

— Prekrasan je moj otok! — uzdignutim će glasom Ivan, izpustivši njezinu ruku iz svojih. Liepa moja! Kada ti razgledaš otok, onda ćeš moći uzkliknuti onako, kao što sam ja uzkliknuo. -- Ivan ustade nastavljajući; Na njemu je udobnih luka i sigurnih draga za svako brodovlje. Šuma je dosta, a sve su bogate velikim i koristnim drvećem. Za blago ima dosta plodnih pašnjaka. Slaništa daju obilno soli. Otok rodi žitom, vinom i uljem, osobito u okolici Baške, Omišlja i Dobrinja. Na njem ima liepih i utvrdjenih mjesta, a najveće i najliepše jest Krk. On se je smjestio u krasnome zatonu, koga okružuju vinogradi, maslinovi vrtovi i liepe šumice. Grad brane jake zidine, koje su učvršćene tvrdim kulama. U njemu je moja palača, sazidana od kamena

[1] Ban Hrvatske i Slavonije od 1426.—1432.

tesanca.— Ja ne bih dao o'oka Krka za imanja sve moje braće! Krk je raj zemaljski, gdje ćeš se ti, mila moja, naskoro nastaniti! govoraše Ivan razdragano, prignu se k djevojci i poljubi ju u vrele ustne.

— Biti će nam ko u zemaljskome raju! — ona će uzbudjeno, ovi ruke oko Ivanova vrata i obasu ga cjelovi. . . . . Reci mi: kako je to, da si ti kao najmladji brat dobio tako liep dio baštine?

— Hm! Pred pet godina bio me zapao najgori dio. Kada smo se dielili godine 1449., dobio sam nekakovu župu Bužane pod Velebitom i grad Hreljin. Ja nisam bio zadovoljan, pa sam tako dugo mutio, dok nije došlo do nove diobe pred tri godine. Braća mi ustupiše čitav otok. Sada sam zadovoljan, a bit ću još više, kada ti budeš s menom na otoku boravila.

— Ti si se dao pod mletačku zaštitu, — reče mi otac — Elizabeta će i nasloni glavu na Ivanovo rame.

— Jesam, jagodo moja. Ja sam odmah nakon druge diobe poslao ovamo svoje ljude: Mihajla Desića podknežina, i Martina Cendića, sudca, da jave mletačkoj općini, kako smo se izmirili i na koji smo način baštinu podielili.

— Jesi li zadržao onu župu i grad, što si bio pri prvoj diobi dobio?

— Nisam. Ja sam se odrekao sve baštine

na kopnu i dobio otok Krk sa svim mjestima. On je moja država, a ja u njoj neodvisan knez — neodvisan vladar, koji...

— Koji pod zaštitom mletačke občine, — uteče mu se u besjedu Elizabeta i ogrli ga.

— Misliš možda, da sam ludo učinio, što sam se dao u zaštitu ovako moćne občine? — Ivan će, a besjeda mu bila nekako opora. — Ja imam protivnika, imam neprijatelja, koji priekim okom gledaju na mene, i koji će možda danas sutra pokušati da me sruše. — Ja ni svojoj rodjenoj braći ni sinovcu Jurju ne vjerujem. Moram biti oprezan, mudar i lukav.

— Mletačka občina prihvatila je tvoju ponudu i obećala ti .... djevojka će i sjedne.

— Ona je prihvatila moju ponudu i primila me pod svoje okrilje. Dozvolila mi je, da u gradu Krku i u ostalim tvrdjicam mogu izvjesiti zastavu sv. Marka. Da se još bolje osiguram i Mletčane uza se privežem, oporučno sam odredio, da se moji potomci imadu dati pod okrilje mletačko; ako ne budem imao potomaka, da nakon moje smrti pripadne duždu i mletačkoj občini čitavi otok Krk.[2]

Kada je Ivan stao spominjati potomke, bješe Elizabetu oblilo rumenilo, koje je još većma uvećavalo njezinu ljepotu.

— Mletačka je občina s veseljem prihvatila

[2] Dne 2. ožujka 1453. načinio je Ivan oporuku, u kojoj izmedju ostaloga dolaze i one dvije točke.

one točke moje oporuke i obvezala se, da će se za mene brinuti u svakoj sgodi i nesgodi; da će nastojati, ako bi me moji neprijatelji srušili a možda i zarobili, da me oslobodi i vladanje mi povrati ... — Reci mi, jagodo moja, jesam li pametno uradio?

Djevojka ga je motrila nekoliko časaka, tada se osmjehnu te reče:

— Slabo si se pobrinuo za svoju buduću ženu, ako bi ostala iza tebe udovicom. Sve ostavljaš duždu i občini, a nje se i ne sjećaš. Hvala na takovoj ljubavi i pažnji!

— Ha! ha! ha! nekako će prisiljeno knez Ivan, kome nije bilo najmilije, što ga je zaručnica tako pecnula. — Bi li ti, ljubice moja, da danas sutra iza mene udovicom ostaneš, mogla upravljati krčkom knežijom? Ne bi. — A ja, knez Ivan Frankapan, smoći ću toliko gotovine, da ti, ako budem morao prije tebe na drugi sviet poći, osiguram bezbrižan život ...

— Onda nemam ništa protiv tvoje oporuke, — Elizabeta će i pruži ruku zaručniku, koji ju poljubi.

U te mjere unidje u sobu Elizabetina majka i pozva njih dvoje, da se s njome prevozaju kanalom.

*

* *

Kolievkom knezova Frankapana jest otok Krk, po kome su se nazivali »knezovi krčki«,

a tek kasnije primili i u javnih izpravah ime Frankapani ili Frangepani.[8]

Od svih Frankapana bio je najmoćniji silni knez Nikola IV., koji je god. 1426. postao banom Hrvatske i Dalmacije. Upravo u njegovo doba bilo je vladanje krčkih knezova ogromno i prostrano, obasižući skoro čitavu Hrvatsku. Ban Nikola bio je najmoćniji velikaš u hrvatskoj državi.

Kada je on g. 1 432. zamienio ovaj svijet boljim, ostade iza njega devet sinova — devet Banića. Bansku čast primiše Ivan stariji i Stjepan. S početka su bila braća veoma složna, te se nije mislilo na diobu baštine; ali poslje godine 1 445. udari striela nesloge medju njih, te se oni počeše prepirati i otudjivati medjusobno. Povod toj neslogi bile su u jednu ruku obiteljske, a u drugu ine prilike i neprilike. Stvoriše se dvie stranke: Stjepanova i ona Ivana Mladjega. Uza Stjepana pristajao je Martin, a uz Ivana su bila ostala braća.

Andrija bješe već tada umr'o. Ivan je tražio zaštite u Veneciji, nagovarajući ovu, da poradi, kako bi se baština pravedno razdielila medju braću. Sada nastadoše izmedju Nikolinih sinova trvenja i borbe, koje se napokon dokrajčiše time, da su ogromnu državinu razdielili u Modrušama godine 1 449. na osam

[8] Ban Nikola IV. (1426.—1432.) počeo je prvi dodavati svome naslovu pridjevak Frankopan ili Frangepan.

dielova ili gospoštija. Ivan Stariji bješe medjutim umr'o, pa u diobu udje njegov sin Juraj. Za gradove Krk i Senj odlučiše, da ostanu zajednički, jer će se time održati porodična zajednica.

Ivan Mladji (VII.), koji je rado naginjao Veneciji, dobi župu Bužane u današnjoj Liki i grad Hreljin. Ma da su svi bili u početku s diobom zadovoljni, ipak se naskoro nekoji pokajaše, što su pustili, da se ista tako obavi. Jednome nije bilo pravo ovo, drugome ono, a ponajviše se srdio i vikao Ivan Mladji, jer da je najmanji i najlošiji dio dobio

Njegova je vruća želja bila, da dobije otok Krk Ivana su u tome podupirali Mletčani, pa je on upravo silom tražio, da se nova dioba obavi. Usljed toga nastale su opet smutnje medju knezovi, te su se dokrajčile godine 1 451. novom diobom njihove ogromne državine. Što je Ivan tražio, to ga je i dopalo: on dobi čitavi otok Krk, a odreče se svakog posjeda na kopnu, t. j.: bužke župe, grada Hreljina i Drivenika. Ovaj potonji grad bješe naknadno dobio u posjed.

Ivan se odmah dade pod zaštitu Venecije, koja mu istu obreče, k tome dozvoli, da može na otoku izvjesiti zastavu sv. Marka. — U oporuci, koju je načinio godine 1 453., odredjuje izmedju ostaloga, da se njegovi potomci imadu u zaštitu Venecije dati, a ne bude li imao potomaka, da po njegovoj smrti pri-

padne čitavi otok duždu i mletačkoj općini. — Knez Ivan bješe hotimice s uma smetnuo svoju braću i svoj ostali rod, kada je te točke u oporuku dao unieti.

Te godine, kada je tu oporuku načinio, nije bio oženjen, ali se je stao ogledati za djevojkom koju bi učinio kneginjom. Bilo je u hrvatskoj državi dosta velikaških kćeri, ali knez Ivan nije ni za jednu pitao, jer se nije smjerao iz Hrvatske oženiti. On je svraćao svoj pogled na Veneciju, odaklen je bio namislio dovesti si drugaricu. Možda nije ni jedna kćerka bilo koga hrvatskoga velikaša bila dostojna nazvati se ženom krčkoga kneza Ivana? Tako nije mislio mladi knez. On je znao, da ima velikaških kćeri u Hrvatskoj, koje su krasne duhom i tielom, koje su bogate ali uza sve to gledao je na tudjinski grad, da si u njemu nadje djevojku, koju će povesti pred žrtvenik. Vidjeli smo, kako se je knez Ivan bio dao u zaštitu i obranu mletačkoga vladanja, samo da si što bolje osigura svoju baštinu. Zaključivao je, da će mu mletačka općina biti još bolje naklona, ako stupi u rodbinstvo sa kojom uvaženom plemićkom porodicom u Veneciji. On se je očito bojao za svoju baštinu, pa se je htio proti svakom napadaju — bilo od braće ili koga drugoga — osigurati time, što se je dao u mletačku zaštitu; što je u prilog duždu i općine onako oporuku sastavio, te što je odlučio bio oženiti

mletačku plemkinju, samo da što više priveže moćnu općinu uza se.

Knez je u zadnje doba češće dolazio u Veneciju, a skoro svaki put bi se poklonio duždu i posjetio nekoje viećnike. Dužd je bio upravo zamilovao kneza Ivana, jer mu se je dopao svojim vladanjem. Jednom sgodom, kada je bio na zabavi kod dužda Franje Foscarija, zapita ga ovaj, da li kani sada, kad je uredjeno sve izmedju braće, osnovati svoje ognjište.

— Kneže! — dužd će Ivanu, kada su stajali u dvorani uz prozor i gledali one otmene goste, koji su se vrzli simo tamo, — vi bi se morali naskoro oženiti. Jeste li možda našli onu, koja će vam sladiti dane života na vašem prekrasnom otoku?

— Odlučio sam, vaše presvietlo gospodstvo, oženiti se, ali do danas nisam našao djevojke, koja će biti mojom ljubom, odvrati knez Ivan s posmjehom na licu.

— U Hrvatskoj ima djevojaka visokoga roda, pa ćete moći jednu lahko izabrati.

— Ima ih, vaše presvietlo gospodstvo, ali ih je i u Veneciji, — odvrati knez i pogleda značajno dužda.

— Istina je, kneže, istina. Eno upravo dolazi u dvoranu jedna izmedju najljepših i najumnijih djevojaka u gradu. To je Elizabeta, kćerka moga prijatelja Pavla Maurocena. Po-

gledajte ju kneže. Prekrasno je to diete. Božica ljepote!

Knez Ivan pratio je pogledom ubavu djevojku, a na licu mu se vidjelo, da mu se dopada.

— Pristalo čeljade, kakova nisam davna vidio, — očitova on duždu.

— Upoznat ću vas, kneže, s njome i s njezinim roditeljima.

— Osobito će mi goditi, vaše presvietlo gospodstvo, da se upoznam s obitelji toga plemića, jer se je jedan od vaših prvašnjih knezova Frankopana bio oženio iz obitelji Maurocena.[4]

— To mi je milo čuti... Uvüerit ćete se, kneže, da je mlada plemkinja veoma umna djevojka, k tome nada sve dobra i plemenita srca. Nemojte misliti, da ja ovako govorim radi toga, što je njezin otac mojim prijateljem, rekao sam samo šuštu istinu, a da je tako, uvjerit ćete se i vi, dragi moj kneže.

Nekoliko časaka kasnije upoznao je dužd kneza Ivana sa liepom mletčankom i s njezinim roditeljima. Posljedica toga poznanstva bila je, da je knez Ivan zamilovao mladu plemkinju, koja mu je jedne večeri, kada joj je o svojoj ljubavi govorio, očitovala, da ona ne bi mogla bez njega živiti. Dva mjeseca

[4] Bio je to Bartol VII. Bačin, koji je imao za ženu Mabiliju Mauroceno.

nakon prvoga njihova susreta bili su oni sretni zaručnici.

U lipnju godine 1454. vidimo kneza Ivana kod svoje zaručnice u pohodu. Tom prilikom utanačio je on s njezinim roditeljima dan vjenčanja, a tada se povratio na Krk.

U jeseni godine 1454. vidjela je Veneoija kićene svatove krčkoga kneza Ivana i njegove odabranice Elizabete.

Kako se je knez Ivan bio od ostale braće skoro sasvim otudjio, ne dolazeći nikada na njihove sastanke, ne dodje nitko od njih u svatove, izpričavajući se ovim i onim; dodje samo sinovac mu Juraj, knez Cetinski i Rmanjski.

PRVI DIO

I.

Na desnoj obali rječice Slunjčice ili Slušnice, a nedaleko pada ove u Koranu, uzdizao se na krševitoj uzvisini krasni i prostrani Slunj-grad ili kako neki hoće Slovin.[5] Bio je sagradjen u obliku šesterokuta, na dva poda, a štitilo ga je jako gradsko platno i četiri oble kule, koje su se uzdizale prema iztoku i jugu. — Tko je grad sagradio i kada, nije poznato. Spadao je pod župu Drežnik, koju je kralj

[5] Ruševine Slunj-grada vide se u blizini današnjega mjesta Slunja.

Karlo Roberto god. 1323. darovao krčkome knezu Dujmiću, sinu Fridrika III.

Pri diobi prostrane državine bana Nikole IV. Frankapana g. 1449. dopade Slunj kneza Dujma IV. zajedno sa Novigradom i Ostrvicom u Liki pa Ledenicami u Primorju. — Knez Dujam stanovao je s početka u Slunju, da bude bliže sinovcu Jurju, koji se bio smjestio u tvrdom Cetinu, što je kasnije izborom Ferdinandovim g. 1527. postao tako znamenit u hrvatskoj povjesti.

Jesenski je dan god. 1476.

Pred kulom, koja se uzdigla upravo više Slunjčice na golome kršu, sjedi slunjski knez Dujam i razgovara sa cetinskim kastelanom Jurom Nehtyjem, koji je nakon smrti kneza Jurja upravljao njegovom gospoštijom, jer su kneževa djeca bila još malodobna.

Knez Dujam uvažavao je Nehtyja ,jer je ovaj bio nada sve pošten i veoma odan porodici pokojnoga kneza Jurja. — Nakon diobe Frankapanskih dobara g. 1449. nije bio knez Juraj zadovoljan, držeći da je prikraćen, pa je tražio dio imanja modruškoga, koje je bilo dopalo Stjepana II. — Kada je Juraj umro, nastavio je Nehty pravdu za istu stvar, a u ime kneževe djece Ivana, Andrije i Nikole. On je g. 1466. došao pred stolni kaptol u Zagrebu i tamo uložio u ime djece Jurjeve pro-

svjed proti knezu Stjepanu i sinu mu Bernardinu u pogledu župe Modruša i gradova Tržana i Vitunja. — Nehty nije ništa polučio. To je silno srdilo kastelana, pa je bio užasno zamrzio gospodu, koja nisu htjela — kako je on govorio — pravice krojiti. — Kaptol stolni nije mogao ništa učiniti, jer je kralj Matijaš Korvin u kolovozu iste godine bio potvrdio knezu Stjepanu i sinu mu Bernardinu sva imanja.

Radi toga, što se je Nehty brinuo za djecu pokojnoga Jurja, pa što je bio, kako smo spomenuli, pošten i značajan, zavolio ga je knez Dujam, te ga je smatrao kao nekim daljnjim rodjakom.

— Dragi moj Juriša! knez će kastelanu, kad su bili sjeli na klupu pred kulom. — Mi smo god. 1449., kada se dielila državina pokojnog nam otca, kome su činu prisustvovala i tri biskupa: krbavski Vid Korčulanin, krčki Franjo i senjski Andrija Dračanin, mi smo, velju, spisali tada diobni ugovor, a posebno opet izpravu, u kojoj su važne dvie točke. Prva je: ako bi tko od nas braće umr'o bez djece, onda će se njegova baština dati onome, koga je prigodom diobe u Modruš-gradu zapao manji dio. Druga je točka: knez Martin prihvaća i prisegom potvrdjuje, da će po njegovoj smrti i ona imanja, koja je dobio po prvoj ženi Jeleni Lipovačkoj, kao ti i ona, koja su mu u dio pala po drugoj ženi Doroteji

Blagajskoj, ostati preživjeloj braći njegovoj i potomcima ovih..... Ove su dvie točke veoma važne, jer se je i pomoću njih htjelo sačuvati jedinstvo naše ogromne porodice. Mi smo diobni ugovor i tu posebnu izpravu podpisali, a to znači, da ćemo se jednog i drugoga držati. Kada smo ono g. 1451. pristupili k drugoj diobi, promienio se je diobni ugovor, ali je u kreposti ostala ona izprava, o kojoj sam čas prije govorio..... Pa što se je dogodilo?! Iste one godine, kada je Osmanlija zauzeo Carigrad, spisao je moj brat Ivan, knez krčki, oporuku, kojom određuje između ostaloga, da grad Krk i otok imadu pripasti duždu i mletačkoj obćini, ako bi on umr'o bez djece. Tu oporuku sastavio je, kada još nije bio oženjen.

— Kad je sada već pokojni knez Juraj došao iz svatova sa Krka, silno se je srdio na »kneza Ivana.«

»Da sam znao,« — govorio je, — »za onu nesretnu oporuku, ne bi me bio vidio ni Krk ni svatovi moga strica!«

— Često mi je i sam o tom kazivao, — Dujam će! Da! Ivan je pogazio onu izpravu, pogazio svoj podpis na njoj, pogazio je svoj obraz, koga svaki čovjek ima samo dva prsta.

— Nepametno je učinio i moj brat Martin Pobožni.

— I vi ga, kneže, tako zovete? — s posmjehom će Nehty.

— To mu ime pripada; tako ga zovu, pa se i ja toga držim, — odvrati knez ozbiljno.

Knez Martin Frankapan, brat Dujmov, upravo je kraljevski dielio pradjedovska imanja samostanom Franjevaca i Pavlina, a to nije bilo po ćudi ostaloj braći i sinovcem, osobito ne sinovcu Anžu[6] (Ivanu) u Sokolu više Brinja. Ta darežljivost bila je i drugim upadna, pa mu prišvarnuše ime »Pobožni«, koje mu osta i poslje smrti.

— Reko sam, da je i on učinio nepametno. Zapisao je kralju gradove Kostajnicu, Stenčnjak, Lipovac i još tri grada; onda je mnogo toga izpoklanjao samostanima, pa je tako prikratio svoje baštinike, a pogazio besjedu i prisegu.

— Knez Ivan učinio je svakako gore, jer je sve svoje ostavio mletačkoj obćini, ako on umre bez djece. On ima doduše sina Nikolu i kćer Katarinu, ali je pitanje, da li će ga djeca preživti. Izgledje mu sin kao da je na rakiji izprošen (t. j. hrdjav je).

— A što je s knezom Anžom? — upita kastelan.

— Brinjsi knez zavadio se je sa stricem radi obiteljskih imanja. Jednom sgodom uhvatio je Anž strica, pa Ivana Benvenjudu i još nek dvorjanike i bacio ih u tamnicu. Ivan

---

[6] Anž (Ivan), bijaše sin Bartola IX., a brat kneginje Dore, majke bana Ive Karlovića.

Benvenjud izkupi kneza time, što je Anžu založio grad svoj Skrad na Korani. Da ne bude Benvenjuda- bio bi se Martin nasiedio u tamnici grada Sokola sapet u okove.

Anž je tim postupkom htio prisiliti strica, da mu zapiše neke gradove u Vinodolu, ponajpače Bakar i Bribir.

— To je Martin i učinio, — kastelan će.

— Jest. Anž se nakon toga iz Brinja preselio u Bakar. Ali je gore, što je došlo do sukoba izmedju Anža i kralja Matijaša.

— A radi česa? Ne znam ništa o tom.

— Ne znam ni ja, da ti pravo rečem, što je bio povod tome. Netko govori, da je došlo do sukoba radi Senja[7], u kome je kralj postavio kapetanom dubrovačkoga vlastelina Maroja Žunjevića; Anž da je htio grad natrag oteti. Drugi kažu, da je kralj zaželio predobiti grad Sokol i Brinje pod njim, samo da ima slobodan prolaz u Senj. Ovo će, po mome sudu, biti istina i pravi povod sukoba izmedju Anža i kralja Matijaša.

Zamukoše obojica, a nakon dužeg mučanja javi se kastelan Nehty:

— Vama je, kneže, Ivan Krčki rodjeni brat, ali se ne srdite na mene, što ću jednu reći, a tiče se njega.

— Ja znam, što ćeš reći, — knez će. Srdit

[7] Kraljev vojvoda Blaž Magjar zauzeo je godine 1469. grad Senj za kralja Matijaša Korvina

se ne ću, jer je ono, što ćeš reći, po svoj prilici živa živcata istina.

— Knez Ivan čudne je ćudi, — kastelan će.

— Dok je bio u djetinjoj dobi, puštano mu je sve na volju, jer je bio najmladje diete. Sada se vide posljedice takova uzgoja. Ono, što si on upili u svoju glavu, ne može mu nitko živ iz nje izbiti. K tomu je do zla boga nepromišljen. — Sramota je ovako govoriti o rodjenome bratu, ali šta bi: istini ne možeš u lice pljuvati.

— On se je od svih vas odielio, otudjio, bacio u naručaj Venecije, koja će ga, bojim se, na tanak led navesti. Kajat će se, što je vjerovao u njezino prijateljstvo, ali će biti kasno, — govorio kastelan.

— Ti, moj Juriša, hrdjavo sudiš o Mletčanima — knez će i namjesti se na klupi.

— Prilično ih dobro poznam. Oni su, istina je, prikloni ne samo knezu Ivanu nego svim članovima vašega velikoga kneževskoga roda, ali su silno lukavi i traže samo za sebe korist. Ja znam, da su oni sve vas pomogli u borbi proti kralju Matijašu, osobito poslje gubitka grada Senja, ali se iza svega toga nešto drugo krije.

— A što je to drugo, što se krije, — dragi moj Juriša? — knez će ljubopitno.

—Reći ću vam, kneže, jer poznam dobro lukave Mletčiće. Ovima je do toga, da jednom dobiju otok Krk u svoje šake. Ta čuli ste pri-

poviedati, kako su oni lukavim načinom dobili gradove Trogir i Šibenik, kada ono banovao Mladin, sin Pavlov, koji je bio mudar ban i vješt vojvoda.

— Čuo sam dragi moj Juriša. Neću reći, da govoriš krivo, što se tiče Mletčana, ali je i još netko, kome se hoće Krka, pa svih imanja knezova Frankapana.

— Znam ja, tko je taj. Kralj Matijaš zauzeo je Senj; on se ne će skanjivati udariti i na Sokol, Cetin i tako dalje, jer ne želi imati u svojoj državi moćnih knezova. Takovih nije trpio ni kralj Karlo Roberto, pa je zato i učinio onako sa banom Mladinom.

— Zarobio ga i odveo nekamo u Ugarsku, — dopuni knez Dujam i zamisli se.[8]

— A što su učinili Mletčani, kad je ono ban Blaž Magjar bio poslao u Mletke poslanike, da bi se uzpostavila sveza izmedju mletačke obćine i kraljevskoga grada Senja? — produži Nehty.

— Kraljevskoga grada Senja? uzkliknu nehotice Dujam i prenu se iz svojih misli.

I ne čekajući odgovora nastavi kastelan:

— Ti lukavi branitelji knezova Frankapana odmah su pristali na sve zahtjeve bana Blaža Magjara.

— Da smo Senj izgubili, mnogo smo i sami

[8] Zarobio ga je godine 1322. i odveo u Ugarsku zemlju.

krivi, — više će za se knez Dujam i zagleda se u gniezdo lastavičino, koje je bilo izpod shoda više ulaznih vrata.

Kastelan ne reče ništa, nego slegne samo ramenima.

— A krivi su i Mletčani, koji su bili makli svoju posadu iz Senja, te je tako Blaž Magjar mogao lahko grad predobiti, — produži knez.

— Kralj Matijaš slavi sada veliko slavlje, — Nehty će, samo da svrne govor na druge stvari.

— Da, da! Ženi se po drugi put.[9] Više godina bio je bez drugarice.

— U poslanstvu, koje je otišlo u Napulj po kraljevu zaručnicu, jest i mladi knez Bernardin Frankapan.[10]

— I on je medju poslanici, — nekako će nehajno knez. Kralj mu je veoma sklon.

— Kralj Matijaš bio je primio Anža, sina kneza Ivana, na svoj dvor u Budimu. Šteta, što je mladi knez tamo umr'o.

— Bilo je tako sudjeno, — Dujam će.

— Knez Ivan je mislio time, što je sina bio dao na dvor, predobiti kralja za se. — A kako je to bilo sa udajom kneževe kćeri Katarine? najednom će kastelan.

— Moj brat htio je udati Katarinu za kraljeva bratučeda, ali mu se želja nije izpunila.

[9] Oženio je Beatricu, kćer napuljskoga kralja Ferdinanda I.

[10] Sin Stjepana II., kneza modruškoga.

— Nije li, kneže, htio on razbaštiniti svoga sina Nikolu, da nasljedstvo osigura Katarini?

— To je on htio učiniti, samo da kraljev rodjak uzme mu kćerku.

— A zašto se je ta ženitba razvrgla?

— To ti, dragi moj Juriša, ne znam reći. To je bila tajna moga brata.

— Tom ženitbom htio je knez Ivan za se predobiti naklonost kraljevu. Nije hrdjavo mislio. On je mudar i prožgan, ali će, bojim se, najzad zlo proći.

— Ne znam ti ni ovo ni ono reći, ali se bojim, da mi svi skupa ne ćemo dobro proći; medjutim pustimo takove razgovore na kraj, — nekako će oporo knez.

Nehty je poznavao kneza, stoga se naskoro preporuči i udje u grad, da se pokloni kneginji Barbari i preporuči.

— Najzad će zlo proći, — reče Nehty o bratu Ivanu. I ja se bojim, da će mu tako biti. Ovamo se ulagiva kralju, onamo mletačkoj obćini, samo da si sačuva gospodstvo na otoku. Za tu njegovu igru znadu Mletčani, znade za nju i kralj Matijaš, pa će ga, čim se desi prilika — ili jedan ili drugi napasti i oteti mu Krk.

A zlo se sprema na sinovca Anža. Kralj je željan Sokola i Jelovika, jer da ove u svoje ruke dobije, bio bi sigurniji za sam Senj. Satre li Anža, udarit će na Ivana pa na ostale. Poz-

nam ja Korvina.[11] Onda opet ti nesretni Turci! U strahu sam, da će najednom na mene udariti. Bosna je njihova, pa sada su zinuli na Hrvatsku, da i nju poklope. Eno pred osam godina opustošili su župu Modruše i zarobili svu silu ljudi. A brojila je tada ta župa oko dvie tisuće ognjišta. Od to doba eto ih svake godine ovamo u pohode ili u oblasti knezova Kurjakovića. A šta su ga zla počinili pred sedam godina, kad su prodrli kroz Liku i Krbavu, pa opustošili opet Modruše, odakle su otišli, robiti i paliti u Kranjsku. Sa tri strane zieva zlo na nas ... Knez Dujam ustade i podje naglo prema ulazu u grad, gdje se srete sa Nehtyjem.

— Dalje Kremen-grada ne ćeš danas dospjeti, jer će naskoro noć na zemlju, a nema mjesečine, — knez će kastelanu.

— U Kremen-gradu imam važna razgovora sa vlastelinom Šimunom Vukom, pa ću tamo prenoćiti. Da nije tako, brzo bi me prenesao moj Putalj do Cetina, — odvrati kastelan, pokloni se i ode do nedaleke kuće, gdje je bio konja ostavio. Kada su se zatvorila bila za kastelanom težka gradska vrata, unidje knez Dujam u grad, unidje nekako zamišljen i zlovoljan. U gostinjskoj sobi, koja je bila odmah

---

[11] Kralj Korvin bio je godine 1465. digao vojsku na knezove Frankopane, koji su mu uzkraćivali poslušnost; medjutim nije na njih udario.

lievo od ulaznih vrata, nadje svoju ženu Barbaru u razgovoru sa Vugom, kćerkom Jurka Kobasića iz Brekovice na Uni. Vuga je bila došla u pohode k svojoj kumi. — Knez Dujam sjede k njima, i oni odpočeše razgovor, koji je nekako raztjerivao tmurnost iz duše kneževe.

II

Knez Martin, koji je imao prostranu gospoštiju, budući bješe mnogo toga dobio i po svojim dvim ženama i to: Jeleni Lipovačkoj i Dori Blagajskoj, bijaše pobožan čovjek, te je gradio samostane i crkve i bogato ih darivao, ali je uza svu tu pobožnost rado posezao i za tudjim imanjima.

S njime se ljuto zaujede sinovac njegov Anž Brinjski. Ovaj se je bio silno razljutio na strica, što je tolika imanja poklanjao samostanima, pa što je unatoč diobenom ugovoru od 1449. bio zapisao kralju Matijašu Korvinu šest svojih gradova.[12] Jednom sgodom uhvati on strica Martina i baci ga okovana u tamnicu grada Sokola, htijući ga time prisiliti, da i njemu zapiše koji od svojih gradova. Kneza je izbavio iz zatvora Ivan Benvenjud, kome je kasnije knez Martin zapisao Kostajnicu. — Napokon je došlo do mira izmedju strica i sinovca. Knez Martin zapisao je Anžu za slučaj

[12] Kostajnica, Steničnjak, Lipovac, Okić i još dva grada.

svoje smrti gradove Bakar i Bribir. Videći on, da mu nije duga života, jer ga bolest sve više trla, pravio je oporuke i zapise, te se sjetio tako ovog i onog, pa i svoga roda. Knezu Stjepanu Modruškom i sinu mu Bernardinu zapisa neke gradove, imenito Trsat i Novigrad (Novi u Vinodolu).

Knez Ivan Krčki, koji se je takodjer nadao, da će se i njega sjetiti brat Martin, nemilo se je razočarao doznavši, da njegovo ime ne dolazi u bratovljevih zapisih. — Ivan bješe poslao u Novigrad svoga pouzdanika Tomu Hrvaćanina ili Krbavca, nekadašnjeg omišaljskog kapetana, da dozna, je li knez Martin odredio koji grad njemu i najmladjemu si bratu. Toma Hrvaćanin, lukav i prožgan do skrajnosti, bješe brzo doznao sve ono, što je htio znati njegov gospodar.

Jednoga dana, kada je knez boravio sa kneginjom Elizabetom na otočiću Košljunu, koji se uzdiže usred Košljunske drage gradu Krku na iztoku, najaviše Tomu Hrvaćanina. Ovaj se bješe povratio iz Vinodola u grad Krk, gdje mu rekoše, da je knez na Košljun otišao, da u samostanskoj crkvi sv. Marije pribiva službi Božjoj.

Knez i kneginja bili su upravo sjeli objedovati, kada Hrvaćanina najavi fratar Ignac.

Kneginja se očitova, da Krbavac dodje poslie objeda, našto će fratar:

— I ja sam rekao njemu, da ga ne će vaše

kneževsko gospodstvo sada primiti, ali je on čudan svat, pa se ne da krstiti.

— Reci mu, neka se odmori i okriepi, sada ga ne mogu primiti, — knez će fratru, koji se farizejski podsmija.

— Izvršit ću zapovied vašeg kneževskoga gospodstva, — fratar će, pokloni se nespretno i ode.

— Taj mi se ne vikne, — upravo će gnjušanjem kneginja.

— Licemjeran je, to je istina, — knez će, gledajuć za fratrom, koji je gegao poput patka. Smiešan je kako ga godj uzmeš. Brat njegov Antun, koji je pop u Vrbniku, nije mu slika ni prilika.

— Oh! Taj se zna još bolje od ovoga pretvarati. Ja toga popa jako dobro poznam, — kneginja će s prezirnim posmjehom na licu.

— Možda se varaš, — knez će. Antuna ja dobro poznam; on je moj pouzdanik.

— Slabo si ga proučio, dragi moj Ivane, kad tako govoriš. To ti ja velim, jer mogu tako o popu Antunu reći. A ti si zaboravio po svoj prilici na ono, što ti je učinio Antunov stric Mikula. Sam si mi o tome kazivao.

Bilo je na stvari ovo s tim Mikulom. Kada se je knez Ivan bio nagodio sa svojom braćom godine 1451., uze kao dio otčinske državine otok Krk. Braća, koja su jedan drugome plela zamke, gledala su, da Ivanu otmu Krk. U tome je nastojanju bio prvi knez Sigismund, koji

bieše dobio Otočac, Prozor, Vrhovinu i Dabar u Gatanskoj župi. Čim je knez Ivan uzeo u posjed otok Krk, diže se potajno brat mu Sigismnud i dodje sporazumno sa nekoliko plemića krčkih u bratovu državinu, da mu je otme. On se sakri sa svojimi ljudi u jednu opatiju, tri milje udaljenu od grada Krka. Od te opatije postao je kasnije samostan reda sv. Franje. Za tu nevjeru bratovu dozna Ivan, pa mu podje za rukom ovoga protjerati sa otoka. U službu Sigismundovu bieše se dao spomenuti Mikula, koji je jednoga dana javio knezu Ivanu, da su ga poslali mletački plemići, koji borave u opatiji, neka knezu javi, da imadu s njime tajnoga razgovora, pa neka tamo dodje. Knez, koji je već znao, da je u opatij. Sigismund, i da mu želi oteti državinu, dade Mikulu zatvoriti. Kad je protjerao Sigismunda, poče hvatati one plemiće, koji su bili s njime u savezu, pa ih progna sa otoka. Isto se dogodi i Mikuli, kome za uspomenu dade vrh jezika odrezati. — Sinovcima takova čovjeka vjerovao je knez Ivan, pa je bio učinio Antuna svojim pouzdanikom. To mu je predbacila kneginja.

— Ja znam, da je njihov stric Mikula bio lopov prvoga reda; sinovci su čestiti ljudi, osobito Antun, u koga se ja mogu podpuno pouzdati. O tome sam se toliko puta uvjerio.

— Doći će sgoda, pa ćeš se uvjeriti, da te ljude, osobito popa Antuna, nisi u dušu poz-

navao, — kneginja će ozbiljno, naglasujući rieči: popa Antuna.

— Ti tako, a ja ti i opet velim, da je pop Antun čestita i poštena duša, iskren i odan moj pouzdanik.

— Neka ti bude! Ja ostajem kod svoje tvrdnje, jer sam prozrela u njegovu dušu, pa mi je odvratan. Licemjeri su najgori ljudi na svietu.

Poslje objeda došao je Krbavac pred kneza, pa mu saobćio, da je knežev brat Martin napravio više zapisa, ali ni jedan da se ne tiče njega (Ivana).

— Knežev pisar Pavao Mravić kazivao mi je, da će se njegov gospodar preseliti iz Novigrada na Trsat, — govorio je dalje Hrvaćanin.

— Veliš, da je zapisao samostanu sv. Marije na Trsatu osim Grižana i Kotora još i kapelu sv. Lovrinca pod Trsatom i vinograd Brajdu, — knez će srdito.

— Tako je, vaše gospodstvo. Knez Martin koji je bolježljiv, naredio je, da mu tielo bude počivalo u samostanskoj crkvi sv. Marije na Trsatu.

Knez Martin držao je i grad Trsat. Tuj u blizini bila je mala crkvica sa slikom čudotvorne Djeve Bogorodice. Martinov otac, ban Nikola, bijaše se zavjetovao, da će crkvicu razširiti i nuza nju podići samostan; svoj zavjet nije medjutim izpunio, ali ga je mjesto

otca izvršio sin Martin, sagradivši samostan Franjevaca i crkvu, koja je još i danas daleko na glasu kao zavjetno mjesto. U toj crkvi je grobnica knezova Frankopana. Prvi od njih, koji je tuj pokopan, bijaše knez Martin (1479.), prvašnji knezovi Frankopani, Martinovi predji bili su većinom pokopani u franjevačkom samostanu u Senju.

— Knez će, reko si, preseliti se na Trsat.

— Tako mi je kazao, vaše gospodstvo, knežev pisar Mravić.

— Nisi me obradovao ovoga raza svojim izvještajem, — knez će jedko Krbavcu.

— Nisam tome kriv, vaše gospodstvo, — odvrati ovaj.

— Ja te ni ne krivim! — oštro će knez i pogleda mrko Krbavca. — Jesi li što doznao o mome sinovcu Anžu? — mirnijim će glasom Ivan.

— Mletčani nastoje izmiriti kralja Matijaša sa knezom Anžom.

— Ne će im poći za rukom, jer je Matijaš odlučan i bezobziran, — javi se kneginja Elizabeta.

— To je istina, Ivan će. Knez Anž, ma da je uz njega šurjak mu Karlo Kurjaković,[13] zlo će proći.

— Kralj je, kako se govori, pozvao mle-

[13] Knez Krbavski, koji bijaše uzeo za ženu Doru, sestru Anžovu.

tačku općinu i dužda Ivana Moceniga, da se izjavi, zašto podupire njegove odmetnike: kneza Anža i kneza Karlu. Ovoga potonjeg naziva kralj očitim tatom i razbojnikom.

— Radi česa udara kralj na Anža? — upita kneginja.

— Govori se ovo i ono, ali je samo to istina, da on želi satrti moć knezova Frankapana i Kurjakovića, — odvrati Ivan.

— Onda će i na tebe doći red, — Elizabeta će nekako zamišljeno. — Kralj je pokušao već jednom da satre moć knezova Frankapana. Možda . . . I ona ne dovrši.

Kad je ono godine 1469., vojvoda Blaž Magjar bio zauzeo lake ruke Senj za kralja Matijaša Korvina, knezovi se silno prepadoše, ponajpače knez Ivan, jer se pobojao, da će kralj udariti na nj, da mu otme Krk. Zato se i on, koji nikada nije bio uz braću i sinovce, diže na oružje, da u zajednici odbijaju pogibao. Venecija je potajno podpomagala knezove vojskom, brodovljem, oružjem i strjelivom. Nije poznato, kako se je ratovalo, ali se zna, da su knezovi Dujam i Martin morali bježati iz svoje državine u Mletke, zaklinjući općinu, neka poradi, da ih kralj Matijaš ne zatare, jer će oni radije sve svoje utvrde i gradove predati Turčinu, nego li da im ih kralj otimlje.

Napokon je došlo do nekakova mira i nagode izmedju kralja i knezova Frankapana.

— I ja se toga bojim, — smrknuto će knez — On odpusti Hrvaćanina, reknuvši mu, da dodje sjutradan k njemu u palaču, nije htio, da ovaj čuje njegov razgovor sa kneginjom.

— Nastojao sam, da kralja uza se privežem, ali mi to nije za rukom pošlo. Bio sam poslao na njegov dvor sina Anža, ali ovoga pokosi nemila smrt.[14]

Kneginja uzdahnu bolno, a u očima joj se zacakliše suze.

— Katarinu sam htio udati za kraljeva rodjaka, namjenjujući joj Krk kao baštinu nakon svoje smrti. I to mi nije za rukom pošlo.

— Katarina će se udati. A tko će znati, zašto je dobro, da ju nije uzeo kraljev rodjak. Ja ni malo ne žalim, što nije za nj pošla.

— Znam, da će kralj pokušati, da mi se osveti radi toga, što sam se bio digao zajedno s braćom i sinovcima proti njemu, kada smo se ono borili poradi Senja.

— Ja se ufam u mletačku općinu i dužda Moceniga, da će nam biti u pomoći, ako bi kralj htio na Krk udariti, — kneginja će s nekim pouzdanjem.

Knez Ivan nije na to ništa rekao; on se bješe sa svojim mislima nekamo zavezao.

— Moj brat, silni i mogući knez Martin, nije

[14] Umr'o 1465. i pokopana u crkvi sv. Lucije u Baškoj na Krku. Tamo je bio nadgrobni kamen sa nadpisom. Kamena je nakon godine 1864. nekamo nestalo.

se sjetio mene, kao da nismo na jednome srcu ležali. Sjetio se i ovog i onog samostana, raznih prijatelja i slugu, pa i sinovca Anža, koji ga bješe prevarom uhvatio i okovana bacio u tamnicu grada Sokola; tolikih se je sjetio, samo nije mene, — knez će najednom.

— I ti si radi toga slao onog čovjeka u Novigrad, da izvidi, je li se tebe brat Martin u oporuci sjetio?! — Elizabeta će i nasmija se.

I ne čekajući odgovora nastavi:

— Čemu tebi gradovi na kopnu? Da do nevolje dodje, težkom bi mukom branio ove na otoku. Jednom si se odrekao svakog posjeda na hrvatskomu kopnu, a sada težiš, da kakov dobiješ.

— Kad se je sjetio i svoga sluge Pavla Lukačića, pa mu darovao imanja Volavlje, Bukovac i Belčiće, mogao se je sjetiti mene ili moga sina Nikole.

— Knez Martin zaboravio je, da si ti na životu. Kada ste se zadnji put vidjeli? — šaljivo će kneginja i primi Ivana za ruku. Ja znam, da je od godine 1454. bilo više sastanaka vas braće i sinovaca, pa da si ti samo na jedan došao. Sjećam se, da sam išla tadaj i ja s tobom. Sastanak je bio u Senju,[15] a na tom sastanku razpravljalo se je o ostavštini kneza Sigismunda gospodara Otočca i Gacke,

[15] Dne 5. ožujka g. 1466.

Matijaš.

za kojom je ostavinom bio posegao i kralj

— Izvrstno si sve zapamtila, — Ivan će rek bi porugljivo.

— Jesam, — odvrati kneginja s posmjehom. Poslje ne bi tebe na sastancih. Braća i sinovci zaboravili su, da je na Krku jedan Frankapan. I onda se ti, dragane moj, ljutiš, da te se brat Martin nije sjetio u oporuci: Ha, ha, ha!

— Blago tebi, draga Elizabeto, kada si takove ćudi — nato će knez Ivan.

— Moja je ćud jako dobra, to si i sama moram priznati. Da mi je u moći, ja bih od svoje ćudi dala tebi polovicu — pa i više!...

— Ja si više puta zaželim tvoju ćud.

— Radi česa si tareš tu jadnu glavu? Bojiš se, da ne ćeš ostaviti imetka djeci? Nastoj, da sačuvaš ono, što sada imaš, a ne tari si glavu radi nečesa, što bi ti stric imao ostaviti.

— Ti znadeš upravo liepo govoriti. Koga drugoga mogla bi uvjeriti, da nije potrebno brinuti se: hoće li mu brat štogodj ostaviti na samrti, ali mene ne ćeš o tome moći uvjeriti Meni je, kako sam ti ne jednom rekao, učinjeno krivo i pri drugoj diobi otčeve državine.

— Pravo ti budi, kada si pustio, da do toga dodje.

— U prvi mah nisam ni sam opažao, da sam prevaren. Imao sam prije župu Bužane, gradove Hreljin i Drivenik. To sam pri drugoj diobi napustio, jer su tako braća htjela. Me-

djutim nije daleko vrieme, kada ću imati i na kopnu gradova.

— Držiš, da će ti ih brat Martin ostaviti? — upita Elizabeta, a na licu joj titrao smiešak.

— Ne ostavi li mi, ja ću si nekoje sam uzeti, — knez će ozbiljno i pogleda ženu, jer je znao, da će ona biti proti.

— Sam ćeš ih uzeti?! — kneginja će u čudu.

— Tako je. Skupit ću vojsku i udariti na gradove Bribir i Novigrad. Njih moram imati.

— Ti se šališ ili... Kneginja nije htjela nastaviti. Gledala je kneza, kao da ne vjeruje, e je sve u njegovoj glavi na pravome mjestu.

— Htjela si reći: »Ili si poludio,« — knez će, Niti se šalim, niti mi se mieša u glavi. Ja ti kažem, da moram Bribir i Novigrad dobiti. To su dva najljepša grada u ovim stranama, a blizo su Krku. A poslje ovih doći će na red ostali u Vinodolu.

— Ti srćeš u veliko zlo, dragi moj Ivane. Jesi li sve dobro promislio? Ja sam uvjerena, da nisi, jer u protivnom slučaju ne bi se odlučio na djelo, koje će imati užasne posljedice za nas. Okani se toga, zaklinjem te živim Bogom! Ne srći u zlo, iz kojega se ne ćeš moći izkopati.

— Kako ti to misliš? Daj se izjasni bolje! — knez će, koji kao da nije znao zrelo misliti.

— Na tebe će udariti knez Stjepan i Anž, jer je Martin namienio neke gradove u Vino-

dolu njima dvama. Zaplest ćete se u rat, a to će biti u prilog kralju Matijašu, pa će on udariti na vas, jer vas zavadjene može lahko svladati. Ti znaš, da se je kralj već sukobio sa Anžem, a ne zna se, kako će se sve to svršiti.

— Tvoje razlaganje nema nikakova temelja.

— Zlo je veliko, što ti nikada nisi htio moj savjet poprimiti, Mnogi gorki čas u životu mogao si sebi i meni zaštediti, da si me htio u raznim prilikama poslušati. Čuj me, molim te! Ovoga puta poslušaj mene, pa se okani otimanja gradova, koji ti po ni jednom pravu ne pripadaju, koji nisu bili nikada tvoji. Ti ćeš time odkloniti veliko zlo, koje bi nas snašlo, ako bi pokušao ono izvesti, o čem si govorio.

Knez Ivan nije na to ništa odgovorio. On se bješe zamislio. Kneginja se je bila ponadala, da će joj uspjeti odvratiti ga od te lude namisli, pa mu je i dalje dovodila pred oči neprilike, u koje bi došao ne samo on, nego i on a i sin joj Nikola, ako bi on počinio o mačinu.

Ivan je čuo i ne čuo kneginju, a tada se diže i pozva ju, da krenu u grad, jer da mora važan posao obaviti.

— Ti ćeš me poslušati, — Elizabeta će i uze ga za ruku.

— Vidjet ću, da li će biti uputno tvoj savjet poslušati, — odvrati knez i krenu do samostana.

Pol sata kasnije bio je u svojoj palači u Krku.

* *
*

Spomenuli smo, da je knez Anž Brinjski bio došao u oštar sukob sa kraljem Matijašem. Anža su potajno podpomagali Mletčani, ali napokon i to ponestade, kada je odlučni kralj zagrmio mletačkoj občini, da se okani toga posla, jer je Anž odmetnik, a njegov šurjak knez Karlo Kurjaković »očit tat i razbojnik«.

Ma da Mletčani nisu smjeli više pomagati kneza Anža, ipak su se za nj zauzimali i nastojali izmiriti kralja s njime. Taj posao bili su povjerili svome poslaniku na kraljevu dvoru Petru Diedu. Medjutim su sva nastojanja ovoga, da izmiri kralja s knezom Anžem, ostala bezuspješna. Kralj je bio biesan na kneza, pa ga htio srušiti i prisvojiti njegove gradove i cielu knežiju.

Negdje mjeseca travnja 1479. skupljao je ban Vladislav Egeranski čete, koje su imale krenuti proti knezu Anžu, da ono učine, što im kralj bio zapovjedio,

IV.

Knez Ivan, bio je u svojoj sobi, kad sluga javi, da je došao Hrvaćanin. Knez ga pusti preda se, te su njih dvojica duže vremena razgovarali. Nakon toga izišao je Hrvaćanin iz kneževe palače i uputio se na trg kod grad-

skih vrata, kroz koja se prolazilo u luku. Na trgu bila je sgrada glavne straže, i u tu sgradu unišao je Hrvaćanin. Pol sata kasnije uputio se je sa još dvojicom do luke, gdje su sjeli u ladjicu i odvezli se nekamo. Četvrti dan povratiše se, a Hrvaćanin ode odmah do kneza.

— Veliko zlo sprema se na kneza Anža, velemožni gospodaru, — Hrvaćanin će, čim je stupio pred kneza. I ne čekajući, što će na to ovaj, produži:

— Jučer smo našli u Senju Mikulu Grebčića iz Jelovnika.[16] Taj pripovjedi, da se kraljeva vojska primiče Brinju.

— Je li moguće!? — povika knez Ivan : ustade naglo sa stolca.

— Tako nam, velemožni gospodaru, kaza Grebčić. Što je gore, kaže on, nije knez Anž na navalu spreman.

— Kralj će ga satrti . . . A kako brojna je vojska?

— Grebčić mi nije znao reći. On računa, da će udariti najprije na Brinje i Sokol, a tada na Jelovik pa dalje.

— Sokol je tvrd. Ja držim, da ga ne će moći osvojiti, osim da tko grad izda . . . — A kako si obavio posao, radi kojeg sam te bio poslao u Vinodol? — knez će i spusti se na stolac.

---

[16] Taj je grad držao knez Anž. Stajao je po svoj prilici ondje, gdje je »Stari Brinj.«

— Imam u Novigradu, velemožni gospodaru, dobra prijatelja, kome sam otišao na konačište. Moj prijan Lovro Cendić primio me je razširenih ruku. Poslje večere otišla smo nas dvojica pred kuću, gdje smo zametnuli govor o ovom i onom. Tuj sam doznao, da knezu Martinu kreće bolest na gore i da će se u nedjelju preseliti na Trsat.

— To mi se dopada. Neka se Martin čim prije preseli na Trsat . . . Kazuj dalje! —

— Prijatelj mi je mnogo toga pripoviedao, što na stvar, radi koje ste me, velemožni gospodaru, bili poslali, ne spada. — Sjutradan razgledao sam grad. Oko njega je debelo gradsko platno sa kulama. Grad brani posada, koja je prilično brojna. Prijatelj Lovro reče mi, da se podknežin Mikula rado opije.

— Ima takovih i na Krku, — knez će. — Novigrad poznam.

— Bio sam i u Bribiru, koji se uzdiže na brežuljku, a dobro je utvrdjen. U njemu je nekoliko stražara. Ulaz u Vinodol s morske strane brane dva grada: Badanj i Kotor. Badanj se je osovio na oplazu briega više bistre Vinodolke. Sučelice ovome uzdigao se je grad Kotor. Oba ova grada nisu branjena. Grad Griže uzdigao se je visoko na ogromnoj gromači, a zaštićuju ga četiri kule. Ovaj grad težko je zauzeti. — Belgrad leži sjeverno od Griža, te je slabo branjen.

— A Drivenik? — upita knez.

— On se je uzdigao na ovisoku briegu, a štiti ga gradski zid sa pet kula.

— Drivenik i Hreljin bili su moji gradovi, — knez će.

— I opet će biti, velemožni gospodaru, ponizno će Hrvaćanin.

— To na tebe ništa ne spada. — Zapamti, da ne smiješ kazivati radi česa si bio poslan u Vinodol. Doznam li išta, skapat ćeš u tamnici!

— Mučat će ko riba, velemožni gospodaru, — odvrati ovaj.

Njih dvojica još su potiho neko vrieme razgovarali, a tada je otišao Hrvaćanin iz dvora.

Knez Ivan ustade i poče šetati po sobi.

— Kraljeva vojska udara već na Anžove gradove; to je gotova istina. Uništi li ga, doći će možda red na mene; toga se bojim, jer me kralj ne gleda milo poslje šestdeset i devete godine, kada sam se bio digao u pomoć braći proti kapetanu Blažu. — . . . A prilika je, da bi kralj mogao udariti na Martinove gradove, ako dozna, da je ovaj bolestan. — Možda krivo sudim. Brat Martin pogodio se je ponovo s kraljem i zapisao mu šest gradova, našto mu je kralj dozvolio, da sa ostalom državinom svojom razpolaže po svojoj miloj volji . . . Pričekat ćemo, da vidimo, što će biti sa Anžom i što će kralj učiniti nakon ovoga rata. Ako pusti na miru mene, onda znam, što ću učiniti. Moja Elizabeta ne da ni

čuti, da bih ja zauzeo neke Martinove gradove u Vinodolu. Boji se, da ću time spremiti sebi i njoj užasnu pogibao

Ako se kraljeva vojska makne iz Hrvatske, moja će na kopno, da zauzme Bribir i Novigrad, jer sam željan tih gradova. Sada bi bilo najzgodnije vrieme za to. Martin je bolestan; Anž će u borbi sa kraljem oslabiti, pa mu ne će biti do Bribira, koga mu je zajedno sa Bakrom knez Martin zapisao; brata Stjepana i sina mu Bernardina, kojima će pripasti Trsat i Novigrad polag oporuke Martinove, nije kod kuće. Oni su u Kranjskoj, gdje ratuju za kralja Matijaša proti caru Fridriku III. — S vremenom bih mogao odvojiti cieli Vinodol. Tko da mi zamjeri, kada sam pri diobi prikraćen; mene su braća prevarila, davši mi jedino otok Krk. Pa i taj su mi htjeli oteti. Ja ne mogu zaboraviti, kada je moj brat Sigismund htio mi oteti i ovo, što sada imam, pa bio s pomoću nekojih plemića sa otoka došao ovamo i htio da me sruši.

Ja sam brzo uvidio, da bi se oni mene rada riešiti, samo da dobiju Krk, pa sam se radi toga od njih odalečio, ne ću za njih da znadem.

Knez prestade govoriti i zamisli se.

* * *

Nedaleko iztočnih vrata grada Krka dizala se prilično ovelika i uredna prizemnica, koja je pripadala kneževu dvorjaniku Matiji Gaudenti.

Njegov se otac bieše doselio iz Italije na Krk, gdje je dosta hrdjavo živio. Matija je bio liep čovjek, pa ga je knez bio uzeo u svoju službu. Kada se je uvjerio, da je Gaudente bistrouman a ujedno i prepreden u svemu, učini ga svojim dvorjanikom.

Jednoga dana napade Matija sa još nekojimi drugovi pažkoga gradjanina Ivana di Marco, koji je plovio kući na Pag sa dva druga, pa im oteše tri stotine dukata, U gradu se je govorkalo, da je Matija učinio to po kneževu nalogu.

Mletački tajnik Antun Vincignerra obiedi kneza u svojoj relaciji, da je počinio mnoga nasilja za vrieme svoga vladanja na Krku, a ta nasilja da su izvadjali njegovi dvorjanici. — Jasno je, radi česa je tako pisao. Da opravda pred svietom mletačku republiku, koja je lukavim načinom otela knezu Ivanu njegovu državu, vrgao je u relaciju onakove osvade proti knezu. Kada to znademo, onda nam je razumljivo potvoranje Vincignerrino, koji je najveći krivac kneževu zlu, koje ga je snašlo bilo nakon godine 1480.

Poslje toga dogodjaja dodjoše na Krk Franjo Bembo i Andrija Contarini, upravitelji i nadzornici slaništa na Pagu, da se zauzmu za orobljene Pažane, ali ništa ne opraviše. Minuše nekolike nedjelje nakon dolazka te dvojice na Krk, a Matija krenu nekamo iz krčke luke. Na moru ga uhvatiše Pažani, medju kojimi se nalazio jedan od porobljenih, pa mu na-

modriše ledja i prelomiše nogu, otevši mu gotovinu što ju je uza se imao.

Od to doba šepkao je on malko.

Jednoga popoldana sjedio je taj Matija u sobi svoje najmladje sestre Kate i razgovarao se s njome. Imao je on još dvie sestre, koje su bile udate.

—Ti si odlučio oženiti se? — pitala ga je sestra, gledajući mu lukavo u oči.

— Udala se Judita, udala i Marijeta, a udat ćeš se i ti, pa ću si morati potražiti drugaricu.

— Tko ti reče, da ću se i ja udati? — Kata će i ovi desnu oko bratovljeva vrata. — Ti se meni rugaš, kada tako govoriš.

— Ljepša si od obiju sestara, a imaš i nešto novca, pa će se naći momak, koji će te odvesti pod svoj krov — brat će, pa pogladi sestru po licu.

— Jesi li ti našao djevojku za se? — Kata će. Ako si našao, je li liepa? Da li je ljepša od mene? Ne uzimlji one, koja je ružna. Tko bi ružnu ženu ljubio! Ti si krčki gradjanin, knežev dvorjanik, pa možeš birati djevojku.

— Liepo mi je sada!.... Naši roditelji bili su jako siromašni, pa se je kukavno živilo. Kad mi je bilo šest godina, morao sam tudje blago čuvati, a bio sam više gladan nego li sit.

— Sestra Judita pripoviedala je, kako je to bio kukavan život u našoj kući. Sada nije. Ti si staru kuću porušio i sagradio novu. Mi liepo

živemo. Samo se ti još oženi, pa će biti dobro. Reci mi, u koju si se zagledao?

— Poznaš li djevojku Menku Biasio? — Matija će.

— Ti znadeš, da sam amo došla pred mjesec dana, a da me nije bilo kod kuće osam godina, pa da sam zaboravila sva imena djevojaka u gradu.

— Njezin otac je zakupnik, a ima kuću uz crkvu sv. Kvirina.

— Je li ona crnka, što je u crkvi sv. Marije onako liepo pjevala?

— To je ta. Ona mi se dopada, a ima i novca.

— Nije tako liepa, osim da se je uljepšala, odkako ju nisam vidjela.

— Pristala je djevojka, krupna ko i mati njezina.

— Da li ti k njoj dolaziš?

— Tomu su dva mjeseca, što se sastanemo i razgovorimo.

— Ti nju ljubiš, to znam sada; ali se pita, da li ona tebe ljubi?

— Ljubi!

— Onda ju ženi, i to čim prije, da imadem s kime veseliti se i pjevati — Kata će, pa uze brata za ruku. — Hoćeš li?

— Hoću! — Matija će, diže se i spremi se na odlazak.

— Moram na posao, a možda me i knez treba.

— Knez tebe silno voli — reče mu Judita.

—Vjeran sam ja njemu, pa me radi toga voli.

— To svjedoči i tvoja noga, — Kata će, pa se ugursuzki podsmija.

— Tko ti je to rekao? — Matija će i krenu iz sobe.

— Judita mi je nešto kazivala.

— Ona ne može šutiti, — mrmljao je dvorjanik Matija odilazeći iz kuće. Sestra ga izprati do kućnoga praga, a tada se povrati u sobu i sjede raditi ručni posao.

Kata je bila ovisoka, krasna crnka, zamamljiva oka. Boravila je kod neke daljnje rodjakinje osam godina. Kad joj se je udala sestra Marijeta, vratila se je kući, jer je tako brat htio.

— Moj dobri braco lukavo je čeljade. Čula sam o njemu dosti toga pripoviedati, — govorila sama sobom Kata. On je kneževa desna ruka pri svakom poslu, zato je ovome mio. — Ona zašuti, jer se čuli koraci pred kućom. Naskoro unidje sestra Judita, koja je bila udata u Krku za nekoga zakupnika. — Njih dvie zapodješe razgovor. — Pustimo ih, da si pripoviedaju, a mi ćemo malo dalje.

* * *

V

U vrtiću iza palače mletačkoga plemića Marka Maurocena sjede tri osobe: Elizabeta

Frankapanka, kći joj Katarina i njihov rodjak Marko Mauroceno.

Kneginja je nekako zlovoljna.

— Ovamo sam došla u Mletke, ne bi li mi pošlo za rukom skloniti dužda, ali sam uzalud došla, jer se mudri dužd Ivan Mocenigo ne će da mieša u te stvari.

— Dužd Mocenigo potajno radi, da ono knez Ivan učini, — na to će Marko.

— Otac hoće silom da osvoji nekoje gradove strica Martina. Nikako se ne da od te namisli odvratiti, Katarina će.

— Kada sam s njime zadnji put s tobom govorila, rekao mi je, da će pričekati, dok se ne svrši rat izmedju kralja i kneza Anža. Zašto to? nije mi htio reći. Ja sam bila sve u jednu smislila: poći do dužda, pa ga predobiti za svoju osnovu. On bi mogao odvratiti Ivana od te lude namisli.

— Koja je jako opasna, ako ju izvede, — doda Marko.

— To sam i ja njemu rekla, kada smo jednom zgodom bili na Košljunu, pa mi on odkrio tajnu, da smjera posvojiti neke gradove u Vinodolu, poimence Bribir i Novigrad. Sada je kneginja pripoviedala, radi česa to hoće njezin muž da učini.

— On si je utuvio u glavu, da je i njemu morao knez Martin koji grad oporučno ostaviti. Kada je doznao, da ga se ovaj nije sjetio,

hoće da učini nešto, što će imati za nj kobne posljedice.

— Ovdje nas nitko ne čuje, draga Elizabeto, pa mogu slobodno govoriti. Ja ti velju, da tuj ima mletačka občina svoje prste. Njoj se hoće otoka Krka, pa gleda kneza na tanak led navesti. Učini li on onako, kako si mu kazivala, dignut će proti sebi Stjepana, Bernardina i samoga kralja Korvina, koji eto udara sada na Anža. Znam, da ti dužd ne će biti na ruku, s toga nastoj, da ti odvratiš kneza od toga poduzeća.

— Ne poznaješ ga, dragi Marko, pa misliš, da bi mi to moglo za rukom poći. — On je nepromišljen, nagao, k tome vjeruje više svojim nekakovim pouzdanicima nego li meni. Najomraženiji mi je pop Antun Vrbničanin. Ono lice, onaj govor, ono pretvaranje tako mi je odurno, da se ne da pomisliti. O njem je kazivao meni jednom prilikom čestiti pop Raynaldis. Užasan je stvor taj pop Antun! I on je Ivanov pouzdanik. — Upravo bih ga morala koriti, što me ne će da posluša, pa se okani misli, da mora oteti neke gradove u Vinodolu, na koje on nema prava, nego druge osobe. — Kneginja zamuče. U te mjere unidje u vrtić Petar Moro, častnik mletačke mornarice, rodjak Maurocenov. On pozdravi sve troje i sjede k njima te će:

— Imadem vam veliku novost javiti.

— Da li je dobra ili zla viest? — upita Katarina.

— U današnje doba riedke su dobre viesti. Oko pola dana doplovila je ovamo ladja, na kojoj se je dovezao knez Anž Brinjski.

— Knez Anž! — uzkliknuše majka i kći.

— Knez bezkućnik! — Petar će jačim glasom.

— Oh! Kralj ga je satro, sve mu oteo! Elizabeta će samilostno i pogleda prema nebu.

— Tako je. On je pobjegao ovamo, da potraži zaštite i pomoći.

— Pred kojih osam godina bježali su u Veneciju pred kraljevom silom knezovi Martin i Dujam,[18] — spomenu Marko. Sjećam se toga dobro.

— Znade li se kamo je krenula kraljeva vojska? — kneginja će.

— Nisam doznao. Superancije, vrhovni kapetan brodovlja, pripovjedao mi je, da se je sastao s knezom Anžom pred duždovom palačom.

— Dakle mu je kralj sve oteo! — zamišljeno će kneginja.

— Tako je on kazao Superanciju.

— Bojim se, da će sada udariti na Ivana. Bila bi to osveta radi toga, što je on pomagao

[18] Godine 1470. kada je kraljeva vojska bila njih dvojicu nemilo pritisla, pobjegoše u Veneciju, tražeći tamo pomoći.

braću i sinovce u borbi s kraljem sbog Senja, — kneginja će zabrinuto.

— Toga se, draga Elizabeto, ne trebaš bojati. Kralj znade, da je knez Ivan ono radio po želji i naputku Venecije, — Marko će vidjevši, da je kneginja zabrinuta.

— Moram se bojati, jer je kralju do toga, da pokori knezove Frankapane i da sasvim uništi mletački upliv u njihovih oblastih. — A radi česa je drugoga bio poslao Blaža Podmanickoga[19] u Hrvatsku, nego radi onoga, što sam čas prije spomenula.

Kad se je na čas bio udaljio Petar, Marko će kneginji:

— Ja ponavljam, da u onoj stvari ima Venecija svoje prste; toga radi bit će najbolje, da knez Ivan pusti na miru Martinove gradove. Ja sam sin ove države, ali moram priznati, da ona uviek gleda preko mora. Ona želi dočepati se hrvatskog primorja i otoka, kojih ne ima još u svojoj vlasti, stoga joj nisu nemili sukobi, koji nastaju bud medju samim knezovima, bud medju ovima i kraljem ,jer se nadaju, da bi se mogli pri tom okoristiti. — Radi toga odvraćaj kneza Ivana od namisli, da bi pokušao udariti na gradove, koji nisu njegovi.

— Sve ću učiniti, da ga od toga odvratim;

[19] Blaž Padmanicki, s pridjevkom Magjar, bio je kapetan kraljevske vojske. Kasnije ga imenova kralj Matijaš banom.

da li ću uspjeti, to je drugo pitanje, — sniženim će glasom Elizabeta, a tada svrnu govor na druge stvari.

— Poznaš li ti mletačkoga plemića Franju Dandula? — najednom će Marko.

— Onoga, što ima palaču na početku ulice Santa Marija?

— Da, toga mislim.

— Poznam ga. Pred dvie godine, kada sam bila kod tetke u Zadru, sastala sam se s njime kod nje.

— Mlad je i pristao čovjek. Meni se jako dopada, jer je dobre ćudi.

— Radi česa ti njega spominješ? — tobože će nehajno kneginja.

— He! Moram reći, kad me pitaš. Kada se godj s menom sastane, navede govor na kneza Ivana, na te, a najzad na — Katarinu. — Marko će, pa pogleda ovu onako lukavo izpod oka. — Zadnji put mi reče, da mu se Katarina jako svidja.

Dok je Marko to govorio, Katarina je bila jedan plamen u licu.

— Tebi je, ujače, uviek šala na pameti, — ona će.

— Nije, drago diete. Sve ovo, što sam ti o Franji rekao, živa je istina, za koju bih mogao svoju glavu na panj položiti. — On će doći sjutra k meni, pa ću vas medjusobno upoznati. Ja se kladim, ako ćeš, da će ti se dopasti. — On pozna tebe. Kada si bila lanjske

godine ovdje s Nikolom, vidio te je u crkvi sv. Marka . . . Velim ti, da će ti se dopasti.

— Vidjet ćemo! — s posmjehom će Katarina.

Upravo se bješe povratio Moro, pa njihov razgovor dobi drugi pravac.

* * *

Ono, što bješe pripovjedio mletački pomorski častnik Petar Moro u vrtiću Marka Mauroscena, bila je istina. Knez Anž Brinjski bješe došao u Veneciju, da tuj potraži zaštite i pomoći.

Kada je knez doznao, da će na nj udariti kraljeva vojska, poče se spremati na obranu. Ban Vladislav Egernanski bio se je medjutim primakao granici Anžove gospoštije, kada ovaj nije još bio podpuno spreman. Kraljeve čete otimale su Anžu grad za gradom i najzad se primaknule tvrdome Sokolu više varoši Brinja.

Grad Sokol[20] bio je izgradjen na briegu, opasan tvrdim zidom, u kome je bilo šest kula, dočim je sedma bila u samome gradu. Nije poznato, tko je grad sagradio. Kao prvi gospodar Sokola a i ciele županije Modruše

[20] Ruševine grada vide se i danas na briegu u Brinju. Sačuvana je ostala crkvica sv. Trojstva, koja spada medju najljepše hrvatske spomenike srednjega vieka.

spominje se Bartol II., knez Krčki, kome je taj posjed darovao kralj Bela III. god. 1193. za »iskrenost i odanost« kneževu prema njemu. Nije poznato, kako je dugo kraljeva vojska udarala na Sokol, doklen ga nije predobila. On je najzad pao i kraljeve čete ušle su u nj. Nesretni knez Anž morao je bježati iz svoje knežije, bojeći se, da bi ga mogla dopasti tamnica, ako ga uhvate. A bilo bi mu se to i dogodilo, jer ga je kralj smatrao odmetnikom. On odluči pobjeći u Veneciju, koja mu se je uviek sklonom izkazivala, ne bi li s njezinom pomoći natrag osvojio izgubljene gradove svoje.

Bilo je mjeseca lipnja 1479. kada se je knez bezkućnik ukrcao na ladju, koja ga je dovezla u Veneciju, da tamo moli za pomoć proti kralju Matijašu Korvinu.

* * *

— Meni se ne dopada Menka. Nije liepa, nije živahna. — Tako će jedne večeri sestra Kata svojem bratu Matiji, dvorjaniku kneza Ivana.

— Nije liepa, to je istina, ali ona će prinieti svome mužu novaca. — Ja ću se s njome naskoro zaručiti.

— Tebi se žuri, — šaljivo će Kata.

— Tako smo se dogovorili.

— Koliko će ti donieti novaca? Da li ćeš

meni kupiti zlatnu narukvicu, kakovu sam vidjela na ruci naše susjede Marije?

— Ti ne moraš znati koliko će mi donieti u novcu. Bez zlatne narukvice možeš biti, jer je nepotrebna. Ti znaš čija si kćer.

— Znam, ali sam sestra kneževa dvorjanika, — Kata će prkosno.

— Ako ima Marija, moraš znati, da njezin otac može njoj kupiti deset narukvica a ne samo jednu. A odkuda da ja tebi kupim?

— Izbij si to iz glave!

— Ti si mi liep brat, kada ne možeš kukavne narukvice da mi kupiš, — prezirno će Kata. — Da sam znala, što sada znam, bila bih ostala kod rodjakinje.

— Mogla si. Nego za svojih dvadeset godina znaš dobro govoriti, — Matija će i izadje napolje.

— Neka te! — ona će ljutito, kada je brat izišao. — O tebi se liepe stvari pripoviedaju. Imaš ti odklen da mi kupiš. A kako da ne ima, kada onako radi. — Reče mi sestra Judita, da je nedavno umro u Dobrinju plovan Perizza, koji je oporučno ostavio ono nešto imetka svojoj rodbini i crkvi. Moj brat u družtvu s nekakovim Ipfikom, koji je takodjer dvorjanik knežev, ode odmah u Dobrinj, pa oni oplieniše kuću pokojnikovu i oteše rodjakom onoga stotinu i petdeset dukata, govoreći, da sve spada knezu, koji ih je poslao, da uzmu . . . A knez i ne zna za to njihovo lo-

povsko djelo, a rodjaci onoga popa ne smiju mu se potužiti, jer je knez nagao. — Tako moj brat na račun kneževe globi i guli ljude.

Ovaj čin, što ga je spomenula Kata, doista su bila izvela ona dvojica otimača.

Za vrieme kneza Ivana počinjena su mnoga nedjela i nasilja na Krku, a sva pripisuje mletački tajnik Antun Vinciguerra samome knezu Ovaj je, istina, počinio kadkada koje nasilje, ali da bi sve to učinio, što onaj Mletčanin nabraja, nije dokazano. On naziva kneza zlotvorom i tiranom najgore vrsti, a najviše ga biedi s otimačine. Tako pripovieda ovo: »Od nekoga Tome Korbavana, (bit će Krbavca), arcilopova, bivšeg kapitana omišaljskog, dozna, da tamo ima nekoliko zastupnika, od kojih bi se moglo nešto novca iztisnuti. Knez si ne dade to dva puta reći, i naloži mu, da ih jednoga dana povede sobom u grad, da ih na sliedeći način prevari. Zapovied bi izvršena. Kad se poslje jela, pokazujuć im kao gostom kaštel, bijahu popeli na kulu, gledajuć oni ubogi i priprosti ljudi s visine cielu okolicu, ko što to čine ljudi, koji dodju na tako mjesto, bieše najednom po Korbovanu obtuženi gospodinu, da su gledali izvan tvrdjice, davajuć si znake medjusobno, kao da misle izdati kaštel. Knez ih baci u zatvor i uze svakome po stotinu dukata. A otišavši jedan od tih jadnika na svoju nesreću u Mletke, da za Spasovo proda svoje sukno, misleći silnik, da je bogatiji od drugih, baci ga

pri povratku ponovno u zatvor i dade mu dvadeset i pet šiba, uzevši mu na koncu po svom običaju dvie stotine dukata, predbacujuć mu, da se je u Mletcih dogovarao s njegovim neprijateljem Mojsevićem.[21]

* * *

Naskoro je knežev dvorjanik Matija Gaudente slavio zaruke s Menkom, kćerkom zakupnika Biasija. — Matijina setra Kata doznala je tom sgodom od zaručnice, da će donieti svome mužu tri stotine dukata. Ona je radi toga počela brata napastovati, da joj kupi zlatnu narukvicu. Kada se je on na nju okosio, odišla je kući i zatvorila se u svoju sobu. Sjutrådan se je učinila, kao da se nije ništa dogodilo. Kada ju je brat zapitao, zašto je otišla kući, odgovorila mu je, da joj nije bilo dobro, pa je morala odići.

— Meni je žao, da si prstenovao onu djevojku, — sad će ona bratu.

— Zašto bi ti bilo žao? — upita ovaj.

— Nosi ti samo tri stotine dukata. Ti si knežev dvorjanik, pa si mogao uzeti ljepšu i bogatiju djevojku.

— Poznaš ju? — Matija će ljubopitno.

— Poznam. Vidjela sam ju i jutros. Liepa je,

[21] Više toga u rukopisu tajnika Vinciguerre pod naslovom: »Giurisdizione antica di Veglia, 1481.«

valida najljepša gradjanska djevojka u gradu. A čuje se, da će donieti mužu pet stotina dukata?

— Čigova je?

— Kazat ću ti, ako mi daruješ zlatnu narukvicu.

— Do biesa i ta narukvica! — povika Matija. Kupit ću ti još danas. Upravo je jučer došao u grad zlatar Karlo Gottesalati iz Parme, da proda zlatnih uresa, dragulja i bisera.

— Šališ se, — Kata će, pa ogrli brata.

— Kažem ti, da ću donieti tu narukvicu, — odvrati ovaj.

— Ona djevojka, koja je sigurno najljepša u gradu, jest Jakobina, kći Jakova Aprestija, bogatoga gradjanina. Da sam ja mladić, ženila bi samo nju, jer je krasna.

— Otac joj je bogat, to znam. Čudim se, da ja te Jakobine ne poznam.

— Valida nisi nikada zalazio u onu ulicu, gdje stanuje. A ona opet, kako mi reče susjeda Marija, ne idje nikuda osim u crkvu. — Sada znaš, pa mi se liepo oduži.

— I to ću učiniti, — on će, pa se žurno udalji nekamo.

Treći dan nakon njegova razgovora sa sestrom puče glas po gradu, da su kneževi dvorjanici navlili na otvorenomu moru na ladjicu, u kojoj se vozio zlatar Gottesalati prema Cresu, pa mu oteli sve dragocjenosti, što ih je imao uza se.

Potajni neprijatelji kneza Ivana upotrebili su ovu sgodu i počeli širiti glas, da ih je knez na ono nedjelo naputio.

Kako je knez Ivan volio na otoku namještati za podknežine i satnike Hrvate sa kopna, zamrzi ga domaće plemstvo, »latinska gospoda« u gradu Krku, koja nisu nikada bila priklona Frankapanom, pa su radila potajno proti ovim, ortačeći sa Mletčići.

Stanovničtvo otoka Krka dielilo se je u ono doba na troje: na Romane, Hrvate, Vlahe ili Morlake. Vlasi su naseljivani u 14. i 15. stoljeću. I sam knez Ivan naselio ih je na puste krajeve otoka kod Omišlja. — Romana, koji su bili na otoku prije dolazka Hrvata na nj, (6. i 7. vieka), bilo je za vrieme kneza Ivana još jedino u gradu Krku. To su ta »latinska gospoda,« to domaće plemstvo, koje je nalazilo kneza, kako smo spomenuli. — Ako bi što učinio koji knežev dvorjanik, odmah se je reklo, da je to učinio kneževim znanjem i naputom. Tako je bilo i ovoga raza, kada je bio oroblien zlatar iz Parme.

*

* *

— Sada ćeš me pustiti na miru, — Matija će sestri Kati, pružajući joj krasnu zlatnu narukvicu.

— Kako je liepa! — djevojka će, ogledavajući nakit. — A zašto mi ju nisi donesao isti onaj dan, kako si bio obećao?

— Nisam mogao naći zlatara, — odvrati Matija i ode u svoju sobu.

— To je sumnjivo! — On mi je donesao ovu narukvicu četvrti dan nakon onoga našega razgovora, a rekao je bio, da će ju isti dan donieti. — Danas su prošla mimo kuće dva Vlaha, a jednog sam čula reći: »Lopovi su napali na moru zlatara i orobili ga.« — Možda je tuj bio i moj brat? — Ovakova narukvica ne kupuje se tako šale, jer je skupa.

Kata izidje polahko iz svoje sobe i primače se vratima na bratovljevoj sobi, pa poče iznutra gledati kroz pukotinu. Najednom se lecnu, kao da ju je netko kličkom pod rebra udario, a tada odbrza u svoju sobu.

— Pogodila sam! I on je bio medju onima, koji su orobili onoga zlatara. Eno na stolu ima sva sila nakita.. Zato je on meni mogao ovako krasnu narukvicu donesti! Oh, još ćeš ti meni koji nakit dati...

V.

— Ja sam odlučio, udariti na Vinodol i tako će biti. Za taj podhvat sada je najzgodnije vrieme. Knez Martin, moj dragi brat, očekuje smrt; knez Stjepan sa sinom Bernardinom ratuje negdje u Kranjskoj za kralja Matijaša proti njemačkome caru Fridriku; knez Anž lunja po Veneciji i traži pomoći; vojska kra-

ljeva, koja je zauzela Anžove gradove, povratila se je već. — Kako rekoh: sada je najbolja prilika, da se domognem Novigrada i Bribira.

Tako će knez Ivan svome kastelanu Petru Hrvaćaninu, kada ga je bio dozvao k sebi, da mu dade naloge glede sakupljanja vojske, koja je imala udariti na Vinodol.

—Doći ćete, milostivi kneže, u oštar sukob sa knezom Stjepanom, kome je Novigrad zapisao knez Martin, — uslobodi se kastelan.

Knez Ivan omjeri ga od pete do glave, pristupi k njemu te će:

— Valjda te je tu mudroliju naučila kneginja.

— Nije, milostivi gospodaru, ali se ja, znate, onako bojim ,da će morati doći do sukoba izmedju vas dvojice.

— Ti ćeš mučati i slušati! — otrese se knez. Odmah ćeš poslati ljude do kaštela u Omišlju, Dobrinju, Vrbniku, Baškoj i Dubašnici, neka podknežini prekosjutra dodju u svoj dvor, da čuju moje zapoviedi. Koncem kolovoza mora biti sve spremno.

Hrvaćanin nije smio dalje govoriti proti kneževu naumu, jer je uvidio, da bi to bio jalov posao. Kad je knez bio gotov svojim razlaganjem i nalozi, odpusti kastelana prikričavši mu, da odmah šalje ljude u pojedine kaštele.

— Tako ćemo i to jednom ozbiljno odpočeti. Kako sam ovome debeloglavcu kazao, sada je najzgodnije vrieme da udarimo na Vinodol.

Kada se ja jednom domognem gradovâ u njem, neka dodje Stjepan sa Bernardinom po njih.

Sluga javi, da pred vratima čeka dvorjanik Matija Gaudente. Knez, ma da mu nije bio taj pohod mio, jer ga je bunio u mislih, zapoviedi, da dodje, jer se bješe nečemu dosjetio.

— Opet si učinio lopovštinu! — izdere se knez na njega, kada je ušao u sobu. Sad će se reći, da sam ja krčke gusare naputio, da napadnu zlatara i orobe ga.

— Nisam, milostivi gospodaru! — plačnim će glasom Matija, pa se stade udarati u prsa. Ta vi, milostivi gospodaru, ne znate valjda, da se na mene i na ostale dvorjanike vaše više, da smo lupeži i gusari, jer smo vam milostivi gospodaru, ko pseta vjerni i za vas bi svoje glave dali. A onda opet htjeli bi oni, koji su vam potajni neprijatelji, prikazati vas kao kakova zla gospodina. O, znam ja to, milostivi gospodaru. A nitko od vaših dvorjanika nije ono učinio. Učinila su to druga lica, pa sad hoće vas da obuzroče. Ne vjerujte, milostivi gospodaru. Matija je lagao i mazao, te je kneza uvjerio, da ni on, ni tko drugi od dvorjanika nije orobio zlatara.

— Radi česa si došao preda me? Brzo budi gotov, jer ja nemam kada čekati tvoje dugačke pripoviedke, — knez će i sjede.

— Milostivi kneže. Ja sam bio zaručio kćer Antuna Biasija, pa sam zaruke razvrgao, jer mi se je djevojka u nečem zamjerila, — lagao

je lupež. Ženiti se moram, pa sam zagledao drugu djevojku, kćer Jakova Aprestija.

— Liepu Jakobinu? — knez će i ustade.

— Da nju, milostivi gospodaru.

— Vidi se, da si i u tih stvarih prepredena lija, — knez će.

— Ali je neprilika s tom ženitbom. Otac njezin ne će ju za me da dade, jer da sam već bio zaručen, pa razvrgao zaruke, a tako da bi se moglo i s njegovom kćerkom dogoditi.

— Ne sudi hrdjavo, — dobaci knez.

— Ja sam se podufao doći pred vas, milostivi gospodaru, da vi poradite, kako bi mi on dao svoju kćer za ženu. On će vas poslušati.

Knez se nasmija iza svih naramica. Da mu je to tko drugi rekao, bio bi ga dao baciti napolje, tome se je svom dvorjaniku nasmijao, jer mu je bio silno sklon.

— Pa ja da poradim, ne bi li se ti kako liepe Jakobine dostao? — Moj Matija, kako si svu nadu u mene stavio?

— Nemam u nikoga drugoga. Pomozite svome Matiji, milostivi gospodaru. Ona će mi donieti nešto novca, pa će se lakše ono kuće prenapraviti i s novcem trgovati. — Smilujte mi se, milostivi gospodaru! on će i pade na koljena te sklopi ruke.

— Neka bude i to, a sad se beri, jer nemam kada dulje se s tobom baviti!

* * *

— Taj prefriganac zinuo je na novac liepe Jakobine. Prve je zaruke razvrgao po svoj prilici sbog toga, što mu je bio mudri Biasio malo novca obećao. — Morat ću nategnuti Aprestija da Gaudenti dade svoju kćer. — Lupež jest, ali mi je odan do skrajnosti ko i rodjak mu Turco, koga sam ja sam uzgojio za svoju službu.

Knez dozva svoga tajnika i reče mu nešto, našto se onaj udalji. — Časak-dva kasnije udje u sobu pop Luka de Raynaldis, »vremešan, koštunjav čovjek, kome si sa lica mogao čitati poštenje i čestitost. — Luka je bio ispovjednik kneginje Elizabete i njezin pouzdanik. I sam knez Ivan u velike je cienio popa Luku

Raynaldis se pokloni knezu i pozdravi ga, a ovaj ponudi da sjedne. Kad je Luka to učinio, javi se knez.

— Dobio sam danas, dragi prijatelju, omašno pismo iz Venecije, od svojih. Moja Elizabeta nalaže mi, da tebi, njezinom pouzdaniku, javim jednu ugodnu viest.

— Milostiva kneginja sjeća se popa Luke i u onom.. u onom velikome gradu, — ovaj će, a htio je reći po svoj prilici: »u onom lukavom gradu.«

— Mletački plemić Franjo Dandulo upoznao se je s Katarinom i zavolio ju, pa ju kani izprositi.

— Hvala Gospodinu, koji je tako odredio! — Luka će pobožnim glasom sklopivši ruke. —

Ja, milostivi gospodaru, poznam mladog i starog Dandula. To je odlična mletačka obitelj.

— Naskoro će njih dvie ovamo, pa ćeš više čuti od Elizabete. Piše, da im se žuri . . . A što ti veliš, dragi prijatelju, na ovu viest?

— Dobra je, milostivi gospodaru, a moja je skromna želja, da se dobra kneginjica Katarina udomi u kuću Dandulovu.

— To je, vjeruj mi, i moja želja. Ona je, naime Katarina, nekako ko ubijena odkako se ono razvrže dogovor izmedju mene i kraljeva bratučeda radi nje. Došla na glas, da će se udati i doći u rodbinstvo sa kraljem, pa ju to boli, Zato mi je upravo ovdje nešto odlanulo, kada sam doznao za tu novost, — knez će i pokaza na srce.

— Mladoga Dandula hvali moj brat Domenik, jer ga i on dobro pozna. Sretan sam, milostivi gospodaru, što sam čuo tu novost.

Knez je sada svrnuo razgovor na nedavni dogodjaj zlatara Gottesalatija.

— Krivnju bacaju na vaše dvorjanike, milostivi kneže, — izjavi se pop Luka.

— Taj zlatar bio je kod mene i pritužio se, da su ga moji ljudi napali i orobili. Kada sam ga upitao: po čemu znadete, da su to moji ljudi? uzmučio se je, te sam vidio da laže! Nadao se je, da ću ga odštetiti, ali se je prevario. Zašto putuje bez sigurne pratnje, kada nosi uza se drago kamenje, biser i što sve ne! — Neka bude veseo, da ga nisam dao izšibati.

Unidje sluga i javi, da je došao gradjanin Biasio, koji želi s knezom govoriti. Pop Luka pokloni se i izidje. Kada je unišao Biasio, upita ga knez za povod njegova dolazka.

— Onaj lupež, milosti vaša, zamrzio bio moje dijete, pa eto zaruke razvrgao, jer hoće drugu da ženi, — govorio naglo Biasio, mašući desnom po zraku.

— Koji to lupež? — knez će i pristupi bliže. Znao je, da se to tiče Gaudente, ali je htio, da to onaj reče.

— Onaj razbojnik, — milosti vaša, koji je orobio onoga zlatara na moru.

— Koji je to? — povika sada knez i udari nogom o pod.

— Onaj, vaša milosti, dvorjanik Gaudente!

— Moj dvorjanik Gaudente?! — srdito će knez.

— Dvorjanik, ali je varalica, lupež, razbojnik. — Objesiti ga treba! uzbudjeno će Biasio.

— Možeš li ti dokazati, da je moj dvorjanik ono učinio? — planu sada knez.

— Kažu, da je to on sa još nekimi dvorjanici učinio, — Biasio će sniženim glasom, kada je vidio, da je u knezu buknula srčba.

— Kažu, otrove jedan. Ja ću te naučiti pameti! I on dozva sluge.

— Vodite ga i pošteno ga prošibajte, da mu ne padne više na pamet onako govoriti o mom dvorjaniku.

— Nemojte, milosti vaša! — Ja sam gradjanin i plemić, pa bi . . . Ja ne kažem, da je on lupež i razbojnik; to su drugi rekli.

Knez mahnu rukom, a sluge izvedoše zakupnika, koji se otimao.

Nakon pol sata izišao je Biasio iz onoga diela kneževa dvora, gdje je bila sudnica. Izišao je biesan, stiščući obje pestnice i mrmljajući kroz zube, da ga ne bi tko čuo: »Osveta! Osveta!« — pa odbrza kući.

— Ja ću vam dati, vi plemići! — knez će, kada su sluge bile izvele zakupnika. Držat ćete jezik iza zubi, ako budete što i znali o mojih dvorjanicih . . . Upravo mi godi, da se je ovaj brbljavac k meni zatrkao. Sada ga je knez nagradio.

Sluga javi, da je došao gradjanin Jakov Apresti, po koga je bio poslao.

— Čudiš se, što sam po te slao, — knez će, kada je Apresti bio unišao i knezu se poklonio.

— Sretan sam, što me je vaša milost dala dozvati, — odvrati ponizno gradjanin.

— Brzo ćemo biti nas dvojica gotovi, — sad će knez. Ti imadeš kćer, koju je zaprosio moj dvorjanik Gaudente. Reci mi: radi česa ti ne ćeš njemu kćeri za ženu da dadeš?

— On je razvrgao zaruke sa kćerkom zakupnika Biasija, milosti vaša, a onda opet . . . Apresti zastade u rieči i ugrize se za donju ustnicu.

—A onda opet? — Van s besjedom! knez će jačim glasom.

— A onda opet bojim se, da moja Jakobina nije za gospodina iz dvora, — mudro se izvuče Apresti, koji je htio po svoj prilici nešto grdna reći o dvorjaniku, ali se u pravi čas bio predomislio.

— I ništa drugo? — upita knez.

— A onda je opet ona mlada — premlada za njega. — Milostivi gospodine kneže, moja Jakobina tek je u šestnaestoj godini, a gospodinu dvorjaniku Gaudenti ima sigurnih trideset i pet To se ne slaže. On bi joj mogao biti otac.

— I ništa drugo? — opet će knez.

— Ma to je, milostivi gospodine, — Apresti će, a vidjelo se na njem, da stoji ko na iglama.

—Onda nema zapreke. Zaruke je razvrgao, jer je morao i tvoja kći je upravo ko stvorena da bude ženom dvorjanika, jer je pristala i liepa; žena mora uviek biti mladja od muža, jer ona brže stari. Gledaj, da se čim prije povjenčaju.

— Ne ide, milostivi gospodine, kneže. Od vjenčanja ne će biti ništa, — osbiljno će Aprest namještajući se s noge na nogu.

— To ti veliš! Ti hoćeš da svome djetetu sreću ukineš? A znaš li ti, da to ja ne mogu dopustiti? Ja, tvoj gospodar!

Knez dozva slugu, kome naloži:

— Odvedi ovoga gradjanina pred vrata, nad

kojima je onaj nadpis, otvori ih i pokaži mu onaj prostor desno![23]

— Znadem, milostivi gospodaru, za onaj . . . odpoče Apresti, ali mu knez zakrči rieč.

— Onda se beri kući i gledaj, da svatovi budu čim prije. Ne učiniš li to, strpat ću te onamo, gdje će te proći volja prkositi svome gospodaru. — Tako knez, okrene se i ode u drugu sobu.

Apresti — sav poništen — izvuče se iz kneževa dvora. Kada je došao do zakreta ulice, okrenu se, pogleda biesno na knežev dvor, proizusti kletvu i nastavi svoj put do kuće.

— — — — — — — — —

Tri nedjelje nakon toga poveo je dvorjanik Matija Gaudente liepu Jakobinu Apresti pred žrtvenik i s njom se vjenčao.

Iz jednoga kuta crkve sv. Matije gledao je Biasio, kako se obavlja vjenčani obred, gledao je i stiskao zube.

Kneginja i kćer joj bijahu se povratile iz Mletaka. Da se ne bude Katarina upoznala sa plemićem Franjom Dandulom, bila bi se majka mnogo prije na put u Krk odlučila, ali je tako morala ostati kakove dvie nedjelje.

Katarina slika i prilika svoje majke, izgle-

[22] U kneževu dvoru, bolje kaštelu, bila je sudnica i tamnica. Nad prvim vratima ovih je nadpis, koji kaže, da su kaštel počeli zidati g. 1191. za biskupa Ivana, pa knezova krčkih Bartula i Vida

dala je bolje, bila je veselija nego li prije odlazka u Mletke. Knez je znao, radi česa je tako, pa se je radovao; njega je bilo strah za diete, da bi moglo nakon onog neuspjeloga pokušaja, da se naime za kraljeva rodjaka uda, u bolest pasti.

Kneginja je kazivala, kako se je plemić Franjo Dandulo upoznao s Katarinom, s njome se zabavljao i zavolio ju, pa odlučio s njima se sroditi. Niti jednom besjedom nije kneginja spomenula, da je išla k duždu radi muža i njegove namisli.

Knezu je bilo jako milo, da će mletačkog plemića Dandula, koji je bio neki rod sa duždom Mocenigom, dobiti za zeta. Nadao se je, da će tom ženitbom još čvršće privezati mletačku općinu uza se.

— Za koji dan doći će Dandulo sa svojim bratom, da izprose Katarinu. Isti dan bit će i prsten.

— Prosci i zaruke u jedan dan?! - knez će.

— To je njegova želja, jer će naskoro po važnu poslu na put u Carigrad.

— Sigurno ga šalje mletačka općina u poslu mira, što ga je u siečnju ove godine utanačila sa sultanom Muhamedom. Dobro je, što se Mletčani sve gledaju sa kraljem Matijašem ko doprije. On ih biedi, da šuruju s Turčinom i rade proti njemu, — knez će više za se.

— Nije rekao, radi česa polazi u Carigrad, — javi se kneginja.

— Neka bude, kada je tako glede Katarine odlučio, — knez će, sjede i zamisli se.

Vidjela je kneginja, da se je nekuda zavezao sa svojimi misli, a naslućivala je: kuda, pa je otišla u svoju sobu, dozvala popa Luku, te mu sve podrobno glede Katarine i Dandula izpripoviedala.

Luka je hvalio mladoga plemića, jer ga je poznavao, a to je godilo kneginji, jer je znala, da pop Luka ne hvali onoga, koji nije u istinu svake hvale vriedan.

Godine 1463., kada je propalo bosansko-kraljestvo, dade se kralj Matijaš na to, da sklopi savez sa mletačkom občinom na zajedničku obranu proti Turčinu. Naskoro mu je to pošlo za rukom, te je tako on ugovorio s mletačkim poslanikom Ivanom Aymom »savez i ligu za vodjenje rata proti zajedničkom neprijatelju.« — Taj savez s Mletčani postajao je s vremenom sve slabiji, jer su ovi gledali samo na svoju korist. Oni su nastojali, da svakom mogućom prilikom ugrabe koji grad u Hrvatskoj ili Dalmaciji; k sebi su mamili hrvatske knezove, ponajpače Frankapane, pa ih i pomagali u raznim nesgodama; pomagali su cara Fridrika III., kad se je g. 1477. bio zaratio s Matijašem, kome su bili uzkratili svaku novčanu pomoć za rat proti Turčinu. Kralj je bio silno srdit na takove saveznike, a gotovo se je razbjesnio, kada je doznao, da

su Mletčani dana 26. siečnja 1479. utanačili mir sa turskim carem Muhamedom II. Kralj je planuo radi takova postupka i odlučio, da će Mletčanom vratiti žao za sramotu. U vlasti kraljevoj bila su dva tvrda Frankapanska grada, Senj i Sokol, ali on nije bio s tim zadovoljan; njemu se htjelo hrvatskog Primorja od Trsata do Zadra, pa dalmatinskog od Zrmanje do Neretve. Ovo potonje primorje držali su Mletčani u svojoj vlasti. Oblada li hrvatskim primorjem, udarit će na dalmatinsko, da ga otme Mletčanom i tako im se osveti radi nevjere. Mletčani kao da su znali za te kraljeve osnove, jer su nastojali, da mu ih pomrse. Kada je kralj srušio kneza Anža Brinjskoga, pobježe ovaj u Mletke, da tamo nadje pomoći i zaštite. Čim je Senj bio pao u kraljeve ruke, pobojao se je knez Ivan Krčki, da će kralj udariti na Vinodol, pa, ako ga osvoji, navaliti i na otok Krk. Radi toga bješe odlučio, da u zgodan čas preteče kralja i zauzme nekoje gradove u Vinodolu. Time bi se ujedno odštetio, što je — polag njegova shvaćanja — pri drugoj diobi bio suskraćen od braće. Upravo prije povratka kneginje i kćeri mu iz Mletaka, bila je u njegovoj duši dozorila misao: udariti na Vinodol, zauzeti ga, dok se nije u njem kraljevska vlast ugniezdila. On odpoče raditi. Na urečeni dan dodjoše svi podknežini u knežev dvor, gdje im Ivan razloži svoju osnovu i pozva ih, da kupe čete, jer se

mora čim prije na Vinodol. Nitko od podknežina nije otvorio usta, da reče koju proti osnovi. Ma da su svi vidjeli, da je taj podhvat smion i opasan, nisu se usudlii to reći, jer su dobro poznavali svoga kneza, koji nije bio vičan, da mu se protuslovi.

Na Vinodol! — bila je kneževa lozinka.

VI.

Usred veselja, koje je vladalo na dvoru kneza Ivana Krčkoga, jer se upravo bila zaručila njegova kćer Katarina za mletačkoga plemića Franju Dandula, počeše se sakupljati oružane četice sa svih strana otoka. Sakupljale su se nedaleko Vrbnika.

Za onda je Vrbnik bio utvrdjen gradskim platnom. U gradu je bila palača knezova Krčkih, koje sada nema.

Elizabeta, ma da je bila zabavljena nakon dolazka iz Venecije, pripremom za kćerine zaruke, nije smetnula s uma odluku svoga muža, da će naime udariti na Vinodol, pa ga je više puta upitala za tu stvar. Jedne večeri, kada je opet bila salećela na nj pitanjem, da li misli na bratov Vinodol, nasmijao se je knez i odgovorio:

— Brini se ti ,da što ljepše dočekaš prosce svoje kćeri i ostale uzvanike, a brigu oko Vinodola prepusti meni.

Prvi dan nakon zaruka, kada je još veselje vladalo u kneževu dvoru, dozna kneginja od

žakna Blaža Sparožića[24] iz Vrbnika, da se u blizini toga mjesta sakupljaju oružane četice, koje će se prevesti u Vinodol.

Kada je žakan Sparožić došao u kneževu dvor, bila je kneginja sa dvie rodjakinje svog budućega zeta Franje u sobi nuza dvoranu, gdje su se ostali gosti zabavljali. Sparožić je imao za kneginju list iz Ledenica, odkuda se bieše dan prije vratio. Pisala joj kneginja Barbara Frankapanka.

Knez Dujam bieše se naime preselio iz Slunja u Ledenice[25], jer mu se činilo tuj sigurnije od turske navale. Kneginja Barbara i Elizabeta sastale bi se kadkada na domjenak, dočim se njihovi muževi nisu sastali nego jedanput odkako je bio Dujam preselio se u Ledenice.

Kneginja je primila list, ali ga nije otvorila, nego na stol povrgla, a tada je zapitala žakna, da li je kakovih novosti u »bielome Vrbniku,« kako je ona od mila taj grad nazivala.

— Vaša kneževska milosti, u Vrbniku sve po staroj navadi, ali se nedaleko njega nešto čudna dogadja, — odvrati Sparožić.

---

[24] U ono doba, oko 1480. bilo je u gradu Vrbniku dvadeset popova. Vidi: Crnčić: Najstarija poviest krčkoj itd., biskupiji, pag. 131.

[25] Ruševine toga grada vide se više današnjega sela istoga imena, a nalaze se na strmu briegu prema moru.

— Šta se to dogadja? — upita kneginja, uze žakna za ruku i povede ga do prozora, gdje mu ponudi stolac. I ona sjede.

— Zar ne zna vaša kneževska milost, da se sakuplja vojska nedaleko Vrbnika? — žakan će i pogladi sjedine po tjemenu.

— Vojska?! — preneraženo će kneginja.

— Da, vojska, vaša kneževska milosti. Tam su već svi podknežini, kapitani i kako se svi ti već zovu. Pred Vrbnikom ljuljuškaju se na moru čamci, ladjice, brodići i dvie ladje, na kojih će se vojska prevesti na drugu stranu.

— A radi česa to? — kneginja će, ma da je sve sada znala.

— Knez će, kako mi reče kapetan Jurko iz kaštela Gradac, udariti na neke gradove u Vinodolu.

— Kada će to biti? — upita kneginja i diže se.

— Podknežini računaju, da će za dva tri dana krenuti preko tjesnaca, — odvrati žakan i ustade. Kneginja je dosta znala. Ona povede žakna u dvoranu, predstavi ga družtvu i dade mu mjesto kod stola a tad se vrati natrag. Bila je sva poništena, pa je morala sjesti. Pred rodjakinjom svoga zeta nije htjela odati kakova bura u njezinoj duši bjesni, pa je zapodjela razgovor o svome nedavnom boravku u Mletcih.

Kada su kasnije zetovljeve rodjakinje izišle

iz sobe u dvoranu, kneginja je otvorila list svoje jetrve Barbare.

Ona je pisala, da bi rado na zaruke Katarinine bila došla, ali ju je u tome bolest zapriečila, a muža joj i sina Mihajla nije kod kuće već osam dana. Oni da su otišli na Trsat, da pohode kneza Martina, koji je težko bolestan. Moli Elizabetu, da dodje naskoro do nje.

Kneginja spusti list u krilo i pokri lice rukama, da se može lakše svojim mislim podati.

— I eto se je ono izpunilo, česa se je moja duša bojala, zbog česa sam tolike noći u bezsanici sprovela! — kneginja će sama sebi i ne skidajući ruku s lica. — — — Nije me htio poslušati, mene, koja sam ga molila i zaklinjala, da se okani nasilja. Sve sam pokušala, samo da ga od toga odvratim, da udušim zlo u zametku, koje bi moglo snaći njega i nas, pa sve to moje nastojanje nije urodilo nikakvim plodom... Bože dobrostivi! uzbudjeno će kneginja i ustade, pa podje k prozoru. Kamo su oni dani, kada sam slušala iz njegovih usta kako će mi svaku želju izpuniti?! Nikad nisam poželila blaga i bogatstva, nego mir i zadovoljstvo u obitelji. A toga mi najviše treba.. Pred četrnaest godina savi mi se tuga oko srca, kad me ostavi za posve moj sin Ivan, kome nisam dospjela oči na vječni počinak zaklopiti... Katarina će odići sa svojim sudjenim... Nikola je slaba zdravlja i ja stre-

pim radi njega. Strah me je, da ću ostati sama, ostati s mužem, koga ljubim i sada onako, kako sam ga ljubila pred dvadeset i pet godina, kad sam se njegovom nazvala, ali kome eto nije stalo mnogo do toga, da žive mirno i zadovoljno, pa da to dvoje dieli sa svojom obitelji . . . Kolika je razlika izmedju njega i moga djevera Dujma! Ko da si nisu braća!

Pokušat ću još jednom — nije kasno — da ga odvratim od nasilja. Ponizit će se pred njim kćerka mletačkoga plemića, pa će ga na koljenima moliti, da ne srće u svoju vlastitu propast, koja će biti ujedno i naša. I to ću učiniti, a onda . . . Ona umuče i ode u dvoranu.

* * *

Matija Gaudente postade mužem liepe Jakobine, koja je morala za nj poći, jer tako je htio knez Ivan. Apresti je bio smislio pobjeći s otoka, a to bi bio i učinio, da ne budu na nj Matijini ljudi pazili. Dvorjanik se je bojao toga, pa je plaćao ljude, koji danju i noću nisu s Aprestijeve kuće oka skidali.

Mlada Jakobina, djevojka u šestnaestoj godini, ovisoka, crnomanjasta, osobito krasna u licu, prvih je dana, kada je doznala, da mora za Matiju Gaudenta poći, plakala i čupala si kose. Medjutim se je kasnije umirila, te je primala od zaručnika razne darove, a to su bili nakiti, koje ona nije upotrebljivala, ma da se je rado kitila. Doznala ona od otca, na koji je

način stekao njezin zaručnik te nakite, pa joj se grustilo vrći ih na se.

Apresti je bio udovac, pa mu je gospodarstvo vodila polusestra, koja je Jakobinu silno voljela. Tu djevojčinu tetku mitio je Gaudente takodjer, samo da mu bude na ruku. Ona je primala darove, ali nije nikad Jakobini spomenula ni besjedom bilo što o Gaudenti. A on, veliko utvaralo, htio je, da ga tetka predočuje djevojci kao kakova važna gospodina na kneževu dvoru, za kojim gledaju i bogatije djevojke nego li je ona.

Izmedju Aprestija i zeta mu bilo je ugovoreno, da će tast izplatiti mu pet stotina dukata u gotovu čim povjenča Jakobinu.

— Evo novaca! pokazao ga Apresti. Kada dodješ sa vječanja, onda ću ti ga dati pred svjedoci. Tako moram, jer ja tebi ne vjerujem, kada si onako učinio Biaziovoj kćeri. Poslie moje smrti sva moja gotovina tebi i tvojoj ženi.

Gaudente je na to pristao.

Na dan vjenčanja, kada su se svati bili uputili u crkvu sv. Marije, izišao je Apresti iz kuće, u kojoj je stanovao, a s njime njegov služak, dječak od kakovih četrnaest godina. Obojica su imala u rukama zavežljaje, osim toga imao je Apresti putničku torbu preko sebe.

Njih dva izišli su iz grada, skrenuli putelikom prema moru, ali ne u luci, nego dalje, i

naskoro došli do obale, gdje je bio privezan čamac, što ga je bio istoga jutra onaj dječak onamo dovezao, a kupio ga Apresti dan prije od nekoga ribara.

Kada je Apresti vrgao one zavežljaje u čamac, reče dječaku:

— Ja moram put Raba. Ti ćeš kući poći, pa ako te tko za me upita, reci, da sam odišao na Rab. To ćeš isto kazati u mojoj kući. Jesi li me razumio? — Nakon toga sjede on u čamac i zavesla prema Rabu. Videći dječak da gospodar odmiče pučinom prema spomenutom otoku, podje natrag.

— Zašto on danas odlazi, kada su svatovi? Čini mi se, da bježi nekamo. Kako li će se začuditi svatovi, kada doznadu, da je gospodar odišao na put.

Kada se je Apresti uvjerio, da ga nitko s obale ne može motriti, zakrenu prema Cresu.

Doznavši Gaudente, da mu je umaknuo tast, dosjeti se jadu i posla u potjeru za njim četiri momka. Dok su ovi tjerali čamac prema Rabu, primicao se je Apresti sve više creskoj obali.

Svatovi, koji su držali, da je Apresti načinio šalu, zabavljali su se po svojoj dragoj volji, dočim je dvorjanik Matija potiho razgovarao sa svojom liepom ženicom o tome nemilome događaju, koji će, kako reče on, naškoditi njegovu ugledu na dvoru.

Pred noć povratiše se ona četvorica momka i javiše Matiji, da nisu mogli stignuti Aprestija.

Treći dan nakon zaruka u kneževu dvoru otidjoše zaručnici sa ostalim gostima u Vrbnik. Knez i kneginja ostadoše kod kuće. Tu zgodu upotrebila je Elizabeta, da — nezna se po koji put — opet pokuša odvratiti kneza od navale na Vinodol.

Dugo i dugo govorila mu je, a on je mučao i slušao.

— Moram tako, — najzad će on, kad kneginja bila prestala govoriti. Ti znaš, da u Sokolu i Senju sjede kraljevi kapetani, gdje su do nedavna zapoviedali knezovi Frankapani. Kralj ne će na svome putu sustati. Čim vi brata Martina dušu, on će poklopiti i one njegove gradove, kojemu ovaj nije zapisao. Ugniezdi li se kraljevska vlast u Vinodolu,[27] onda je na redu moj Krk. Da predusretnem jednoj i drugoj pogibli, moram ono učiniti, radi česa me neprestano salietaš, proričeš, da će mi se ne znam što dogoditi, ako se ja prije kralja tamo ugniezdim.

Vidjela je kneginja, da se Ivan neda odvratiti, ali ipak još ne popusti.

— Ti ćeš se danas-sjutra ljuto kajati, što me nisi poslušao. Još nisi upao u zlo, pa možeš lahko odstupiti i tu namisao napustiti. Ako

[27] Vinodolska županija mierila je u 15. vieku 1900 □ km.

danas-sjutra ma i malo sumnje bude, da bi kralj mogao udariti na Krk, onda se oružaj na obranu; sada nije potrebito trošiti krv i novac radi tudjih gradova. Ja znam, da ćeš ti nekoje gradove u Vinodolu osvojiti, ali znam i to, da oni ne će dugo u tvojoj vlasti ostati, jer će ti ih oteti ili sam kralj ili knez Stjepan. S toga odustani i pusti ljude da se razidju. Ja te zaklinjem našom ljubavlju, ja te molim, evo ovako te molim — i kneginja klekne sklopivši ruke — tvoja ljuba, diete ponosne Venecije, kćerka mletačkoga patricije. Ona kleči pred tobom i moli te, da sačuvaš mir sebi i njoj! Smiluj se!

Ivan podiže ženu, poljubi ju u čelo te će:

— Sve drugo traži od mene, i ja ću ti učiniti, ali ovo, što sada tražiš, to ne mogu. Vojska je sva na okupu, i ja prekosutra odlazim, da dokončam ono, što moram radi sebe i svojih.

— Da sebi i svojim priređiš propast, u koju će nas sve tvoja nepromišljenost survati, da se iz nje nikada . . . Kneginju stegnu nešto u grlu i ona presta govoriti. — Čas kasnije izidje napolje.

Knez je ostao u sobi, dohvatio knjigu, koja je imala korice od zlata i srebra, sieo k stolu i počeo iz nje čitati neki odsjek.

Knez Ivan Krčki bio je dobar kršćanin, te je činio mnogo dobra, osobito pako crkvam i

samostanom. — Kada je god. 1453. pravio svoju oporuku u biskupskome dvoru u prisuću biskupa krčkoga Franje, creskog i osorskoga, kneza Andrije Quirina, opata Matije iz Baške i još nekih pozvanika, sjetio se je stolne crkve sv. Marije, franjevačkog samostana na otoku Košljunu,[28] samostana sv. Franje u gradu Krku, hospitala za uboge, a zatim je odredio podpore i mirovine nekim svojim podknežinam i drugim službenikom. Godine 1455. darovao je crkvu sv. Kuzmana i Damjana u Bašćanskoj dragi pavlinskom samostanu sv. Spasa kod Senja. Raznim crkvam darivao je crkveno posudje, knjige i druge stvari.

Knez Ivan bio je veliki prijatelj hrvatskom jeziku, te ga je uviek rabio u dopisivanju sa Hrvati.

Ova knjiga, o kojoj smo spomenuli, da je bila uvezana u korice od zlata i srebra, bila je jedan dio svetoga pisma, prevedena na hrvatski jezik, a napisana glagolicom. To je jedan od najznamenitijih spomenika hrvatske glagolske književnosti. Knezu Ivanu bila je ta knjiga kô neka svetinja, draga i mila uspomena na njegove predake, pa ju je bio dao radi toga u zlato i srebro uvezati. Kada su poslie kneževe smrti njegovi dušmani grabili ono, što je ostalo iza njega imovine, odnieli su onaj zlatni i sre-

---

[28] U samostanskoj crkvi sv. Marije na otoku Košljunu sahranjen je knez Ivan Krčki g. 1486.

brni uvez, a samu knjigu raztrgali, jer im ništa hrvatskoga nije bilo drago. — Jedan dio te knjige uzeo je pop Luka Raynaldis, izpovjednik kneginje Elizabete, da mu bude milom uspomenom na nesretnoga kneza Ivana. Pop Luka darovao je nekoliko listova tirolskome vitezu Markvardu Baeisacheru, te je ovaj taj dar odnio u svoj grad Marija-Stein kod Kufsteina. To je bilo negdje koncem 14. ili početkom 15. vieka.

Kasnije postade gospodarom u Marija-Steinu grof Paris Cloz, koji dozvoli slovenačkom učenjaku Bart. Kopitaru, da objelodani onaj lista od istoga rukopisa u Insbruku, a izdao tiskom, i to je prvi štampani glagolski spomenik jezika staroga slovenskoga, poznat pod imenom Kločev glagolaš (Glagolita Clozianus).

Taj odlomak sadržava dvie besjede sv. Ivana Zlatoustoga, (obe kruje), jednu besjedu sv. Epifanija, (i ova kruja) — pa jednu besjedu sv. Atanasija. — Kasnije su nadjena dva lista od istoga rukopisa u Insbruku, a izdao ih je tiskom dr. Fr. Miklošić g. 1860. u Beču.

Knez Ivan Krčki bio je veliki prijatelj narodnoga jezika i u crkvi, pa je za vrieme svoga vladanja na otoku bio smjestio u samostanu sv. Franje u gradu Krku fratre Bosance. Kada su Mletčani zagospodovali na otoku, zapovjedio je g. 1481. dužd Ivan Mocenigo upravitelju krčkom Franji Bembi, da proćera te fratre Bosance, koji mise na slavenskom jeziku, pa da nastoji, da se u buduće na otoku služba Božja samo na latinskom jeziku čita.

VI.

— Kneginja Frankapanka bila je pred menom i molila me, da nastojim odvratiti njezina muža od navale na Vinodol, — jednoga će dana mletački dužd Ivan Mocenigo[29] tajniku vieća desetorice častnom Antunu Vinciguerri,[30] kad je ovaj bio došao k njemu da izvješćuje.

— Vaša uzvišenost nije se udostojala udovoljiti molbi kneginje Frankapanke? — ponizno će s lukavim posmjehom na licu tajnik Vinciverro.

— Ha, ha! — Vi kao da ste zaboravili, što sam vam pred mjesec dana rekao, — dužd će i pogleda tajnika izpod oka.

— Nisam, vaša uzvišenosti, — odvrati tajnik i podsmija se.

— Moja je vruća želja, da knez Ivan zagrize u taj tvrdi orah. Kneginji sam rekao, da se ja ne ću miešati u kneževe poslove, jer ne želim još većma razdražiti kralja Korvina, koji i onako gleda mletačku obćinu poprieko, pa snuje, kako bi joj se osvetio radi toga, što

---

[29] Dužd od 1478. do 1485.

[30] Vinciguerra ili Vincivera bio je najprije bilježnik duždove kancelarije, onda tajnik vieća devetorice, a od 1480—1481. mletački providur na Krku. Umro je g. 1502. u Padovi.

je sa sultanom Muhamedom sklopila one godine mir.

Dužd predje rukom preko tjemena, nasloni se u naslonjaču, pogleda tajnika te će:

— Mi ćemo o važnoj stvari razgovarati, čim doznam, da je knez Frankapan doista navalio na Vinodol. Sada mi kažite u kratko: kome je pripadao otok Krk prije nego što su ga dobili Frankapani, pa kako su oni do njega došli?

— Vaša uzvišenosti, smjerno će tajnik, o toj stvari ću poslužiti, jer mi je sve predobro poznato. U koliko sam iz izprava mogao doznati, našao sam, da je u staro doba uprava otoka bila u rukama občine, koja je bila podieljena u plemstvo i narod. Knez je bio biran na jednu godinu, isto tako podknez, sudac i dva odvjetnika. Knez je bio poput gospodara na svoju godinu. Mletačka občina, koja je vladala otokom, dala ga je u leno dvojici braće, koji su nekada bili izabrani od naroda za knezove. Ugarski kralj Bela, gonjen od Tatara, pobježe na Krk, a Krčani mu darovaše 20.000 maraka zlata i srebra, te on ode u Ugarsku, a za priznanje tolikoga dara i privrženosti dade onim dvima knezovima grad Senj; to bijaše početak posjeda rečenih knezova na kopnu. Po tome su posjedu postali podanici kraljevskoga veličanstva, nu po otoku Krku spadali su pod vrhovnu vlast mletačku.

Da je otok Krk pod tu vlast spadao, razabire se jasno odatle, što se sve presude na otoku učinjene pozivaju na Mletke poput podložnika, pa ima i naredba iz g. 1348., koja zabranjuje priziv bez dozvole krčke vlade.

Krčki knezovi, čim su dobili Senj, počeše se ulagivati ugarskoj kruni, te stadoše po malo zaboravljati staru odvisnost od mletačke vlasti. To se vidi jasno odatle, što su poslie smrti kralja Bele otišli knezovi k nasliedniku mu Ladislavu, od koga su zahtievali potvrdu svega onoga, što im je bio darovao kralj Bela. Oni dobiše novu povlasticu, koja ne samo da je potvrdjivala onu predšastnikovu, nego je bilo u njoj i točaka, koje su se ticale otoka Krka. A . . .

— Iz svega se vidi, da je Krk bio mletački da su ga Frankapani dobili od občine naše u leno, — dužd će, koji se bojao, da ne će tako brzo blagogljagoljivi tajnik svoje kazivanje dokrajčiti.

— Tako je, vaša jasnosti — potvrdi tajnik. — Otok Krk mogao bi postati koristan našoj občini, ako ga ona opet u svoju vlast dobije; moralo bi se u svakom pogledu razumno postupati. Na otoku bi se moralo podići vinogradarstvo. Slaništa bi se morala urediti, pa bi davala obilan prihod. Malim troškom mogla bi se na otoku zavesti vrlo liepa pasmina hrvatskih konja. Iz Lombardije trebalo bi na-

seliti do stotinu obitelji, da talijanski živalj preotme mah na otoku. Gusarom i kriomčarom u krčkih vodah moralo bi se na rep stati, pa bi se podigao promet trgovački, koji je sada na telećim nogama, jer otok obiluje sigurnim lukama, vrlo udobnim dragama. Ako bi se sve ovo i još mnogo toga drugoga izvelo, davao bi otok veliku korist narodu i općini. A onda bi se morala uprava na otoku preudesiti, jer ova, kakova je sada, ne vriedi mnogo.

— Vi ste to jako liepo razložili, ali Krk nije još u našoj vlasti, s posmiehom će dužd i ustade.

— Ako nije, premilostivi i uzvišeni gospodine, može lahko biti, samo mletačka občina mora mudro raditi, — lukavo će tajnik.

— Bude li Krk mletački, bit ćete i vi na njem proveditor (providur), — dužd će i odpusti tajnika da ode.

*

* *

Kako je bivalo sa otokom Krkom, vidjet ćemo niže.

Krk (Curicum, Curicta) pripadao je rimskome carstvu. Kada je propalo zapadnorimsko carstvo g. 476. po Is., mienjao je otok gospodare. Kada su se u ove strane doselili Hrvati, razasuše se i po Krku. Starosjedioci (romansko pleme) povukoše se na jug otoka u grad Krk, te su priznavali vlast bizantinsku.

Hrvati, koji su bili podieljeni na plemena, pokoravali su se knezu ili banu hrvatskome na obližnjem kopnu. Za vladanja hrvatskoga kneza Sedeslava[31] primljen je Krk u njegovu zaštitu, te je davao na godinu stotinu dukata u ime te zaštite, a to je potrajalo do konca desetoga vieka. Za vladanja kralja Držislava, a izdajom brata mu Surinje, padoše nekoji gradovi Dalmacije u mletačke ruke, pa otoci Osor, Rab i Krk. Mletačko gospodstvo na Krku trajalo je do kralja Petra Krešimira Velikoga, kad se od Mletaka odmetnuše dalmatinski gradovi i spomenuti otoci, pa se dadoše pod zakrilje hrvatske države i njezina kralja. Kada su izumrli kralji domaće krvi, i na hrvatsko priestolje došao Koloman, pristajao je Krk uza njega.

Po smrti Kolomanovoj zapodješe Mletčani borbu sa Arpadovci radi hrvatsko-dalmatinskoga primorja, te im dopade izmedju inih gradova u Dalmaciji i otok Rab i Krk. Mletčani dadoše otok Krk knezu Dujmu za leno. Taj knez Dujam jest praotac knezova Krčkih.

Hrvatski kraljevi iz porodice Arpadovaca nisu mogli zaboraviti gubitak Krka, pa su udarali na nj, da ga osvoje, što im nije za rukom pošlo. Dujmovi sinovi: Bartul i Vid primiše od mletačke občine otok Krk kao dosmrtno leno. Ova dvojica utvrdiše grad Krk i podigoše u njem kašteo sa sudnicom i tamnicom.

[31] Vladao od 878.—879.

Kada je kralj Andrija II. darovao Bartolu II. župu Modruše i Vinodol, postadoše knezovi Krčki podanici i kletvenici hrvatsko-ugarskog kralja. Bartol II. bio je brat Vidov i Bartulov po otcu.

Oko godine 1244. oduzeše Mletčani knezovom Krčkim otok Krk i lišiše ih svih časti, jer da su postali nevjerni mletačkoj občini. Knezovi su naginjali sve više kralju Beli II. (IV.), jer ih je ovaj odlikovao radi pomoći, što su mu je pružili bili proti Mongolima.

Godine 1261. dao je dužd Rajnerijo Zeno knežiju krčku natrag knezovima krčkim.

Mirom u Zadru (1358.) moradoše Mletčani ustupiti (uz ostalo) otok Krk ugarsko-hrvatskom kralju Ljudevitu. Od to doba prestadoše Krčki knezovi biti pouzdanici i kletvenici mletački, te su priznavali samo ugarsko-hrvatskog kralja za svoga gospodara. Jasno je, da su Mletčani imali neprestano na pameti, kako bi se dočepali otoka Krka; s toga nije čudo, što se je i dužd Ivan Moncenigo nadao, da će navala kneza Ivana Frankapana na Vinodol primaknuti mletačku občinu još bliže meti njezinih želja.

Kada je od dužda otišao tajnik vieća desetorice Vincignerra, uzšeta se glava mletačke občine po bogato namještenoj svojoj pisarni. — Venecija mora dobiti u svoje šake Krk, jer je njezin. Kralj Korvin uništio je vlast

kneza Anža Frankapana, ugniezdio se u Senju, pa ne će na svom putu stati. Jakov Venerije, proveditor brodovlja našega, doznao je, da je vruća želja kralja Korvina skršiti moć svih knezova Frankapana i njihove knežije poda se poklopiti. Kralj je mudar, ali Mletčićima nije mozak izvodnio, a da si ne bi znali pomoći. Znamo mi za kraljevu osnovu. Njemu se hoće hrvatskog i dalmatinskoga primorja, pa liepih otoka, koji su u mletačkoj vlasti . . . Neka samo knez Ivan udari na Vinodol. Vieće desetorice odporučilo mu je na njegov upit, da li će ga podpomagati mletačka občina, ako bi na nj udario kralj Korvin radi toga, što će pokušati da osvoji Vinodol, odporučilo mu je, velju, da će mletačka občina pružiti mu pomoć, ako na nj kralj udari, a on neka nastoji osvojiti Vinodol, prije nego li ga je zauzela kraljeva vojska . . . Kako ćemo dalje raditi, ne znam, samo znadem ovo: mi moramo nastojati, kako je govorio tajnik Vincignerra u vieću, da se okoristimo, ako dodje do sukoba izmedju kralja Korvina i kneza Ivana. Tajnik je mudra lija, a ima i u vieću desetorice još takovih, pa će se naći način, kako ćemo taj sukob upotrebiti u korist občine. Ne smije se više onako raditi kako se radilo pred deset godina, kada nam kraljev kapetan otec Senj izpred nosa, te u njem sada sjedi zapovjednik Marin Žunko.[32]

[32] Maroja Žunjević.

Dužd umuče, sjede k stolu i odpoče nešto bilježiti.

*

* *

— Ti si kriva, da se je ovo ruglo dogodilo! — korio je dvorjanik Gaudente svoju sestru Katu prvoga jutra, nakon pira, kad je ova bila kući došla. Ona je prenoćila kod svoje susjede Mare, s kojom je bila u svatovima svoga brata.

— Ja?! A kakovo ruglo? — ona će i vrže desnu na prsa. Vidjela ona, da je Matija supijan, pa se je primakla vratima. A bilo joj je čudno, da ne vidi Jakobine.

— Ti krivi sama sebe, jer nisi bio dosta oprezan. Zašto si vodio djevojku na vjenčanje prije, nego si dobio novac u ruke? Mudri tvoj tast upravo te je pošteno nasamario. Medjutim se tješi, jer si dobio mladu i liepu ženicu, — Kata će više porugljivo.

— Kakovu ženu! Ta je umakla noćas zajedno sa tetkom, naniela mi sramotu, — i on škrinu zubi.

— Umakla?! — u čudu će Kata. Varaš se. Ona je možda odišla kući svojoj do tetke.

— Nema je tamo! prodera se Matija. Umakla je, velju ti.

— Kada? Kako?

— Noćas. Vidjela si valjda, da sam na piru pio više nego obično; bio sam silno srdit

radi tastove lopovštine. Kada ste mene i Jakobinu dopratili ovamo, moralo je biti pola noći. Vi ste odišli, a nas dvoje i njezina tetka smo ostali. Ja sam donesao vina, pa smo pili, to jest: ja sam pio kao suha zemlja i srdio se na tasta. Kako se je sve to dokrajčilo — ne znam. Probudio sam se obučen na krevetu. Ogledam se po sobi za ženom, a nje nema. Zovnem ju, ali nema odgovora. Izidjem u kuhinju nadajući se da se je mlada digla rano i da pripravlja ručak, ali nje ni tamo nije bilo. Nisam je našao ni u tvojoj sobi. Odem do tastove kuće. Tamo sam našao u kuhinji onog dječaka, što služi mome dragome tastu. Upitam ga za Jakobinu. On se podsmija te će, da je njegova gospodarica zajedno sa Jakobinom došla bila kući, pa da su obe otišle u sobu, gdje su nešto spremale. Poslje toga izišle su iz sobe sa zavežljaji i dale njemu jedan, da nosi za njima. Stražar kod morskih vrata da ih je pustio van tek onda, kada mu je gospodarica dala dukat, jer je onaj toliko tražio. Onda su došle do obale, gdje ih je čekala ladjica sa tri mornara. Jakobina je odvela dječaka malo postrance i rekla mu je po prilici ovo:

— Evo ti dukat. Otidji kući mojoj i čekaj tamo, dok dodje moj muž. Kada dodje i za me upita, reci mu, da sam pobjegla, jer ne ću uz lupeža da živem. One nakite, što mi ih je bio darovao, a oteo ih je zlataru, naći će u svojoj

sobi na stolu pokrivene rubcem, pa nek ih dade svojoj sestri. Onda je sjela u ladicu k tetki, a momci su zaveslali prema Rabu.

— Ti si dakle oteo . . . Kata će, ali ne dovrši, jer joj brat zakrči besjedu.

— Šta ja?! Jezik za zube! Kupio sam sve ono, a ona drži, da sam oteo, jer tako se je trubilo po gradu, — planu supijani dvorjanik na sestru.

— Pametno je uradila, kada je ostavila one nakite. Ja ih mogu nositi, jer znam da nisu oteti. Ne budi ti za njom žao, kada je takova, pa te je ostavila, — Kata će, da udobrovolji brata, jer se nadala, da će dobiti koji nakit. Tko je odišao u potjeru za njima?

— Ti nositi?! Nije samo za te . . . A glavno je, da me nije pokrala i još k tome odniela ono iz škrinje. Za njom nije vriedno koga slati neka jedri kuda hoće! Ti si svemu kriva. Sada će biti smieha i ruganja po gradu, da mi je utekla žena. Mogao sam, da tebe ne budem slušao, imati nekolike stotine dukata više i ženu.

— Ti si još noćašnji, Kata će.

— Beri mi se izpred očiju! — prodera se brat i podje prema sestri.

— Nije ti dosta ono, što si oteo onome zlataru, — Kata će, kada je bila izašla pred kuću.

— Zmijo! Gaudente će, stiščući šake i primičući se sestri.

— Vidjela sam kada si one nakite po stolu

redao. To je bilo nakon onog napadaja na zlatara.

— Zakrenut ću ti usta u zatiljak! — riknu brat i potrča za sestrom, koja izmače pred njim u obližnju uličicu i nekamo ju nestade.

Gaudente se povrati u kuću, nadje nakite, pokupi ih sa stola i spremi u škrinjicu. Tada zamandali ulazna vrata, sidje u pivnicu, natoči vrč vina i odnese ga u sobu.

Sat kasnije hrkao je čestiti dvorjanik, snivajući možda o svojoj liepoj Jakobini, koja ga usred prve bračne noći ostavi i za otcem pobježe, da ne žive uza muža, koga je morala silom uzeti, jer tako bio je zapovjedio knez Ivan, gospodar otoka.

VII.

— Svakim sam danom slabiji i naskoro ću seliti se u vječnost. Ja sam se za svoju dušu pobrinuo zadužbinami, obilnim zadužbinami. Tako će knez Martin Frankapan, ležeći težko bolestan u svome gradu Trsatu, fratru Ivanu, koji ga je bio čas prije s Bogom pomirio.

— Vaše kneževsko gospodstvo nije tako oslabilo, da bi moralo na smrt pomišljati. Medjutim je dobro učinilo, da se je izpovjedilo, i svetu pričest primilo, jer čovjek ne zna onoga časa, kada će ga vječni sudac preda se pozvati, — fratar će s pobožnim glasom.

— Tako je, otče Ivane. Ja sam sve svoje stvari uredio — — — Vi ste čuli, otče Ivane, da je na onome mjestu, gdje je sada samo-

stanska crkva sv. Marije, stajala nekad sveta kućica, koju su donieli bili ovamo andjeli iz Nazareta. To je bila ona kućica, u kojoj je stanovala mati Božja, kada je arkandjel Gabriel naviestio njoj, da će sina poroditi. Knez Nikola Frankapan poslao je bio u Nazaret povjerenstvo pod vodstvom nekoga popa Aleksandra, kojem je u snu rekla majka Božja da su onu kućicu donieli andjeli iz Nazareta, neka to povjerenstvo vidi, je li još ondje kućica sv. Marije.

Vi ste čuli, otče Ivane, da povjerenstvo nije našlo one svete kućice u Nazaretu. Kasnije[33] odnesoše ju andjeli u blizinu Jakina, na zemljište neke pobožne udovice Lorete. Ondje, gdje je kućica stajala, dao je knez Nikola podići crkvicu. Moj pokojni otac htjede tu crkvicu proširiti i podići samostan Franjevaca, ali mu ne bi sudjeno, da to učini. Ja sam ono učinio, što je on namjeravao, te sam u crkvi sazidao grobnicu. — Eto! Ja iz daleka počeo pripoviedati, dok nisam došao u govoru na grobnicu . . . Da, tamo ću i ja naskoro leći na vječni počinak, dok me trublja sudnjega dana ne probudi . . . Vi, otče Ivane, pobrinite se, da dodje moje ime i sinovca mi Bartola na onu ploču od crvenoga mramora više grobnice . . . Medjutim sam ja sve naredio

[33] Legenda kaže, da je to bilo u noći 10. prosinca 1294.

glede grobnice i ostaloga. Vi nastojte, da se sve onako izvede, kako je moja želja, što sam je dao izpisati pred nekoliko dana.

Knez htjede nastaviti, ali unidje njegov kancelir, koji reče, da je došao glasnik iz Novigrada, koji želi s knezom govoriti.

— Veliš, da je iz Novigrada? upita knez kancelira.

— Tako je, vaše kneževsko gospodstvo, — odvrati ovaj.

— Reci mu, neka dodje ovamo. Uputi ga da mi ne bi predugo pripoviedao, jer sam nešto umoran, pa trebam mira.

Fratar Ivan htjede izići, ali mu knez mahnu rukom da sjedne.

Malo poslje unidje u sobu Grgur Slavković[34] pokloni se knezu i stade nedaleko vratiju.

— Ti si to, vriedni moj Grgure, — knez će. Dodji ovamo i sjedi, pa mi reci: što te nosi ovamo?

Slavković pristupi kneževu krevetu, poljubi kneza u ruku i sjede.

— Velemožni gospodaru, važna me je dognala ovamo viest. Glasa se, da će vojska kneza Ivana prevesti se u Vinodol, da osvaja gradove, koji spadaju k vam, velemožni gospodaru.

[34] On je bio kasnije oko 1492. podknezom u Bakru. Podknežini su bili namjestnici knezova, te je u svakome gradu i kotaru bio po jedan.

— Oh! trže se knez Martin i nasloni se na desni lakat. Reče ti, da će se moj brat dignuti, da otme gradove moje u Vinodolu. Je li tako?

— Kazaše nam nekoji ljudi iz Drivenika, koji su boravili na otoku Krku.

— Moj brat Ivan ne će pametno učiniti, ako udari na moje gradove, knez će, a vidjelo se je na njem, da ga je ta viest uznemirila.

— To su samo glasine, vaše kneževsko gcspodstvo, — fratar će, da umiri kneza.

— Ne poznate vi, otče Ivane, moga brata, knez. On je nagao, veliki sebirada, nepromišljen. Oni ljudi nisu to iz prsta izsisali.

— Velemožni gospodaru, oni su vidjeli kneževu vojsku kod Vrbnika i doznali su, da će ova na Vinodol udariti, — javi se Slavković.

Knez ne reče na to ni rieči. On se bješe spustio na uzglavlje, a pogled mu je lutao po sobi, kao da nekoga traži. Najednom zacakliše mu se suze u očima, on uzdahnu te će:

— Duša me moja boli, što se diže na mene onaj, s kojim sam na jednom srcu ležao . . . Zašto udara sada na moj liepi Vinodol? Zašto mi ide lievati u posljednju moju čašu otrov? Zašto me ne pusti, da bez žalbe na nj, ko na svoga rodjenoga brata, završim mirno svoj put u ovoj suznoj dolini? — O Ivane, o nepromišljeni brate, pusti me, da u miru umrem! — knez će drhćućim glasom, pa odkrenu

glavu, da ona dvojica ne vide suza, koje mu se bile krale iz oka.

Nakon duljega mučanja produži knez:

— Znam, da će moj nepromišljeni brat u času, kada ležim na smrtnoj postelji, pokušati, da se domogne mojih gradova u Vinodolu. Njemu nije nikada dosta, nikada dosta, nikada pravo. S prvom diobom nije bio zadovoljan; mi smo upriličili drugu, pa se je eto on nakon toliko godina sjetio, da mu i opet nije pravo učinjeno . . . Neka se vrši volja providnosti . . . Ja znam, što ću učiniti, ako on izvede svoju namisao. On je meni ogorčao zadnje časove života, a njemu će ih ogorčati njegova nepromišljenost . . . Ja nisam više za ratovanje; meni je poći onamo, odkuda se duša ne vraća više. Tielo i duša moja traži mira . . . Kneza napade nemoć i on klonu na uzglavlje.

Dok je išao Slavković prema Trsatu, da javi knezu Martinu, što se je bilo razglasilo po Vinodolu, bješe se knez Ivan prevezao sa svojom vojskom na hrvatsko kopno ravno pod Novigrad (Novi).

Uzalud bile molbe kneginje i kćeri joj Katarine, uzalud razlaganja biskupa Mikule, koji je molio najzad sklopljenih ruku kneza Ivana, da se okani djela, koje mu ne će ništa dobra donieti; knez osta kod svoje: »Moram to učiniti, ako ne ću da kralj zasjedne u Vinodolu i odanle sgodnom prilikom na Krk udari.«

— Ti ćeš se sjetiti mojih molba, mojih suza, kada te zlo oda svih strana pritisne, ali će ti biti kasno, — kroza suze će kneginja, opraštajuć se s mužem.

— Ti ćeš se ljubo moja uvjeriti danas sjutra, da je ovo, što ću poduzeti, bilo jako dobro promišljeno i koristno za nas — odvrati knez.

— Slutim, da to ne će biti, — poništeno će kneginja. Ja gledam, kako ti odilaziš u neku tminu, koja biva sve veća i u kojoj tebe nestaje . . . ona će i klonu na muževljeve grudi.

Nekoliko časaka kasnije bio je knez na putu prema Vrbniku, gdje su ga njegovi ljudi čekali, da izvrše, što on želi. Kastelan Petar Hrvaćanin upravo je razlagao nekojim glavitijim ljudima iz Vrbnika, kako knez ne radi pametno, što idje udarati na Vinodol, kada se proču u taboru, da gospodar dolazi sa svojim dvorjanicima.

— Oda li me tko knezu, ne će više kućnoga praga vidjeti! — kastelan će, jer ga bilo strah, da bi knez mogao čuti, kako je on govorio proti njegovoj odluci.

Kneza su dočekali u taboru s veselimi poklicima, a to je njemu silno godilo, jer je bio uvjeren, da njegovi ljudi polaze s oduševljenjem onamo, kamo on želi.

Kada im je raztumačio, radi česa mora poći na Vinodol, zapovjedi, da se ukrcaju i prevezu na drugu stranu pod — Novigrad.

Današnji Vinodol, koji počimlje kod Maloga dola iznad Bakarca, a svršava kod bieloga Novoga, vrlo je malena obsega. Vinodolska županija imala je u 15. vieku 1900.□ K površine, te se sterala od Novoga sve do Kupe i kranjske medje. — Današnji Vinodol podieljen je naravnim pribojima na četiri manje doline. Prva se stere od Maloga dola do Drivenika; druga prelazi u Veliko polje; treća se spušta prema Bribiru, dočim se je četvrta protegla do Novoga.

Novi, za onda Novigrad, bjelasa se uz more podno Velikoga Ospa. U 15. vieku bio je grad učvršćen jakim zidom sa kulama, a imao je troja vrata: jedna uz prvu kulu, druga sjeverno, a treća zapadno. Kašteo u gradu bio je gradjen na dva sprata, a imao je četiri kule.[35]

Novigrad bijaše najznatnije mjesto vinodolskoga knežtva, te se spominje već god. 1288. Te godine sastadoše se u njem starješine svih vinodolskih občina, te zajedno sa knezom Leonardom Krčkim staviše na papir sve prastare zakone i običaje, kojih su se mogli sjetiti i stvoriše poznati »Vinodolski zakon«,[36]

[35] Južna i iztočna strana kaštela sačuvana je. Jedna kula (četverouglasta) obstoji i sada, dočim su tri ostale porušene.

[36] Rukopis toga zakona nalazi se u sveučilištnoj knjižnici u Zagrebu. G. 1843. izdao ga je prof. Antun Mažuranić u 3. sv. »Kola.«

taj najstariji pravni spomenik u hrvatskom jeziku. On ima nekih sedamdeset i sedam ustanova; sastavljen je u hrvatskom jeziku a pisan glagolicom.

Kada se je god. 1449. dielila ogromna državina kneza i bana Nikole IV., dopadoše kneza Martina uz ostale gradove još ovi u Vinodolu: Trsat, Bakar, Belgrad, Kotor, Grižane, Bribir i Novigrad. Tada je grad Hreljin i Drivenik bio dobio knez Ivan Mladji, ali pri drugoj diobi bieše se tih gradova kao i Bužke župe odrekao.

Na zadnji dan mjeseca kolovoza zaplovi kneževa vojska put Vinodola.

* * *

Noseći Slavković od kneza Martina zapoviedi podknežinima u Bakru, Bribiru i Novigradu, dozna u prvome gradu, da je knez Ivan Frankapan počeo udarati na Novigrad. Slavković je nosio zapoviedi, da kastelani dignu čete i zaprieče knezu Ivanu ulaz u Vinodol.

— Zapovied moga gospodara prekasno je stigla, — govorio podknežin Jurko Hotković, kada mu Slavković kazivao, kako je knez Martin naredio, da se dignu čete na obranu. A onda opet i ovo: knez naš leži na smrtnoj postelji, pa se ne će htjeti nitko oružja latiti, da uzalud glavu izgubi. Ta govore ljudi, da im je svejedno, tko bio knezom.

— Ne govoriš krivo, ali ću ti ja nešto reći, Knez Ivan je goropadan gospodar, pa ako on

bude ovuda gospodario, bit će zlo i naopako. Ti si, rodjače, sigurno čuo za onaj slučaj sa nekim kanonikom. — Knez Ivan nije se bio izpovjedio kakovih četrnaest godina, pa se je govorilo, da ga je papa prokleo i iz crkve izobćio. Da narodu izbije to iz glave, posla u Rim nekoga kanonika iz grada Krka, da zatraži od pape oproštenje, po kojem bi bio odriešen od grieha i da ne mora povratiti ono, što je kome nepravednim načinom oduzeo: Kanonik mu je htio dokazati, da to ne može biti, ali se je knez na nj okosio, našto je ovaj odputovao. Papa je dozvolio oproštenje, ali uz dužne uvjete, pa je pokudio kneza, što se ne brine za svoju dušu. Kada se je kanonik vratio u grad Krk s papinim listom, knez Ivan htjede taj list na kanonikovoj tonzuri spaliti. Da ne bude kneginje i nekojih dvorjanika, bio bi to učinio.

— I ti vjeruješ u te glasine? A znadeš li, tko kuje laži proti knezu? Plemići grada Krka koje ne će knez da učini svojim službenicima. Ta to je barem poznata stvar. Ne kažem, da je knez Ivan svetac, ali nije ni onakav, kakovim ga hoće da prikažu njegovi potajni dušmani. A sada ću ti ja jednu kazati. Kada je ono nastao glad na otoku Krku, knez Ivan uze nešto svoga novca, a od bolje stojećih popova sakupi silom dvie stotine i petdeset dukata, i posla svoje ljude u Puli, da nakupuju žita. To žito davalo se je badava siro-

mašnim žiteljima otoka. Ja sam tome bio svjedok. Pa što su izmislili kneževi dušmani? Razturili su glas, da je knez prodavao ono žito mnogo skuplje nego li se obično prodaje, a od popova silom posudjeni novac da nije vratio. A zašto da im vrati, kada ga imaju? Vidiš: tako se radi proti knezu. Njegovi neprijatelji izmislili su i onu sa kanonikom.

— A znade li knez one, koji mu blate obraz pred svietom? — upita Slavković.

— He, he! Da on dozna onoga, koji to čini, sjećao bi ga se i starim starcem takov izrod; ali oni mudro rade, pa ih ne može uloviti. Da! Vratimo se na glavnu stvar. Ja ću pokušati skupiti ljudi, da odbijem navalu kneza Ivana, ako se usudi na ovaj grad udariti, što ne će, nadam se, učiniti, je zna, da je Bakar dobro utvrdjen. Da podjem pod Novigrad, nije pametno; jer dok ja sakupim ljude, a isto tako onaj u Bribiru i tako redom, dotle će knez Ivan zauzeti Novigrad i u njem se smjestiti. Mi mu ne bi mogli ništa, jer ima liepi broj momčadi, k tome je dovezao i topova. — Ti otidji u Bribir pa izvrši ono, što ti je knez zapovjedio, a tada zaredaj po drugim mjestima u Vinodolu.

— Knez mi je zapovjedio, da odem u tri spomenuta grada, a posao je vas, podknežina, da uredite dalje.

— Ja ću, kako sam rekao, učiniti svoje, — odvrati Hotković.

— Taj kao da bi volio promieniti gospodara. A tako će i biti, jer knezu Martinu nije duga života. Ja ipak ne bih rada imati kneza Ivana za gospodara, — mrmljao je Slavković prelazeći preko mosta lančenika, koji je bio na sjevero-iztočnoj strani Frankapanskoga grada.

VIII.

Dva dana prije nego li je vojska kneza Ivana bila zaplovila put Novigrada, bješe se poda nj dovezla ladjica, iz koje su izišla dva u mletačko odielo obučena čovjeka. Oni su odmah otišli do podknežina Mikule, koji kao da se nije mnogo brinuo za obranu grada, jer je sjedio pred gradskim vratima i razgovarao sa dvojicom stražara.

— Mi smo iz Venecije. Trgovci smo i putujemo ovuda po poslu, — stariji će, kada su došli do stražara. Možemo li govoriti sa podknežinom.

— Ja sam podknežin, — javi se Mikula.

— Vašega smo gospodara ponizne sluge, — stariji će klanjajući se. Trgovci smo iz Venecije. Dolazimo sada sa Krka. Slabi poslovi sa zlatninom i dragim kamenjem.

Kada je podknežin čuo, da su bili na otoku Krku, pozva ih, da podju s njime u njegov stan. Želio je doznati, da li će knez Ivan naskoro doploviti pred Novigrad.

— Jeste li bili u Vrbniku? — Mikula će, kad su posjedali oko stola u njegovoj sobi.

— Bili smo u Krku i Vrbniku, — odvrati mladji.

— Knez Frankapan kupi vojsku kod Vrbnika?

— Vidili smo, samo ne znamo kamo smjera poći, — stariji će.

— Smjera udariti na ovaj grad, — odvrati Mikula.

— Ha! Sada sve razumijem! — povika stariji i stavi kažiprst na čelo. Nedavno sam bio u Zadru. U nekoj gostioni bilo je više častnika mletačke mornarice, a medju njimi i zapovjednik Venerije. Pozna li ga vaše gospodstvo?

— Poznam ga, — Mikula će, a vidjelo se na njemu, da želi mnogo toga doznati od one dvojice.

— Da, da! . . . Sada mi je sve razumijivo, — opet će stariji i zamisli se.

— A što vam je to, poštovani gradjanine, razumljivo? — ljubopitno će podknežin.

— Vašem gospodstvu mogu kazati, — potiho će stariji. Naskoro će doći ovamo mletačko brodovlje izpred Zadra. Zapovjednik Venerije dobio je od vieća desetorice zapovied, neka krene put Novigrada za petnaest dana . . . Sada mi je sve jasno, — on će više za se. Venerije bi morao doći ovamo . . . Čekajte samo! Morao bi doći, za deset dana . . . Da, tako je! Knez Frankapan udarit će na Novigrad, a po svoj prilici i na ostale gradove

uz more, a pomagat će ga Venecija . . . Tako je! On je u velikome prijateljstvu s našom državom.

— Tako je! — potvrdi mladji.

— I meni je sada jasno, da će Mletčani pomagati kneza, kada šalju ovamo mornaricu — uzvrpolji se podknežin.

To je opazio mladji, pa će:

— Ja znam, da će vaše gospodstvo braniti grad, koji je doista čvrst; dvojim pako, da će ga moći obraniti.

— Ne miešaj se ti, prijatelju, u te poslove, — prigovori mu stariji.

— Ja se ne miešam, samo kažem, kada smo već o tome počeli razgovor, da se ne će moći obraniti. Gospodin podknežin zna, što će raditi, kada na grad udari sila, — izpričavao se mladji.

—I sam dvojim, e ću moći grad obraniti. Da ne dolazi mletačko brodovlje, ne bih se bojao toliko kneza Ivana, ali — — —

— To se zna, da vam knez ne bi mogao naškoditi, jer jer grad jako dobro branjen; ali mletačkoj sili ne ćete se moći odhrvati. Neka se ne srdi na me vaše gospodstvo, što ovako govrim. Ja sam mletački gradjanin, pa sam vam ipak povjerio tajnu, veliku tajnu. Da se za to dozna u Veneciji, znam da bih morao

prieći preko »Ponte dei sospiri«,[73], a vašem je gospodstvu poznato, što to znači. Ja sam odao tajnu, jer sam vidio, da imam posla sa poštenim čovjekom.

— Tako je! — potvrdi mladji.

— Znam ja, da se vieće desetorice ne šali, — podknežin će. — Medjutim se ne bojte, da ću vas odati. I on pruži obojici desnicu.

— Jeste li doznali, kada će knez ovamo? — Mikula će.

— Nismo mi znali, da će ovamo, a nismo se ni brigali. Ta mi smo trgovci, — mladji će.

— Reci ovako: nisam se brigao, — naglo će stariji. Ja sam čuo, da će krenuti na put za osam dana, ali kamo? to nisam pitao. A da sam i pitao, možda mi ne bi bili kazali.

— Za nedjelju dana može se skupiti još branitelja u gradu, — zamišljeno će podknežin.

— Nekoji su već u gradu, vidio sam ih — dobaci stariji.

— Dolaze svakim danom. A ima ih prilično. Kasno se je doznalo, da će knez udariti na grad.

— Čuli smo, da knez ima i topova u taboru kod Vrbnika, — javi se mladji.

---

[37] »Most uzdisaja.« Iz prvoga sprata duždove palače vodio je taj most više uzkoga Rio del Palazzo u državnu tamnicu. Tko je preko toga mosta prešao, nije više sunca ugledao, jer je bio smaknut.

— I topova?! — u čudu će podknežin.

— Tako je rekao neki gradjanin svome drugu, — onaj će.

— Taj se goropadno spremio, — promrsi kroza zube podknežin, a tada zovnu slugu i naloži mu, da donese vina.

— Znam da imade dosta hrane u gradu, — stariji će nehajno.

— Bilo je ove, a ovo nekoliko dana toliko je spremljeno, da se radi toga ne bojim i duljega podsjedanja. Okriepimo se, — on će i dohvati vrč pa potegnu ljudski.

— Dobra kapljica, — mladji će, koji je bio takodjer dobro potegnuo.

— Nadje se i toga u gradu. A što bi čovjek, da nema dobre kapljice na stolu? Ostajete li duže vremna u gradu? — Mikula će i opet potegnu iz vrča.

— Bude li posla, ostat ćemo dulje. Medjutim ćemo se žuriti, da nas ne bi ovdje knez zatekao, — stariji će.

— Pa onda?! — uzkliknu podknežin.

— Ne! Kada neprijatelj obkoli grad, nije tako lahko iz njega umaknuti. A to mi ne želimo pokušati, ma da smo i sami oružju vješti.

— Pomogla bi vas dvojica pri obrani, — Mikula će i pogleda ih značajno.

— Nismo ni u tome neviješti, ali ne bismo rada biti u gradu, koga neprijatelj bije, na to će stariji i pogleda svoga druga onako izpod oka.

Kad je Mikula bio zovnuo slugu, da donese još vina, zahvališe mu se ona dvojica na dobroti i ustadoše, jer da moraju po poslu gradom zaredati. Oni da će prije odlazka doći do njega, da se s njime oproste. Da mu se u nekoliko oduže za liepi doček, darovaše mu zlatan prsten s dragulji urešen. Podknežin, kome je vince bilo podžeglo obraze, zahvaljivao se je na daru, pozivajući »čestite mletačke gradjane,« da sjutra u večer dodju k njemu u goste.

Kada su njih dvojica ostavila iza ledja kašteo, pogledaše se, podsmijaše, a stariji će:

— Sve idje kao po loju . . .

Idući dalje šaptali su, a tada se razstali, ugovorivši satanak za sjutradan pred crkvom sv. Filipa i Jakova.

Podknežin je nakon odlazka one dvojice razgledao prsten, što ga je bio kao dar dobio, razgledao ga i zadovoljno se smješkao.

— Da nisu bogati, ne bi ovako darivali! Sjutra na večer ću ih pogostiti, ne bi li se još jednom opoštenili. — Ha, ha! Upravo je krasan prsten. Medjutim ja takove stvari ne nosim, pa ćemo mi tebe, liepi moj, prodati. Tako je govorio sam sobom podknežin, za koga se znalo, da je veliki blagoberac.

* * *

Nekoliko dana nakon kneževa odlazka sa Krka povrati se njegov sin Nikola kući. On je duže vremena boravio na jugu Italije, kamo

su ga bili liečnici mu radi zdravlja poslali. Knez Nikola bio je ovisok mladić, liepih i milih crta lica, ali slaba tjelesna ustroja.

— Upravo se radujem, što si se povratio kući, — kneginja će Elizabeta sinu, kada su sjedili u gostinskoj sobi za stolom. Mnogo bolje izgledaš nego prije odlazka.

— I ja sam bio željan kuće, — odvrati mladi knez. Tvoj list, draga majko, u kome si mi javila odluku otčevu, upravo me je dotjerao kući. Da toga ne bude, možda bih bio još koji dan ostao dolje. Žao mi je, što sam došao prekasno.

— Da si došao i u pravo doba, ti ga, srce moje, nikako ne bi bio od njegove namisli odvratio. Ja sam pred njim klečala, molila ga sklopljenih ruku, da ne srće u očitu pogibao: ali sve moje molbe ostadoše bezuspješne. Ti, srce moje, ne poznaš dobro svoga otca, kada misliš, da bi ga bio odvratio od njegove namisli.

— Možda mu ne podje za rukom predobiti Novigrad, pa će se povratiti kući, — Nikola će.

— Ako se i to dogodi, ostati će na njem krivnja, da je udario na tudje dobro i htio ga prisvojiti.

— Javlja li se tvoj zaručnik Franjo? — Nikola će sestri, samo da svrati govor na drugi predmet, jer je vidio, da se je majka počela bila uzrujavati počimajući govor o otčevoj provali u Vinodol.

— Javio se je pred petnaest dana, — odvrati neveselo Katarina. Na putu iz Carigrada obolio je i otišao u Aleksandriju u Egiptu, gdje će zimovati. Na proljeće povratit će se kući.

— Pametno je učinio, što nije došao u Mletke, — brat će.

— Radi česa? — upita Katarina.

— U zimsko doba veselo je u Mletcima. I on bi, možda slabo oporavljen, polazio vesela družtva, pa — — —

— Lahko moguće, — upade mu majka u besjedu.

— Glasnik milostivoga kneza čeka pred vratima — javi sluga.

— Neka unidje! — zapovjedi kneginja. Ti glasnici nisu mi mili. Kneginja se diže i pridje k prozoru.

Čas kasnije unidje u sobu Tomo Hrvaćanin, nazivan takodjer Krbavac, pokloni se svim trima te će:

— Milostiva gospojo kneginjo, mene šalje moj gospodar, da vam javim viest, koja će vas jako obradovati. Jučer je milostivi gospodar zauzeo Novigrad, a danas će udariti na Bribir.

— Daklen je Novigrad pao! — hinjenom će radošću kneginja i pristupi bliže Hrvaćaninu.

— Pao je, milostiva kneginjo. Sada je lahko za Vinodol, — važno će Hrvaćanin i diže desnu u vis.

— Kako je tekla borba? — mladi će knez. Sjednite, dragi Hrvaćanine, i kazujte sve potanko. Znate, da smo ljubopitni sve doznati.

— Dva dana prije kneževa odlazka pod Novigrad došao sam rano k milostivom gospodinu i zamolio ga, da pusti mene i dvorjanika Matiju Gaudenta u Novigrad. Nas dvojica da ćemo olakšati četama zauzeće grada. Ja sam milostivom knezu razložio svoju osnovu, koju je on odobrio i pristao, da nas dvojica odemo naprvo i učinimo onako, kako sam bio razložio. Milostivi je knez pohvalio moju namisao. Spremili smo odmah se na put.

Nas dvojica obukli smo se u mletačko gradjansko odielo, uzeli sa sobom putne torbe, ko što ih nose trgovci zlatari, i krenuli čamcem put Novigrada. Vozeći se raztumačio sam Gaudenti svoje osnove, na koje je i on pristao. Kada smo došli u grad, otišli smo odmah do podknežina Mikule. Kazali smo mu, da smo mletački zlatari, te da dolazimo sa otoka Krka. On je nas liepo primio, pitao za ovo i ono, pa nas vinom počastio. Od njega smo doznali sve, što smo htjeli znati. Ja sam lagao, da će knez udariti na grad tek za osam dana, samo da ne bi podknežin sakupio ljude iz okolnih mjesta. Da ga uplašim, slagao sam, da će knezu u pomoć doći mletačko brodovlje pod zapovjedničtvom Venerijevim. Znao sam, da je podknežin veliki blagoberac, pa sam ga nadario zlatnim prstenom sa dragulji.

— A odkuda ste to vas dvojica smogli? — nehotice će kneginja.

— Milostiva gospojo kneginjo, taj prsten imao je Gaudente.

Kneginja se podsmija, ali ne reče ni besjede.

— Godilo je to podknežinu, pa nas je pozvao, da dodjemo k njemu sutradan na večeru. Mi smo drugoga dana razgledali grad, u koji je dolazilo naoružanih ljudi. Nama nije bilo to ugodno, jer smo znali, da će naše čete imati silnoga posla oko zauzeća. Medjutim sam se tješio, polažući veliku nadu u svoju osnovu. Poslie podne sastanem se sa podknežinom. Spomenem, da bismo morali odputovati, jer posla nemamo nikakova više u gradu, a ono što bilo, da se je brzo obavilo, našto on odvrati, da on mora nas kao odlične mletačke gradjane počastiti, a prije toga da ne ćemo moći iz grada.

— Valjda se bojite, da će knez Ivan Krčki udariti na grad, kada hoćete da otidjete? Neka udari! Sada ga se ne bojim, jer imam dosta branitelja u gradu, — on će. — Vas dvojica ćete biti večeras moji gosti. Sjutradan možete odputovati, ako vam se razrači.

Meni je bilo milo, što ću ostat, ja sam se bojao, da će nas on sam pozvati, e bi kao stranci ostavili grad. Valjda se je nadao još kakovu daru, kad nas je ustavljao, ili je imao drugu osnovu u glavi. Mi smo se doduše hva-

lili, da smo bogati, pa da od nužde ne putujemo okolo, nego više radi zabave. Pred večer je doplovio milostivi gospodin sa svojim četama. Podknežina je to silno uznemirilo.

— Rekli ste, — on će nam dvojici — da će knez nakon osam dana ovamo.

— Mi smo tako čuli, to jest: ja sam tako čuo, — odvratim; valjda je knez promienio svoju osnovu.

Podknežin je trčao ovamo, onamo, dielio zapovjedi, vikao i psovao. Već je noć bila na zemljicu pala, a njega nije bilo u kašteo Nas dvojica čekali smo na nj neko vrieme, a tada odosmo, rekavši njegovu pisaru, da ćemo kasnije doći. Mi iz kaštela, a on pred nas.

— Sve je dobro! — uzkliknu. Ne bojim se kneza, jer je pridošlo još branitelja u grad; jedino se bojim, da će doći mletačko brodovlje. A sada ćemo gore. Ako se bojite, da ćete morati ostati u gradu, možete noćas umaknuti. Medjutim nije nuždno noćas bježati jer će knez tek sjutra obkoliti grad.

— Tako i sam mislim, — dometnem. Kamo da po noći bježimo?

— Dobro je! Sada ćemo k večeri. Ja sam se natrčao i ogladnio, a znam, da ste i vas dvojica željni okrepe. Idimo!

Otidjosmo u kašteo, gdje smo se okriepili dobrim jelom i pićem.

Kada smo se počeli spremati na odlazak, zovnu podknežin slugu, te mu nešto potiho

naloži, našto se ovaj udalji. Nekoliko časaka kasnije unidjoše u sobu četiri naoružana čovjeka.

— Vi znate, gospodo mletačka, da je knez Ivan Krčki doplovio sa svojim četama i da će udariti na grad. Kazali ste sami, da će Venecija njega pomagati. Da ne počinite izdajničko djelo, spravit ću vas na sigurno mjesto, — tako će podknežin sasvim ozbiljno.

Nas dvojica prosvjedovali smo, ali to nije koristilo.

— Rekli smo vam, da želimo otići iz grada, — ja ću najzad. Pustite nas odmah, dobri gospodine, ma da je pala noć na zemlju, mi ćemo ipak otići.

— Ne puštam, — povika on. Vi ste htjeli pomoći knezu, da on ovaj grad na lahku ruku predobije, ali ste se prevarili. Ja sam doznao, da vi niste mletački trgovci, nego uhode kneževe.

Bilo mi je, kao da me je netko udario izmedju očiju, ali sam se brzo snašao i stao dokazivati, da mi nismo uhode, nego doista mletački gradjani.

— Ne lažite! Jedan od vas dvojice je knežev dvorjanik Gaudente, a drugi knežev pouzdanik Toma Hrvaćanin. Nije li tako?! — poknežin će srdito. I prije nego sam mogao što reći, nastavi on:

— Danas je došla u kašteo jedna djevojka, koju je Gaudente bio zaručio, ali ju je ostavio,

kad mu se bolja prilika desila, pa je ta djevojka kazala, da ste vi kneževi ljudi.

— Biasio! — potiho će Gaudente.

— Tako je! Ti si onaj hrdjavi zaručnik, — izceri se podknežin. Ta tvoja ostavljena zaručnica, koja je s otcem ovamo pribjegla iz grada Krka, poznala te je, ma da si se bio prerušio, a poznala je i druga ti. Momci! Vodite ova dva lopova u tamnicu!

Molili smo, obećivali odkupninu, ali nije ništa koristilo.

— Dat ćemo vašem gospodstvu najljepše prstenje, što ga sobom nosimo, samo nas pustite! — zaleti se jezik Gaudenti.

— Vaše su torbe u kaštelu, pa ćemo ih pretražiti, a pretražit ćemo i vas dvojicu. Na posao momci!

Mene su pretražili, ali nisu ništa našli osim nekoliko dukata. Gaudente je imao uza se nekoliko zlatnih prstena i petdeset dukata. Podknežin pokupi sve i spremi u svoj željezni sanduk.

— Sada se berite! Naskoro ćete primiti plaću za svoje lopovsko djelo.

Njegovi ljudi pograbiše nas i odvedoše u tamnicu . . .

Moj prijatelj Lovro Cendić, kod koga smo se bili nastanili, brzo je doznao za našu sudbinu, pa nam se javio, da se neka ništa ne bojimo. Sjutradan počeo je knez udarati na grad. Zaključivali smo, da je tako, jer se čula

tutnjava topova i užasna vika. Sve se to stišalo, kad je bila na zemlju noć pala. Nas dvojica malo smo razgovarali; bavio se je svaki sa svojimi misli, a te je bilo lahko pogoditi. San je bježao s naših očiju. Tek pred zoru usnuli smo. Probudi nas tutanj topova. Opet sve isto kao jučer. Bili smo užasno gladni, jer nam nitko nije donosio jesti. Sve je bilo zabavljeno obranom, pa se na nas zaboravilo. Kad je i opet bila noć na zemlju pala i sve se smirilo, otvoriše se vrata i unutra unidje podknežin, noseći nam sam kruha i vode.

— Evo vam, lopovi! — on će, ostavljajući kruh i vrč s vodom na stolu. Niste ni ovo zaslužili. Kako ste me htjeli zavarati, da će mletačko brodovlje doći ovamo. Ja ću vam dati, vi lisci. Dugo je glagoljao i grozio nam se, jer je bio malo dublje u vrč zavirio. Najednom se ču tutanj topa, pa opet tutanj. Podknežin skoči kao da ga je zmija upekla i potrča napolje. Zakrenu ključem i mi ostadosmo opet sami. Meni se bješe učinilo, da je samo jednom zakrenuo ključem, s toga podjem do vrata, da se osvjedočim, jesam li dobro čuo. Tko da opiše moju radost, kada sam se uvjerio, da rezena nije ušla u zapornu kvaku.

— Spašeni smo! — tiho ću drugu. Znao sam, da pred vratima nema stražara, pa da će nam usred smtenje, koja je bila nastala povodom pucanja topova, biti lahko umaknuti iz kaštela. Kako ćemo iz grada pobjeći, nisam tad mislio.

Mi umakosmo sretno iz kaštela. U gradu je bilo komešanje, jer je knez bio nastavio navalu. Jurišalo se je na velika vrata, koja su u zidu na iztočnoj strani Ja sam brzo bio na čistu, što da učinimo. Saobćim to drugu i on odobri, pa mi žurno do malih vrata, koja su na sjevernoj strani grada. Nadjosmo jednoga stražara kod njih. S njime smo brzo bili gotovi. Ja sam uzeo njegovo oružje, otvorio vrata, truplo ubijenoga bacio napolje i stao na stražu, dočim je Gaudente odbježao do kneza. Za četvrt sata stigao je knez sa jednom četom do vrata i unišao u grad.

— I spremio pokolj, — kneginja će zdvojno.

— Nije, milostiva gospojo kneginjo. Pozvao je branitelje, da polože oružje, što su ovi i učinili. Podknežin je došao i zamolio kneza, da mu pokloni život, što je milostivi gospodar i učinio.

— Hvala Bogu! — smireno će kneginja.

— Sjutradan smo tražili podknežina Mikulu, da nam vrati novac i prstenje, ali on bješe već nekamo odmaglio. Tako pade Novigrad, a valjda će i Bribir, — završi Hrvaćanin i ustade.

— Hvala vam, dragi Hrvaćanine, što ste nam sve kazali. Knez će sigurno vas dvojicu nagraditi. Kada se vraćate?

— Čim se odmorim, moram natrag, jer me milostivi gospodar treba.

— Javite se prije odlazka.

— Učinit ću po zapovieđi, — odvrati Hrvaćanin, pokloni se i ode.

— Grad je u njegovim rukama, ali to mene ne veseli, kneginja će, i poče opet o tom, kako je knez učinio nerazumno, kad je udario na posjed svoga brata, koji leži na smrtnoj postelji.

Nikola svrnu govor na druge stvari . . .

Treći dan nakon toga dođe glasnik do kneginje i javi, da je knez zauzeo i grad Bribir, dočim se nekoji manji gradovi, kao Kotor, Badanj i Drivenik brzo predali, jer nisu mogli odoliti kneževoj navali. Knez da će ostati neko vrieme u Vinodolu, a tada se povratiti na Krk.

Ma da su to sve bili dobri glasovi, ipak im se kneginja Elizabeta nije radovala. Ona je zaključivala, da će nadoći težki i crni dani za nju i njezine.

IX.

Večer je.

Knez Ivan Krčki sjedi pred ulazom u četverouglastu kulu Frankapanskoga kaštela u Novigradu i gleda prema svome otoku Krku, koga malo po malo obavija večernji suton. Kadkada mu preleti zadovoljan smiješak preko lica, koji odaje, da se ugodne misli vrzu u njegovoj glavi. Iz toga ugodnog snatrenja prenuše ga koraci, koji su se bližili sa lieva. Knez pogleda na tu stranu i opazi fratra franjevačkoga reda, kako mu se približuje. Fratar je bio u plećima pognut, a na jednu je nogu malo šepkao. Kad je fratar došao pred kneza, pokloni mu se te će:

— Milostivi gospodaru, ja sam se povratio sa Trsata.

— Gaudente! veselo će knez, razpoznavši glas svoga dvorjanika Matije. Ti si veliki prefriganac.

— U nuždi, milostivi gospodaru, svačemu se čovjek dosjeti. Da se ne budem u fratra upodobio, ne znam, da li bi mi bilo pošlo za rukom doznati ono, radi česa me je vaša milost na Trsat poslala bila.

— Dakle si doznao! — uzkliknu knez i ustade.

— Na samo ćemo razgovarati, — on će dvorjaniku, i oni podjoše u onaj dio kaštela, što se dizao izmedju četverouglaste i okrugle kule.

— Gore ćemo nesmetano moći govoriti, — knez će uzilazeći stepenicama u prvi sprat. Došavši u sobu, gdje se knez bio smjestio nakon zauzeća grada, zapodješe razgovor.

— Sada kazuj sve, što si doznao, — naloži knez dvorjaniku.

— Moj rodjak, Perica Stiglić iz Bakra, dobavio mi je ovo fratarsko odielo, — odpoče Gaudente. Kao fratar preobučen došao sam u grad kneza Martina. Nekom od kneževih dvorjanika pokazao sam se, i rekao mu, da dolazim sa otoka Krka, odkuda sam pro-

tjeran, pa da se želim pokloniti pobožnom knezu, za čije se zdravlje molim Bogu.

— Veliki si prefriganac! — knez će kroz smieh.

— Kada je dvorjanik sve to knezu Martinu javio, naloži mu ovaj, da me odmah pred njega dovede.

Kneza sam našao u krevetu. On je ljudska okostnica, koja govori i gleda. Ja sam se poklonio njemu, prišao krevetu i poljubio kneza u ruku, a tada tiho izmolio molitvu za njega.

Knez Ivan podsmija se.

— Molio sam, milostivi gospodaru, upravo skrušenim srcem, — Gaudente će.

— Vjerujem ti, jer si ti pobožan čovjek. Učiniš zlo, izmoliš par očenaša i držiš, da ti je ono zlo oprošteno, — knez će.

Gaudente ne reče na to ni besjede, jer je znao, da je onako, kako knez kaže. On produži:

— Tebe su, otče Jakove, protjerali sa otoka Krka. Tako si ti mome dvorjaniku kazao, — knez će Martin slabim glasom.

— Protjerali su me, milostivi gospodine kneže, — odvratim snuždeno.

— A tko te je protjerao iz samostana i sa otoka?

— Ne srdite se, milostivi gospodine kneže, na mene siromašnoga fratra, ako istinu reknem.

— Samo govori, ja slutim, što ćeš reći.

— Protjerao me je knez Ivan, — izustim. Gaudente pogleda pri tom kneza, koji se je zadovoljno smješkao.

— Slutio sam, da ćeš spomenuti ime moga zlatnoga brata, — knez će Martin i namršti ono malo kože na čelu. — A radi česa te potjerao onaj silnik?

— Kada sam doznao, da smjera udarati na gradove u Vinodolu, koji pripadaju vašoj kneževskoj milosti, došao sam pred njega i govorio mu, da to ne čini, jer bi time mogao ogorčiti vašu milost, svoga brata, koji leži bolestan.

— Ogorčio mi je zadnje časove života taj silnik i otimač . . . Neka se ne nada dobru, — knez će na to i pokri lice rukama. Prosuzio je.

— Kada sam tako rekao knezu Ivanu — nastavim kazivati — omjeri me on od pete do glave, unese mi se u oči i prodere se:

— Kupi mi se izpred očiju nitkove! Sedlaj sa otoka! Ako te moji ljudi nadju bilo gdje na otoku, dat ću ti odrezati oba uha i jezičinu.

— Ha, ha, ha! Imaš doista pravu jezičinu! — knez će Ivan, kome je godila prefriganost njegova dvorjanika.

— Ja sam glavom bezobzirce umaknuo sa otoka i došao ovamo moliti vašu milost, da

bi mi dala mjestance u samostanu, koga ste vi, milostivi gospodine kneže, osnovali i uza njega crkvu podigli.

— Tu želju izpunit ću ti, otče Jakove . . . Još danas moći ćeš se smjestiti u samostanu, što sam ga dao podići skupa sa crkvom Bogu na slavu.

— Bog će obilno naplatiti vaša dobra djela, — proizustim pobožno i poljubim kneza u ruku.

— Moj brat Ivan, — sada će knez Martin, — bio je uviek nepromišljen i lahkouman, pa eto nije pustio, da mirno dokrajčiti mogu svoj život na zemlji. On je, ma da je znao kako mi je, udario na moje gradove i dva zauzeo. Ugniezdio se je u Novigradu i Bribiru, ali se ne će dugo u tim liepim gniezdima gniezditi! Naskoro će imati on posla sa samim kraljem Matijašem, koji je već uništio moć jednoga silnika, na žalost Frankapana. On je satro Anža, pa ne će dugo potrajati i moj će brat Ivan osjetiti kraljevu jaku desnicu.

— Oho! — sada će knez Ivan. Moj brat pozvao je po svoj prilici kralja Matijaša u pomoć.

— Nije, milostivi gospodaru. Počujte me dalje.

— Ja sam proglasio jedinim svojim baštinikom kralja Matijaša Korvina, — jačim će glasom knez Martin, a u očima mu zasja kao neka vatra. Ču' li me otče Jakove?! Kralj

Matijaš sve će moje dobiti, pa će znati i ona dva grada oteti nezasitnome knezu Ivanu.

— Oh! — povika knez Ivan, kad je to čuo. Nisam ni u snu sanjao, da bi moj brat mogao učiniti kralja baštinikom svoje ogromne državine. To je prokletstvo! On nije bio pri sebi, kada je to učinio. Zaboravio je, što smo uglavili, kada smo dielili državinu pokojnog nam otca godine 1449. Tada je spisan diobni ugovor i posebna izprava. Tome važnome činu prisustvovala su i tri biskupa: Krčki, senjski i krbavski. U onoj posebnoj izpravi dvie su važne točke. Prva glasi: ako bi koji od braće umr'o bez poroda od srca, dat će se njegova baština onome, koga je prigodom diobe u Modruš-gradu zapao manji dio. U drugoj točki stoji, da knez Martin prihvaća i prisegom potvrdjuje, da će nakon njegove smrti i ona imanja, koja je dobio po prvoj si ženi Jeleni Lipovačkoj, kao i ona, koja su mu pripala po drugoj ženi Doroteji Blagajskoj, ostaviti preživjeloj braći i potomcima ovih . . .

Na ovo je zaboravio moj brat. Da! Nije zaboravio, nego mu se je usljed bolesti poremetilo u glavi. On je pobožan čovjek, pa zna, da je prisega nešto sveta, i tko nju krši, da užasno grieši. Da je on bio pri zdravoj pameti, nebi bio pogazio svoje prisege i ostavio svu svoju prostranu i bogatu državinu kralju, koji se je pokazao velikim neprijateljem knezova Frankapana . . . Knez Ivan presta go-

voriti. Piljio je u jedan kut sobe. Najednom se trže, pa videći dvorjanika pred sobom reče:

— Možeš odići i odmoriti se. Pošteno si izvršio moj nalog, pa ti čast; ne ću na te zaboraviti.

Gaudente se pokloni i ode.

— Istina je: brat Martin je morao s uma sići, kad je ono učinio . . . Kralja je učinio svojim baštinikom, a nas tolikih nije se sjetio. Još meni sa smrtne postelje se grozi, da ću imati s kraljem posla i osjetiti njegovu jaku desnicu. Neka dodje, pa neka pokuša oteti ono, što sam osvojio i što ću još osvojiti! Dobro sam učinio, što sam predobio ove gradove. Polag one izprave pripada nam Frankapanima sva njegova državina, jer on ne ima od srca poroda. Ja ću sam uzeti svoj dio. Bude li kome krivo, neka se obrati na redoviti sud.

Tako je govorio knez Ivan, kad je bio Gaudente izišao.

*

* *

Dana 4. listopada 1479. zaklopi knez Martin svoje oči na vječni počinak. Sahraniše ga u njegovoj zadužbini, u franjevačkoj crkvi sv. Marije na Trsatu. Čim je kralj doznao, da je knez Martin učinio njega jedinim baštinikom svoje ogromne državine, pozva kneza Ivana Frankapana, da izidje s vojskom iz njegovih gradova. Drži li pako, da ima na njih kakovo

pravo, neka to potraži kod redovitog suda.

Na tu kraljevu poruku nasmijao se je Ivan.

— Vriedit će kod suda izprava, koju smo na Modruš-gradu podpisali zajedno sa tri biskupa. Vriedit će i ugovor što ga pred dvie godine načinio moj brat sa kraljem. Tada je ovome zapisao šest gradova svojih, a kralj mu je dozvolio, da sa ostalom svojom državinom slobodno razpolaže u korist nas: njegove braće i sinovaca, i za spas svoje duše... Kralj se ne grozi. Htio bi najprije ovim načinom. Kasnije će pokušati grožnjom, koja ne će koristiti . . . Ne će koristiti? — Ne će! — Ali što će biti, ako on svoju grožnju doista . . . A! — — — Zna on, da ja imam iza ledja dobra saveznika: mletačku državu, s kojom se ne gleda sada onako, kako se prije gledao. Grozit se može, ali grožnje ne će izvesti, jer će se bojati Venecije, — umovao je knez Ivan.

Kralj Matijaš nije medjutim čekao, da li će knez poslušati njega ili ne će, nego je dao nalog svojemu vjernomu Blažu Padmanickom, poznatom i pod imenom »Magjar«, da skupi vojsku i s njome dodje u Zagreb, odakle je imao poći tobože proti Turcima, da ih iz Hrvatske goni, a u istinu: da udari na kneza Ivana, ako ne bi poslušao kraljeve zapovjedi.

Blaž Magjar bio je vješt vojskovodja, poznavao je dobro Hrvatsku, jer je bio banom njezinim. Godine 1469. zauzeo je on grad

Senj za kralja, što je znatno oslabilo bilo moć knezova Frankopana.

*

* *

Gaudente, obučen u fratarsko odielo, uputi se iz kaštela do jedne gostionice, da nakvasi suho grlo s dobrim vinodolskim vinom. U sobi, kamo je on bio zašao, bila je polutama. Za jednim stolom sjedila su tri novigradska gradjanina i potiho razgovarali. Za drugim stolom koji je bio u kutu sobe, sjedio je mužkarac i razgovarao sa gostioničarom.

— Velim ti, da su to bi i mletački trgovci, — govorio gostioničar Luka Živčić.

— Nisu i opet nisu! — nato mu odvratio onaj mužkarac. Ona dvojica imali su na sebi mletačko odielo, a zapravo su pouzdanici kneza Ivana. Ja poznam obojicu.

Gaudente se primače bliže i sjede za treći stol, pa si dade donieti vrč vina.

— A o kome ti to govoriš, poštovani gradjanine? — upita Gaudente onoga mužkarca u kutu.

Na te besjede trže se nagovoreni i poče motriti fratra, koji je bio okrenut licem prema prozoru.

— Ja kažem, da ona dvojica, što su ubili Ivu Krivičića, koji je stražio kod gradskih vrata, nisu bili mletački trgovci.

— Ubili su moga brata, od Boga im težko došlo! — javi se jedan od one trojice. Osta

iza njega žena sa četvero nejačadi. Da mi je one razbojnike naći, ne bi više kruha jeli.

— Ubili ga i bacili ko pseto pred gradska vrata, — drugi će.

— Da tako ne uradiše, ne bi krčki knez sjedio danas u kaštelu, — dometnu treći.

— Stići će njih Božja desnica, — fratar će i sklopi ruke.

— Stići će ih i ljudska, jer se zna, koji su ubili Krivičića, — onaj će, što je sjedio za stolom u kutu.

— Ti si rekao, poštovani gradjanine, da poznaš obojicu, — sada će fratar.

— Poznam. Jedan je knežev pouzdanik, zove se Hrvaćanin, a lupež je nad svim lupežima.

— Ne govori tako, jer može knez doznati, — potiho će fratar.

— Doznat će, ako mu razbojnik, ko što je Hrvaćanin, to dojavi, — odreza ovaj.

— A drugi je? — upita brat Krivičićev i pristupi k stolu u kutu.

— Drugi je lupež i razbojnik knežev dvorjanik Gaudente, — onaj će iz kuta. Taj lupež orobio je nekoga zlatara na otvorenome moru.

— Poznaš i toga? — upita brat Krivičićev.

— Poznam. Donesi, gospodaru Luka lumin, jer se već ne vidi u sobi.

Gaudente se diže, izkapi vrč i vrže novac za vino na stol, pa se htjede udaljiti, ali ga onaj iz kuta preteče, primi za ruku te će:

— Ti si redovnik, pa nam reci: što zasluži jedan i drugi lupež za svoje nedjelja?

— Ja nisam sudac, da o tome svoju rečem, — Gaudente će i htjede dalje. U te mjere unidje Luka sa luminom u sobu i vrže ga na prvi stol. Svjetlo pade na lice fratra i onoga, koji ga je držao za ruku.

— Poznaš li mene? — ovaj će fratru.

— Nikada te nisam vidio, — odvrati mirno Gaudente.

— Ni moje kćeri?

— Gdje i kada?

— Lupežu! Ne poznaš mene, Biasija? Ovo je onaj lupež Gaudente, koji se evo preobukao u fratarsko odielo, da nas uhodi! — povika Biasio. — Gaudente se maši rukom pod mantiju, da iztegne nož, ali ga u tome sprieči Luka, jer ga pograbi za desnicu. Onaj se iztrže, izvuče nož i htjede njime Biasija udariti, ali je Krivičić bio brži, jer mu svoj nož stjera upravo u kotlac. Gaudente ruknu, nož mu izpadne iz ruke i on se sruši poleđjice na tle. Videći Krivičić, da još nije mrtav, zarine mu nož ravno u srce.

— Nije šteta lupeža, ko što je ovaj bio, — Biasio će.

— A kako si ti doznao, da su njih dvojica ubila Krivičićeva brata — upita Luka.

— Doznao sam od kneževa dvorjanika Miholića. Lupeži su se bili izdali za mletačke trgovce i došli u kašteo, gdje ih je pogostio

podknežin Mikula. Moja kći Menka, koju je bio ovaj lopov zaručio, a kasnije ostavio, kad je našao drugu bogatiju djevojku, prepoznala je njega i druga mu, odišla k podknežinu i kazala mu, da ono nisu mletački trgovci, nego kneževe uhode. Podknežin ih je bio zatvorio u tamnicu, ali su oni sretno umakli.

I Biasio kazivaše, na koji su način umakli, kako su ubili stražara i kako je dalje bilo.

— A što sada? — Ovaj ne smije ovdje ostati, — gostioničar će. Ako dozna knez, da je njegov dvorjanik ubijen u mojoj kući, on će me, kako je veliki silnik, dati pogubiti. A što će onda moja žena, što li petero djece?

— Kunem ti se, da ću mučati kao riba! — sada će Biasio i diže tri prsta u vis.

— Kunemo ti se, da ćemo mučati o ovom događjaju! — ostala će trojica.

— A ja se kunem, da nigda ne ću kazati nikome ime onoga, koji je ubio ovoga lupeža, — Luka će.

— Uklonimo ga za sada nekamo, da ga nepoznati ne bi vidio. Tlo je u sobi zemljano, pa će se trag krvi dati lahko prekriti, — predloži Krivičić. Kada se sve u gradu smiri, odniet ćemo truplo do nedalekog bedema, pa neka knez pogadja onoga, koji je ubio njegova dvorjanika.

Svi pristadoše na taj predlog.

Sjutradan nadjeno je truplo kod gradskog bedema. Knez, kome je to javljeno bilo, odmah

se je pobojao, da bi to moglo biti truplo njegova dvorjanika Gaudente, s toga posla onamo Hrvaćanina, da ovaj vidi, nije li ga slutnja kojom srećom prevarila.

Kada se je Hrvaćanin povratio i javio knezu, da je doista ubijen Gaudente, planu on ko živa žeravica, kunući se, da će ubojicu naći i mučiti ga na sve moguće načine, dok ne izpusti dušu.

— Ja slutim, milostivi gospodaru, tko je ubio Gaudentu, — Toma će Hrvaćanin, kad je knez bio prestao vikati.

— Slutiš? Sumnjaš na nekoga? Samo govori! Budi kratak!

— U gradu ovdje nastanio se je krčki gradjanin Biasio. Ja sam ga vidio. S njime je i njegova kćer, koju je bio Gaudente zaručio. Ona nas je odala podknežinu, koji nas je bio zatvorio.Moga dobroga druga morao je ubiti Biasio, da mu se osveti.

— Istina je! — povika srdito knez. Biasio je ubio moga vjernoga Matiju. Uzmi sobom stražu, uhvati onog lopova i njegovu kćer i dovedi ih ovamo!

X

— Knez Ivan Frankapan udario je na gradove svoga brata i nekoje osvojio. Taj njegov čin pospješio je — čini mi se — smrt kneza Martina, koji je nedavno umr'o. Provala krčkoga kneza u Vinodol tako je djelovala na

brata mu, da je svu svoju prostranu i liepu državinu ostavio kralju Matiji Korvinu.

Tako će Ivan Moncenigo, dužd Venecije, Antunu Vinciguerri, tajniku vieća desetorice, kada ga je bio k sebi dozvao.

— Knez Ivan Frankapan zagrizao je u tvrdi orah, kako je ono izvolila vaša uzvišenost reći, kada je kazivala, radi česa je bila došla kneginja Elizabeta u Veneciju — tajnik će.

— Tako je! — Kada smo razgovarali o dolazku kneginje preda me, rekao sam, da ćemo nas dvojica o važnoj stvari razgovarati čim se dozna, da je knez Ivan provalio u Vinodol. Vi ste mi tumačili, da je otok Krk bio nekada mletački, a knezovi Frankapani da su ga dobili od mletačke obćine u leno.

— Jest, uzvišeni gospodine. — tajnik će klanjajući se.

— Kralj Matija Korvin, kome je knez Martin ostavio svoju državinu, ne će dopustiti, da krčki knez otme naljepši dio te državine. On će proti njemu poslati svojih četa, da ga iztisnu iz Vinodola. Između kralja i kneza planut će rat. Knez ne će moći odoliti premoći kraljevoj, pa će morati uzmaknuti iz Vinodola. Domišljate li se, gospodine tajniče, što će za tim slieditи? — Moncenigo će i zažmiri na jedno oko.

— Domišljam, vaša jasnosti, — odgovori tajnik, a lukav smiešak preleti mu licem.

— Da čujemo! — zadovoljno će dužd,

koji kao da nije vjerovao, e bi se mogao tajnik domisliti onome, čemu se bi bio on domislio.

— Kada kralj izždene kneza Frankapana iz Vinodola, on će poći za njim na Krk, da mu ga otme. Kako je godj učinio sa knezom Anžom, tako će učiniti i sa Ivanom, jer kralj ne želi imati u svojoj državi moćnih knezova, koji bi mu mogli zadavati neprilika!

— Izvrstno! — povika dužd i ustade. Vi ste veoma razuman državnik. Tako će biti, i na to možete priseći . . . Ali će tada nastati pitanje: što onda, ako kralj Korvin prenese ratovanje na Krk, da sruši kneza Ivana? To jest: već sada se to pitanje mora temeljito proučiti: Mletačka občina mora biti oprezna i sada već odlučiti se, kakove će korake poduzeti, ako bi kralj udario na kneza Ivana, da ga satare.

— Ja sam, vaša jasnosti i sam o tome razmišljao, — tajnik će, kome je godilo, što ga je dužd onako pohvalio.

— Vjerujem vam, gospodine tajniče, da ste o tome razmišljali, — Moncenigo će i sjede. Želim čuti, što vi mislite da bi mletačka občina morala učiniti, ako bi kralj prenesao ratovanje na otok Krk, da ga knezu Ivanu Frankapanu otme. Možda smo istoga mnienja, mudro će Moncenigo, jer je znao, da je prožgani tajnik o tome razmišljao.

— Knez Ivan štićenik je mletački občine.

On je oporučno postavio ovu svojom baštinicom, ako bi umr'o bez odvjetka. Mletačka občina ne bi smjela ostaviti kneza bez pomoći, ako bi na nj kralj udario.

— Tako i ja mislim, — dužd će.

— Podje li kralj, da satre kneza, občina će morati nastojati, da ga od toga odvrati.

— Morat će nastojati, da otok Krk ne bi izravno došao pod vlast kraljevu. Ta vi ste, gospodine tajniče, tumačili zadnji puta, da je Krk bio mletački.

— I bit će opet, vaša jasnosti, u izravnoj vlasti mletačke občine. Ona mora iz svih sila nastojati, da se dokopa lahkim načinom otoka. Možda se tome naskoro prilika poda.

— Na koji način? Ne bude li kralj htio udovoljiti molbi občine, ova će morati oružanom rukom braniti Krk.

— Očiti rat ne bi bio podesan. Občina će potajno podpomagati kneza Ivana i nastojati, da on preda otok posve u njezinu vlast. Onda će biti lahko poručiti kralju, neka ne bi dirao u ono, što je mletačko.

— Vrlo dobro smišljeno! pohvalno će Mocenigo. Ali je tuj načinjen račun bez krčmara. Knez Ivan ne će na to htjeti pristati. Tko njega pozna, mora priznati, da on to ne bi učinio.

— Prilika, vaša jasnosti, može i to sobom donieti. Vidi li se, da bi otok Krk mogao doći izravno pod kraljevu vlast, občina ne će

smjeti to dopustiti. Prije nego li posegne za oružjem, mora pokušati liepim načinom odvratiti kralja od toga. Uza sve to mora biti pripravna, da ga predusretne, ako bi htio nešto silom izvojštiti.

— Istina je. Kralj se ne smije uplitati u poslove naše občine i dirati u kneževu vlast na Krku, koji je pod njezinim zakriljem. Time bi izazvao očiti rat, koji bi kralju mogao biti jako nepriličan upravo sada, kad se on sprema, da izždene Turke iz Hrvatske.

— Da li će što učiniti mletačka občina, ako udari kralj na kneza Ivana u Vinodolu? — najednom će tajnik.

— Ja držim, da se ne će uplitati u tudje poslove. Knez Ivan učinio je nepametno, kad je išao otimati bratu njegove gradove. Iz neprilike, u koju će doći, neka se sam izbavlja. Nastrada li u Vinodolu, a to je za predvidjeti, lakše će se občina domoći njegova otoka. A ja znam, da knez računa na mletačku pomoć, ako kralj na nj udari.

— Knez Ivan će osvojiti Vinodol, jer ima liep broj momčadi, a ima i topova; ali on ne će biti dugo gospodarom tamo, jer će kralj tražiti svoje i oružjem u ruci. Ne bude li ga občina podpomagala, kralj će mu oteti osvojene gradove.

— Pa to i mi želimo, da se dogodi. A onda će se naći način, kako ćemo se domoći njegove državine. Ja zasad ne znam za taj način.

Stvar ćemo pretresti u vieću, pa će se možda naći taj željeni način. Razmišljajte i vi, gospodine tajniče o toj stvari, jer je veoma važna ne samo po občinu našu nego i po vas. Bude li sreće, pa se dobavimo, eto vas, kako sam zadnji puta rekao, na njemu kao proveditora, a to nije mala stvar.

Vincignera se pokloni, a oko ustnica mu zatitra smiešak zadovoljstva.

— Vjerni sam sin mletačke občine, pa ću biti sretan, ako budem išto mogao uraditi, da se ona domogne otoka, koji čeka na bolje gospodare.

— Tako je! — Moncenigo će i uze pero, našto se tajnik pokloni i ode.

— Taj će naći način, jer mu je do proveditorske časti, — dužd će i prihvati se pisarije.

Toma Hrvaćanin izišao je iz kneževe sobe i uputio se do stražarnice, koja je bila nedaleko ulaza u četverouglastu kulu, da izvrši knežev nalog. On je odabrao četvoricu, koja će s njime poći, da uhvate Biasia i kćerku mu Menku. Našlo se čeljade, koje je kazalo Hrvaćaninu, gdje je Biasio nastanjen. Nadjoše otca i kćerku u sobi i dognaše ih u kašteo pred kneza.

— Ti si Biasio, a ovo je tvoja kćer, — knez će, kada ih dovedoše pred njega.

— Jesmo, vaša milosti. Ne znam, radi česa nas dognaše ovamo ko najgore razbojnike.

— Mnogo si skrivio, ti zajedno sa ovom ovdje! — povika knez, koga je razljutilo bilo Biasovo ponašanje.

— Meni je, vaša milosti, po drugi put učinjena golema nepravda, — uslobodi se reći Biasio.

— Kakova nepravda?! — planu knez.

— Radi dvorjanika Gaudente, koji je bio zaručio moje diete, dala me je vaša milost šibati. Ja sam reko istinu, i kod toga opet ostajem. A ja sam plemić, pa me je ipak vaša milost dala tako poniziti. Pobjegao sam sa otoka ovamo, jer sam se bojao osvete dvorjanika Gaudente.

— Koga si noćas usmrtio! — povika knez.

— Netko je vašu milost krivo uputio, da sam ja usmrtio Gaudentu. Mogu mirne duše priseći, da ga ja nisam ubio. Čuo sam, da su ga našli mrtva, obučena u fratarske haljine, ali ja nisam na nj svoje ruke vrgao.

— Tvoja kćer javila je novigradskom podkneżinu, da Hrvaćanin i Gaudente nisu mletački trgovci nego moji pouzdanici.

— To je, vaša milosti, učinila ostavljena zaručnica, a tko da joj to za zlo primi. Vaša milost ima jedinicu kćerku, pa neka ovaj slučaj sa Menkom i Gaudentom dobro prokosuri, a tada svoj sud izreče. Ona je ono učinila, jer ju je na to nešto sililo. Ja znam, da osveta nije ništa liepoga i plemenitoga,

ali znam i to, da čovjek u tom pogledu ostaje čovjekom.

— Tako sudeći zarinuo si mirne duše svoj nož Gaudenti u prsa, — knez će i primače se Biasiju.

— Bog mi je svjedok, da to nisam učinio! — ovaj će. Njemu se je netko drugi osvetio.

— Onda ti poznaš ubojicu, koji je usmrtio najvjernijeg mi dvorjanika! — povika knez.

— Istinu ću reći vašoj milosti. Poznam ubojicu, koji se je osvetio Gaudenti, ali ga ne smijem kazati, jer sam se zakleo, da ga ne ću odati, — Biasio će, koji se nije znao pretvarati.

— Ti moraš kazati ime onoga, koji je usmrtio Gaudentu! — Ne učiniš li, skapat ćeš u tamnici moga kaštela u gradu Krku.

— I to se može dogoditi vaša milosti, ali ga ja ne ću odati, jer sam se zakleo, a zakletva je za me nešto sveta kao i prisega pred sudom.

Sada je knez planuo, zovnuo slugu i zapovjedio mu, neka straža odvede otca i kćer u zatvor, odakle će prvom prilikom biti odvedeni u grad Krk, gdje će ih utamničiti.

Biasio je molio, da knez to ne učini, ali mu molba bila uzaludna. Stražari odvedoše njega i kćer i zatvoriše ih u tamnicu novigradsku, da ih kasnije odprate u Krk.

Sjutra u jutro unidje u tamnicu, u kojoj je bio zatvoren Biasio sa kćerkom, knežev

pouzdanik Simo Corbovan. Biasio ga je poznavao i znao je, da ga knez rado gleda, jer mu je bio odan poput pseta.

— Nepametno si učinio, što nisi odao ubojicu. Knez se je silno razsrdio i grozi se, da će te, čim se vrati na svoj otok, dati mučiti, — Corbavan će.

— To on može učiniti, ali neka se ne nada, da bi me time prisilio na nešto, što ne ću da učinim, — odvrati Biasio.

— Ti si pametan čovjek, pa počuj, što ću ti reći, a onda sudi, da li sam ludo govorio. Mi svi u gradu Krku znamo, da ti imaš mnogo uštedjena novca.

— To su samo naklapanja. Ja imam nešto novca, ali to nije toliko, koliko se pripovieda, — odvrati Biasio.

— Nemoj ti meni pameti soliti. Ti si bogati zakupnik, ma da to ne ćeš da priznaš. Naš gospodar u velikoj je novčanoj neprilici. Ako bi ti bio voljan dati nekoliko stotina dukata za se i za svoju kćer, možda bi te knez pustio; ta on Gaudente ne povrati više.

Biasio je motrio Corbovana ne govoreći ništa. Kad ovaj to opazio, nastavi:

— Knez će te mećati na muke. Ti nisi više tako mlad i jak, da bi mogao sve ono podnieti. Može se lahko dogoditi, da od prevelikih muka izpustiš dušu. Bilo bi ludo, kada ne bi sebe i kćer novcem izkupio.

— A koliko bi tražio knez? Nije li možda

spominjao? — Biasio će, koji se bio prepao, da će ga knez vrći na muke, samo da dozna od njega, tko je usmrtio Gaudentu.

— Ne znam, jer on nije o tome govorio. Ja držim, da bi on pristao na to, da položiš stanovitu svotu novca, pa da se riešiš nevolje; sudim po tome, što govori, da je u novčanoj neprilici.

—Ja imam nešto uštedjena novca, pa bih dao, samo da se zla riešim i ja i moje diete.

— To je pametno. Meni je žao bilo vas dvoje, zato sam i ovamo došao, nebi li vam kako pomogao. Ja se nadam, da će gospodar pristati, ali ti ne trebaš moliti.

— Nego kako? — upita Menka.

— Ja ću onako iz daleka spomenuti, da tvoj otac želi izići iz tamnice. Možda mi podje za rukom izbaviti vas iz nje.

— A zašto bi morao znati za to knez. I tebi treba novca. Koliko tražiš za to, što bi nas potajno pustio da pobjegnemo?

— Ja? — Ne smijem ja to učiniti bez kneževe dozvole. Ne ću se ja igrati svojom glavom. Ako pristane gospodar, da se izkupite, on će naznačiti svotu. Glavno je, da on to dozvoli. Ja ću pred noć opet ovamo, pa ću vam reći, da li je pristao ili nije. Ne kazujte ako bi vas tko pitao, da li sam ovdje bio, jer ne ću, da se za to dozna.

Corbavan ode.

— Znao sam, da će ovako biti. A ovako

bi bilo, da sam i odao onoga, koji je usmrtio lopova Gaudentu. Ako je knez u neprilici novčanoj, pristat će na odkupninu. Nije mi žao, samo kad nije na svietu onoga . . .

— Otče, nije ni meni, — javi se Menka. Nadam se, da će knez dozvoliti odkupninu.

Kad je bilo zanoćilo, dodje u tamnicu Corbavan. Bio je veseo.

— Bit će po vas dvoje dobro! — on će. Knez je voljan oprostiti vam sve i pustiti vas na slobodu, ako dadeš odkupninu, koja nije velika. Ti moraš položiti četiri stotine dukata. A i mene ćeš se sjetiti jednom stotinom, jer sam se zauzeo za vas dvoje kod gospodara.

— Toliko ne mogu dati, — odvrati Biasio, a vidjelo se na njem, da ga je ta viest bila presenetila.

— Ne možeš?! Onda ja nemam s tobom daljnjeg razgovora. Reći ću ti samo ovo: ne pristaneš li na odkupninu, knez će ti skrojiti odsudu. Ti poznaš njega.

— Što će biti onda? — upita Menka.

— On ne će tražiti od tebe odkupnine, jer kaže, da si ti ubojica, i da će ti dati odrubiti glavu na trgu pred kaštelom.

Menka kriknu i zalama rukama. Biasio probliedi, a leden znoj mu šiknu čelom. On stade pred kćer, zagleda joj se u oči, okrenu se zatim prema Corbovanu te će.

— Pristajem na sve. Idi i kaži to knezu.

— Znao sam ja, da si ti pametan čovjek. Imaš li novac uza se?

— Ja ne nosim svoj novac uza se, — odvrati Biasio.

— Pošalji svoju kćer, da ga ona donese.

— Menka ne zna, gdje ja novac držim. Podji ti s menom do pred moj stan, ako držiš, da se ja ne bih vratio, ostavljajući svoje diete na cjedilu.

— Pravo kažeš. Čim dokrajčim neke poslove, doći ću po te, — Corbavan će i izidje napolje.

Kad se bilo sasvim zanoćilo, dodje Corbavan u tamnicu.

— A zašto ne bi odmah i Menka s nama išla? — upita Biasio.

— Ne smije. Brže s menom! Ona će čekati, pa kada se vratiš, odići će s tobom iz grada, i to odmah, jer tako knez zapovieda. Ako bi te zateklo u gradu, dospio bi opet u zatvor i ponovo platio dvostruko više. Znaš sada, što ti je činiti.

— Sve je moguće, — odvrati Biasio i ode sa Corbavanom, koji zatvori i zaključa vrata tamnice.

Njih dvojica brzo se povratiše, jer Biasijev stan nije bio daleko od kaštela.

Kad je bila prevagnula polnoć, izidje Biasijo sa svojom kćerkom kroz sjeverna vrata grada. Do njih dopratio ih je Corbavan, te se žurno povratio u kašteo i odišao u tamnicu.

gdje je bio Biasio zatvoren. Tamo je jakim komadom željeza izkinuo kvaku iz dovratnika u koju ulazi rezena, ostavio onaj komad željeza u tamnici i odišao u svoju sobu.

— Ni živa duša nije me vidjela, kada sam ulazio k njima i od njih izlazio . . . Moj Biasio, kako sam te liepo prevario i iz grada odpremio. Knez niti ne sanja o odkupnini, jer je voljan bio da odadeš ubojicu, da te zatvorom na to prisili. Biasio će skupa s danom pobjeći bilo kamo, jer se boji, da bi ga moglo opet uhvatiti i on dvostruku odkupninu platiti, ako bi htio slobode se dostati. Kada sjutra budu nosili jelo u tamnicu, naći će ju praznu. E! Biasio provalio iz nje i umaknuo, pa nikome ništa, a meni pet stotina dukata. Dotlen će biti njih dvoje na sigurnu mjestu. Liepo li sam se domislio!

Sjutradan, kada je sluga bio došao pred tamnicu, da dade onima dvima jelo, nadje vrata odškrinuta. Kad ih je porinuo, nadje tamnicu praznu. Odmah je vidio, da je Biasio provalio iz nje, kako je bila kvaka izčupana iz dovratnika.

Doznavši knez za to, dade zatvoriti pazitelja tamnice jer da je on bio na ruku bjeguncima. Onaj se je kleo, da za ništa ne zna, ali mu to nije koristilo, jer morade u zatvor, iz koga je izišao tek onda, kad knez nije bio gospodarom grada.

XI.

Kada je doznao kralj Matija Korvin, da knez Ivan Frankapan ne mari mnogo za njegovu opomenu, koja je bila blaga i umjerena, pisa mu oštro i strogo, neka ostavi njegove gradove i kaštele, na koje misli da ima pravo i neka redovitim sudcem prepusti, da proglase pravicu; ne posluša li, on da će mu pokazati, što je hrdjava učinio, i da će ga silom pokoriti. Na to pismo kraljevo nije knez niti u snu mislio, da odustane i kralju prepusti gradove, koje je bio osvojio. Videći kralj, da ne koriste ni blage ni oštre opomene, odluči poslati na nj oružanu silu. One čete, koje su bile došle u Zagreb, da odatlem podju tjerati Turčina iz Hrvatske, krenuše pod zapovjedničtvom Blaža Podmanickoga put Vinodola. Podmanicki, s pridjevkom Magjar, imao je od kralja nalog, da pozove kneza Ivana, neka bi odišao iz Vinodola, koji njemu ne spada; ne učini li to, da na nj odma udari i silom ga protjera sa tudjega vlastničtva. Kapetan Blaž Magjar dodje u Senj, odaklen pozva kneza Ivana, da se povuče sa svojim četama iz Vinodola, koji pripada kralju. Knez Ivan odporuči Magjaru, da je Vinodol njegov i da iz njega ne smjera izaći, osim da ga tko silom poždene. Vidio Magjar, da se knez podruguje, pa se poče spremati, da izvrši kraljev nalog. On poče kupiti oko sebe one, koji su priekim okom

gledali kneza Ivana. Medju takove je spadao i senjski kapetan Manin Žunko (Maroje Sorko Žunjević), koji se odmah priključio Blažu Magjaru. Marin Žunko, kapetan župe Gatanske i grada Senja, bio je vlastelin dubrovački. Njega je kralj cienio, jer mu je Žunko bio odan do skrajnosti. Kada je u Senj stigao Blaž Magjar, Žunko mu se je pridružio, nadao se je, da bi ga mogla danas sjutra dopasti banska čast, ko što je bila dopala i Magjara, kad je ono kralj bio skinuo bane Ivana Tuza i Ivana Česničkoga sa banske stolice.

Knez Ivan, spremao se je na obranu, moleći mletačku obćinu, da mu priteče u pomoć. Ova medjutim nije se ni makla, da bude na ruku svome štićeniku, nego je čekala, što će se dogoditi u Vinodolu. Kralj Matijaš bio je uvjeren, da su Mletčani nagovorili kneza Ivana, neka udari na Vinodol, ne bi li se kako i njega dočepali. Njegovo pismo papi Sikstu IV. svjedoči, da je kralj o spomenutoj namjeri Mletčana bio više nego siguran. Izviše je iztaknuo u listu, da su Turci, dovedeni od Mletčana, harali po njekih dielovih njegove države.

Naskoro je nastala borba izmedju kraljeva kapetana Blaža Magjara i kneza Ivana.

Kada je kneginja Elizabeta doznala, da je kapetan došao u Senj, da su mu se pridružila neka hrvatska gospoda, još odprije protivnici knezova Frankopana, a medju ovimi da

je i senjski kapetan, pošla je sama u Vinodol, ne bi li odvratila muža od djela, za koje je bila uvjerena, da ne će ništa dobra donieti njemu i njegovima.

Knez Ivan, ludo se uzdajući u pomoć Mletčana, dokazivao je ženi, da će on izvojštiti pobjedu nad oholim kapetanom i osvetit mu se radi Senja, kog je ovaj bio zauzeo pred deset godina.

Početkom prosinca nasrnuo je Blaž Magjar na kneza Ivana, koji se je odupirao upravo junački vještome protivniku.

* * *

Kada je dvorjanik Gaudente polazio sa knezom u Vinodol, bieše dobro spremio razne nakite, koje je bio oteo zlataru Gottesalatiju iz Parme, zaključao sanduk i vrata sobe, oprostio se sa sestrom Katom i odišao.

Ona je znala, da njezin brat nije ponesao sobom onih nakita, za kojimi je ona tako žudila, pa je razmišljala, kako bi ih se domogla, a tada odmaglila iz grada.

Jedne večeri udje silom u bratovljevu sobu, razbi poklopac na sanduku i prisvoji si nakite i novac, što ga je našla. Sjutradan se ukrca na ladju, koja plovi put Zadra.

Odmah nakon smrti dvorjanika Gaudente pretražio je njegov pobratim Tomo Hrvaćanin stan i odiela umorenoga i našao dva ključa.

Drugoga dana u noći došao je pred Gaudentinu kuću u gradu Krku mužkarac. On je pokucao na prozor sobe, u kojoj je stanovala Gaudentina sestra. Pokucao je još jednom jače, pa i treći put, ali mu se nitko nije javio. Prednja ulazna vrata našao je zaključana, a tako isto i stražnja. Sad je počeo navirati sjekiricom pod prozor, te ga je najzad otvorio i unišao u kuhinju, gdje je načinio svjetlo, a tada pošao u Gaudentinu sobu. Opazivši razbijeni poklopac sanduka udari se šakom u prsa te će:

— Moj Tomo, uzalud si ovamo došao! Netko je porobio sve ono, što je vriedilo.

I čestiti Gaudentin drug Tomo Hrvaćanin poče srdito premetati po sanduku.

— Sve je odnešeno, a ja sam uzalud ovamo došao . . . To je morala učiniti njegova sestra, kad je nije u kući. I on podje u njezinu sobu, koju nadje praznu. Odprhala je ta fina ptičica i odniela sve, — promrmlja čestiti pouzdanik knežev i ode van istim putem, kojim bješe unutar došao. Poštena duša bješe kasno došla, jer se bila već našla druga, koja je odniela ono, što je bio dvorjanik čestitim načinom stekao Kako došlo, tako prošlo. Tomo Hrvaćanin povrati se u Vinodol, ma da je pred dva dana bio odlučio otići u Veneciju, da tamo proda ono, što se nadao naći u pobratimovu sanduku.

Primicao se Božić, a knez Ivan uzmicao pred kapetanom Blažom Magjarom, koga je izdašno podpomagao senjski kapetan Žunko. U kneževu dvoru znalo se za tu nedaću, pa bilo sve tužno i pokunjeno, ma da se je bližio veliki blagdan, kome se svatko raduje; inače je prijašnjih godina vladalo u to doba veliko veselje u dvoru.

Knežev sin Nikola nije bio pravoga zdravlja, pa je i to mnogo škodilo obiteljskom zadovoljstvu.

Knez je dva puta slao svoga pouzdanika u Mletke, zaklinjući mletačko vieće, da mu priskoči u pomoć. Fratar Maffeo uzalud je išao tamo, jer mu je odgovoreno, da ga ne mogu podpomagati u Vinodolu, koji pripada kralju, s kojim se ne žele u rat zaplesti.

Dva dana pred sam Božić puče po gradu Krku glas, da je knez pobjegao iz Vinodola sa svojim četama i doplovio pred Vrbnik. Taj glas bio je istinit. Blaž Magjar bješe prisilio kneza Ivana, da ostavi žurno Vinodol i pobjegne sa svojim četama prema Krku.

Knez je morao biti u užasnoj stisci, kad je ostavio neprijatelju svu zairu i topove.

U oči Badnjaka došao je knez u svoj dvor, došao je jadan, biesan. Vidjela to kneginja, pa mu odmah iza prvog pozdrava ovako rekla:

— Čula sam, da si morao bježati. Ne čudim se, jer je uz kapetana Blaža Magjara bilo

više neprijatelja našega roda, ponajpače onaj oholi Marin Žunko. Ja sam odmah znala, da im se ne ćeš moći oduprieti. Ne žali za Vinodolom, jer nije tvoj ni bio, ali se čuvaj, da ne bi onaj neprijatelj Frankapana udario na Krk.

— To ne će! Da mu ne budu moji neprijatelji pružili pomoći, nikada Vinodol ne dodje u kraljeve ruke. Ali oni . . . onaj Žunko . . . Najviše mi je žao mletačku obćinu i brata Dujma, što mi ne priskočiše u pomoć.

— Pita se, da li je tvoj brat mogao u pomoć doći. Možda su na nj pazili tvoji protivnici. Istina je, da njegov grad nije daleko od Novigrada, ali — kako rekoh — ne zna se, što je njega spriečilo, da ti nije u pomoć došao. A mletačka obćina veseli se, što si ti stradao.

— Veseli se?! — knez će i razrogači oči.

— Tako je. Moj rodjak, Marko Mauroceno, rekao mi je, kada sam bila sa Katarinom kod njega u Veneciji, da mletačka obćina želi dobiti u svoje šake još nekoje otoke, koji sada nisu njezini. A njezin nije Krk, pa . . .

— Ti uviek samo o zlu! — povika naglo knez. Mani se takovih misli.

— Ne mogu, kada mi se same od sebe namiću. Mletčani su te primili u svoju zaštitu, pa zašto ti nisu u nevolji pomogli? Oni su te pustili da nastradaš, pa da tako lakše ono poluče, za čim odavno teže. Ja ponavljam: zlo je bilo, što si išao udarati na Vinodol.

— Prestani, molim te! Ne predbacuj mi ništa. Da ne budu uz Blaža Magjara pristali neprijatelji, danas bi ti drugačije govorila.

— Ne bih. Da si ti i pobiedio njega, kralj ima još vojske, pa ne bi mirovao, dok ne osvoji ono, što njemu spada.

— Sada je dosta! — srdito će knez i okrenu se pa ode iz sobe.

— Uviek isti! . . . tužan Božić bit će za me. Oh, samo da taj bude jedini takov, ali ja se bojim . . . Ovaj poraz, što je stigao moga Ivana, ne će biti zadnji. Uzmak njegov iz Vinodola kao da naviešta nešto strašna i grozna . . .

* * *

Božić je 1479.

U jednoj sobi frankapanskoga kaštela u Novigradu sjedi kapetan Blaž Magjar i razgovara sa svojim prijateljem, senjskim kapetanom Marinom Žunkom.

— Junački se je držao, to mu se mora priznati. Da mu priskoči u pomoć Venecija bilo bi zlo s nama. Čudim se, da ona to nije uradila onako potajno, kao što je običavala doprije. Tako će Magjar, kad je svrnuo govor na kneza Ivana.

— I meni je začudno, što su Mletčani pustili kneza bez pomoći. Sada će i on uvidjeti,

da nije razborito učinio, kada se dao u njihovu zaštitu — na to će Žunko.

— Vinodol je kraljev, ali će biti i Krk! — ponosito će Magjar.

— Namjeravaš, prijatelju, da skršiš sasvim kneza?

— To mi je vruća želja, pa ću pokušati sreću. Kazivali su mi ljudi, da ima na Krku dosta kneževih podanika, koji bi željeli, da jednom prestane njegova vlast na otoku. — Najviše ih ima u samome gradu Krku. Ovo je važno. Čim ja dodjem na otok, oni će nezadovoljnici prieći na moju stranu.

— Tvoja mi se odluka dopada, pa sam te voljan podpomagati i u toj stvari, — oduševljeno će Žunko.

— Prijatelju! — uzklikne Magjar i ustade naglo. Bi li ti to učinio?

— Ja sam rekao, a evo ti ruku pružam, da to podkriepim.

— Onda ćemo odmah na posao! Ja ću izviestiti kralja, da polazim na otok, jer želim skršiti kneza, koji se bio drznuo oteti ono, što nije bilo njegovo, i očito prkositi kraljevim opomenama . . . Samo će biti jedna velika neprilika, — sniženim će glasom kapetan i uzšeta se po sobi. — Hm! Tu će grdo zapinjati.

— Šta bi to bilo? Dade li se ta neprilika ukloniti?

— Za to poduzeće treba novaca, a toga je

malo u mojoj ratnoj blagajni. Kralj mi ne će moći onoliko dati, koliko bude potrebno, pa će tako moja liepa osnova propasti.

— Ne smije propasti! — Žunko će i udari nogom o pod.

— Misliš, prijatelju? — kapetan će i stade pred Marina.

— Mislim! — ovaj će i ustade. Dubrovački vlastelin, kapetan Gatanske župe i grada Senja, ima novca, pa može da ga pozajmi svome kralju.

— Ja ti se klanjam, — Magjar će i pokloni se Žunku.

— Počuj dalje, prijatelju! Za prijevoz četa na otok Krk treba nam ladja. Bez njih ne možemo ništa započeti. Red nam je poći iste sakupljati.

— Podpuno pravo. Odmah na posao! Podji ti u Senj. Tamo će se naći koja ladja senjskih trgovaca, koju treba zadržati, da ne odplovi iz luke.

— Naći će se i dubrovačkih ladja, koje ću takodjer zadržati.

— Tako je, čestiti moj prijatelju. Ja ću takodjer pobrinuti se, da koju ladju nadjem. Ali moramo žurno raditi, jer i knez Ivan Frankapan, ako dozna za našu namjeru, ne će stajati skrštenih ruku. Nikome ne smijemo odati, što kanimo poduzeti. Je li tako?

— Tako je, prijatelju moj. Ja ću još sjutra u Senj.

Sa tornja crkve sv. Filipa i Jakova zabrujaše zvona, pozivajući narod, da dodje pomoliti se Onome, koji se na taj dan rodio, da donese čovječanstvu spas i mir.

Njih dvojica nisu čula ono brujanje zvona, nisu ni mislili, da bi i oni morali poći u crkvu pomoliti se Novorodjenome. Oni su pravili osnove, kako će lakše skršiti kneza Frankapana.

* * *

Dana 26. prosinca desio se je pop Luka de Raynaldis u Senju. Kada je obavio poslove, radi kojih je bio došao u grad, ode u neku gostionicu, da se okriepi jelom, a nakon toga krene put Krka. U gostionici bilo je nekoliko mornara, koji su pili i vodili razgovore.

— Ne znam radi česa se naš kapetan ogledava za ladjami, — jedan će izmedju njih.

— Ne domišljaš se? — drugi će više porugljivo. — On će skupa sa nekadašnjim našim kapetanom Blažom Magjarom potražiti kneza Ivana Frankapana na njegovom otoku.

— Veliš? — Ma imadeš pravo, jer čemu bi njemu ladje u ovo doba, ako ne za taj posao.

— To je gotova stvar, — nastavi onaj. Moj gospodar Jure Armenčić, koji će mu dati svoju ladju, doznao je to od njega samoga i pripovjedio je to svojemu sinu. Ja sam radio nešto u dvorištu i doznao tako, zašto kapetan treba ladja.

— Knez će zlo proći, jer Blaž Magjar ne zna za šalu. Poznamo ga svi dobro, — javi se treći.

— Prošao je zlo u Vinodolu, a na Krku će još gore, jer je tamo, kako se govori, mnogo onih, koji su s njime nezadovoljni, pa će se oni pridružiti Blažu Magjaru.

Pop Luka de Raynaldis slušao je pozorno razgovor tih ljudi, koji su svakojako sudili o knezu Ivanu, ne žaleći ga ni malo, jer da je »radi nepromišljenosti svoje domamio odlučnoga kapetana Blaža Magjara, koji će mu najzad oteti otok.«

Luka je ovo posljednje odobravao i žalio kneza. A onda se je opet tješio, da će mletačka občina priskočit mu u pomoć, jer ne će moći dopustiti, da oholi kapetan satre njezina štićenika.

Luka je dosta toga čuo, pa se je požurio, da za dobe prispije u Krk i tamo javi knezu, kakovo se zlo na nj sprema.

* * *

— Ja vjerujem, da je tako, — knez će popu Luki, kada mu je ovaj kazao, što je čuo u senjskoj gostionici. Uvidjam, da sam »probudio psa, koji je dosad spavao.« Medjutim se ne bojim, jer mletačka občina ne će dopustiti, da se ugniezdi kraljeva vlast na otoku.

— Neprijatelji vašega kneževskoga gospodstva računaju na nezadovoljnike na otoku, — Luka će.

— Tih je malo, a to su nekoja latinska gospoda u gradu Krku. Za ove mi je lahko.

— Ovih je više, nego li misli vaša kneževska milost. To su sva ta latinska gospoda, — uslobodi se pop Luka.

— Čudno je, kako i ti, dragi moj Luka, vidiš samo zlo oko sebe. Takova je i moja Elizabeta.

— Vidim, vaša kneževska milosti, jer je doista tu. Medju latinskom gospodom u Krku nema ni jednoga, koji vam dobro želi.

— Misliš? Ma nije tako, prijatelju, knez će i potapša popa po ramenu.

— Volio bih, da nije. Na njih se mora odsada dobro paziti. A vaša kneževska milost neka ne oklieva, nego neka odmah poradi nešto, kako bi se opasnost od otoka odvratila.

— Jesi li ti o tome razmišljao? — knez će i uozbilji se.

— Kapetan Magjar lakom je na novac. Valja mu ponuditi koju stotinu dukata, pa će on ostaviti vašu kneževsku milost na miru.

— Držiš, da bi to koristilo?

— Bi, jer ja poznam kapetana dok je bio u Senju. Na novac je silno lakom. Vele, da bi za dukat otišao pješice po dana daleko.

Knez Ivan nasmije se na tu Lukinu primjetbu.

— Slabo sam pri novcu, moj prijatelju, — nato će knez. Iztrošio sam se u Vinodolu, da

Bog dade: nestalo ga! Odkuda novac? — I on se uzšeta po sobi . . . .

— Razpisat ću ratnu daću na otoku, — najednom će knez i stade pred Lukom. Na drugi način ne da se novac namaknuti. Još se pita: koliko će lakomi kapetan tražiti od mene?

— Vaša kneževska milost morat će poslati svoga pouzdanika kapetanu, koji će mu javiti, da ste voljni s njime se nagoditi. Tada će saznati vaša kneževska milost, što kapetan misli i koliku svotu traži.

— Moram za stalno znati, da li on doista namjerava ovamo. Bude li to istina, onda ću učiniti ono, što si mi svjetovao.

— Možete, vaša milosti, ali vam velju, da je tako.

Luka kao da je bio uvriedjen, što knez hoće da se uvjeri o onome, što mu je kazivao, jer se je brzo preporučio i odišao.

XII.

Noć je.

U kući zakupnika Pavla di Bonze sjedi nekoliko krčkih gradjana i tiho se razgovara. Došli su jedan po jedan, kad je noć na zemlju pala. To su nekoji od »latinske gospode,« koja su potajno rovala proti knezu Ivanu, jer je ovaj podjelivao časti i službe ljudima s kopna, a njih plemiće mimoilazio. Sada, kad su bili doznali, da knezu prieti opasnost, sa-

stadoše se glasovitiji izmedju njih, da se dogovore, kako će i što će početi, ne bi li knez stradao.

— Mi smo siti frankapanske sile. Sada je nadošlo vrieme, da se nje oslobodimo. Naskoro će, kako se glasa, doploviti ovamo kraljev kapetan, da kazni kneza radi otimačine gradova u Vinodolu i radi neposluha. Mi moramo poručiti kapetanu, da čim prije ovamo dodje, dok nije knezu pomoć stigla. Naši ljudi, koje ćemo poslati, morat će razložiti, da je knez silnik, koga treba ukloniti sa otoka. — Tako će gospodar kuće, Pavao di Bonzo.

— Slažem se s tobom, — nato će Nikola Mastrizzo. Neka naši ljudi reku kapetanu, da ga mi svi na otoku čekamo, kao što Židovi čekaju Mesiju.

— Njegovo nasilje prelazi i okrutničtvo, — javi se Ivan di Sigano. Nekako ravno pred odlazak u Vinodol zatražio je od gradjanina Minchiela zajam. Ovaj mu odvrati, da nema novaca. Knez ga dade baciti na dno kule, pune smrada i vlage. Tu ga je držao medju mučilima i krvničkim spravama. Htijući ga prisiliti strahom, da mu novca pozajmi, vrže ga na najgore mučilo. Priveza ga o stup glavom dolje. Nesretni Minchieli obeća dati stotinu dukata. Malo zatim umr'o je jadnik.

— Ne pripoviedaj dalje, — oglasi se Ivan di Mircina. Svi znamo za ta i slična njegova

nasilja i okruničtva. A sada će, kad mu je došlo do tiesna, razpisati na narod porez od tri tisuće i pet stotina dukata.

— Oh! — ču se u zboru. — Za to nisu znali ostali.

— Čudite se, braćo moja? I morate! Ja sam za to doznao, kad sam išao ovamo. Pred menom je išao pop Antun Vrbničanin sa nekim fratrom. Pop Antun sada je na kneževu dvoru važna osoba. On je kazivao fratru, da će knez udariti na narod toliki porez, jer da mu treba za rat sa kapetanom Magjarom. A ja pitam: je li narod kriv, što je lakomost kneževa navela ga, da ide udarati na Vinodol, koji je pripadao njegovu bratu? Je li narod kriv, da je on nastradao u borbi proti kapetanu? Nije! I narod ne će doprinieti ništa, nego mora dozvati kapetana, da učini kraj kneževoj sili.

— Narod će odkazati knezu poslušnost, jer ga ovaj riva u propast. Mora se poraditi, da tako bude, — sada će domaćina. Ali se mora mudro raditi, da ne bi odali svoju namisao. Knez je u stanju svakoga ukloniti s puta, za koga bi doznao, da radi proti njemu. Do kapetana Magjara mora poći nas nekoliko i zamoliti ga, da oslobodi narod kneževe vlasti i nasilja.

— Poći će tri Ivana: Ivan di Mircina, Ivan di Flackesso i Ivan di Sigano, — predloži gradjanin Ugrino.

— Hoćemo! — nato će ona trojica. Za ovo ne smije nitko doznati. Mučati valja i raditi, — domaćina će.

Kada već ni žive duše nije bilo po ulicama grada, izgubi se jedan po jedan iz Bonzine kuće.

* * *

— Ti ćeš poći do kapetana Blaža Magjara u Novigrad. Ne nadješ li ga tamo, potraži ga u Senju. On smjera, kako sam jutros doznao od Mikše Štefkosića, udariti na moj otok. Ti ćeš mu u moje ime ponuditi, da se nagodimo. Neka naznači svotu, koju bih mu imao dati, da odustane od navale. Razloži mu, da se ja ne bojim njegove sile, jer su iza mene Mletčani, ali da ja ne bih rado uplesti kralja u rat sa mletačkom občinom, s toga da je najbolje za sve tri stranke, ako se nas dva nagodimo. — Tako će knez svome pouzdaniku, koji je imao poći do kapetana.

— Nastojat ću, milostivi kneže, da sve tako uredim, kako će po vašu kneževsku milost najbolje biti, — odvrati Turco di Gaudente, knežev dvorjanik i gojenac.[38]

— Znam to, vjerni moj Gaudente, pa sam upravo za taj važni posao tebe odabrao. Kreni odmah na put i gledaj, da ti podje za rukom nagoditi se s onim vukom.

Dvorjanik se pokloni i ode.

[38] Rodjak umorenoga Matije de Gaudente.

Knez poče po sobi šetati.

— Istina je: probudio sam psa, koji je dosada spavao . . . Moja Elizabeta imala je pravo, kada me je odvraćala od djela, koje sam počinio . . . Sada je kasno na to misliti. Onaj me je vuk u golemu nepriliku doveo. Ja se doduše ne bojim, ako mi u pomoć dodju Mletčani; načine li pako, kao što su mi učinili, onda . . . onda . . . On ne doreče, jer u sobu udje kneginja.

— Vidim, da se boriš svojim mislima, — ona će blagim glasom i uze muža za ruku.

— Doklem je istina, da smjera kapetan Podmanicki udariti na otok.

— Istina je, ali će mu posao biti uzalud.

— Ne bih rekla, dragi Ivane, kneginja će. Čas prije doznala sam, da ćeš razpisati silni porez na otoku. To nije dobro. Time ćeš odbiti od sebe one, koji su dosada gledali u tebi gospodara svoga i bili ti odani.

— Valjda ću izvaditi novac iz svojeg sanduka, u kome je samo par stotina dukata! — Ili ću možda čekati nepripravljen onoga napastnika, kome se hoće otoka!

— Misliš kapetana Podmanickoga? — kneginja će.

— Nego koga? — upita knez i razrogači velike oči.

— A znadeš li ti, da je uz njega i Marin Žunko? Ovome je više do otoka nego li Podmanickom. On se nada, da bi ga tu mogla

dopasti čast kapetanska ,koja bi bila unosnija nego gatanska i senjska. Radi toga on skuplja ladje i gradi brodice u senjskoj luci. On je zadržao ladju Dubrovčanina da Ponte i još nekoje, da ne bi odplovile.

— A odkuda ti to znadeš? — u čudu će knez.

— Pop Luka ne miruje, nego izpituje, pa je u Senju za to doznao.

Radi toga sam i ovamo došla, da ti kažem. Oni se spremaju, te će najednom osvanuti pred našim gradom.

— Spremam se i ja, ako to oni čine, odvrati nekako prkosno knez.

— Mletačka obćina, nadam se, neće te kao svoga štićenika zapustiti, — kneginja će sniženim glasom, kad je vidjela, da se je knez počeo uzrujavati.

— Moram tamo poslati nekoga. Čim se povrati Turco de Gaudente od kapetana Magjara, znat ću, da li moram moliti mletačku pomoć.

— Radi česa si ga poslao k njemu.

— Želim se s njime nagoditi. On je lakom na novac, pa će možda pristati na nagodbu.

— Samo da bude! — s uzdahom će kneginja. Eh! . . . da si mene htio poslušati, ne bi ti sada pucao mozag od skrbi.

— Da sam! Da ne bude onog lukavog Žunka, ne bi se bila dogodila neprilika, u koju sam dospio. Moram u Omišalj. Ako dodje

Turco de Gaudente, neka se nikuda ne miče iz grada.

* * *

Pop Luka de Raymaldis, koga je kneginja bila poslala u Senj, ne bi li doznao, što rade protivnici njezina muža, bješe doznao dvie važne stvari. U luci senjskoj dao je Žunko graditi nekoliko brodica. Luka ih je vidio. Onda je zadržao nekoje dubrovačke brodove, koji su bili doplovili pod Senj, kao ti i ladju dubrovačkog trgovca da Ponte. Osim toga saznao je pop Luka, da će Blaž Magjar svakako koncem siečnja ili početkom veljače prebaciti vojsku na otok.

Čim je Blažu Magjaru obećao Žunko, da će ga podpomagati u borbi proti knezu, a u slučaju pomanjkanja novca iz svoga džepa pozajmiti kralju potrebnu svotu, odmah je kapetan to javio vladaru. Poslanik kraljev došao je naskoro u Senj, gdje se je dogovorio sa Žunkom. Ovaj je velike stvari snovao o Krku i radi trgovine i radi kriomčarenja, za koje je mislio, da se na otoku tjera. Žunko je dokazivao poslaniku veoma obširno, da će to poduzeće, ako ga se prihvati kralj, biti nedvojbeno i sigurno, pa se je ponudio, da će pozajmiti novca za naoružanje brodova i pripremu zaire, osim toga da će dati sagraditi nekoliko brodica.

Preporučio se je poslaniku, da ovaj svoju

uloži za nj kod kralja. Razumije se, da je kralj pristao na sve, htijući kazniti nepokornoga vazala i podanika svoga kneza Ivana Frankapana.

Turco di Gaudente našao je kapetana Blaža Magjara u Novigradu. Kapetan ga je primio oholo, kao da je njegov gospodar. Gaudente je razložio, radi čega ga je knez poslao. Čuvši Blaž Magjar, da želi knez ugovarati, podsmijao se je zlorado; kada mu je knežev pouzdanik izjavio, da njegov gospodar nudja osam stotina dukata, udario je kapetan u neobuzdan porugljiv smieh i rekao Gaudenti, da ne može za šačicu dukata pristati na nagodbu, pa neka knez one stotine u tisuće pretvori. Ne bude li voljan to učiniti, on da će naskoro nazvati knezu »dobro jutro« na otoku.

Gaudente se je povratio, javio sve knezu, našto je ovaj planuo na toliku bezobraznost kapetanovu.

— Mi smo gotovi! On neka dodje, a ja ću ga dočekati, da podielimo perje! — vikao je knez, lomatajući rukama po zraku. Odmah sjutradan, razpisao je na otoku ratnu daću od tri tisuće pet stotina dukata.

Još isti dan postara se, da nekoga odpravi u Mletke, da mu občina priteče u pomoć. Nijedan od njegovih ljudi na dvoru nije mu se

činio sposoban za taj važni posao. Napokon mu se javi pametna misao.

— Poslat ću svoju Elizabetu, a nakon nje sina Nikolu i biskupa Mikulu! — zadovoljno će knez. Moja Elizabeta znat će to bolje razložiti nego li ijedan mužkarac.

I knez se uputi do kneginje, te joj razloži svoje mišljenje. Ona je odobravala, ali je bila nezadovoljna, što je razpisao ratnu daću, koja da je prevelika, pa će narod radi toga odbiti se od njega.

Knez nije vidio u tome pogrješke, dokazujući, da su otočani dužni braniti svoj prag od neprijatelja, pridonašajući daću za obskrbu četâ.

Kneginja se je odmah počela na put spremati. Svojoj djeci, koja su bila s njome, rekla je nekoliko puta:

— Da je mene htio poslušati, ne bi sada on i mi imali ovako neugodnih dana. Ali se bojim, da će osvanuti još neugodniji, osvanut će crni dani. Bože, ti nas od njih sačuvaj!

Drugi dan nakon odlazka kneginje u Mletke ode knez k biskupu Mikuli, da i njega opravi k mletačkoj občini zajedno sa svojim sinom Nikolom.

Biskup Mikula, prije fratar, rodom je bio sa otoka Krka, a biskupovao je do to doba dvadeset i dvie godine.[39] Prve godine svoga

[39] Biskup od 1457.—1484.

biskupovanja zamjeri se knezu, jer mu je jednom prilikom predbacio, da nije učinio mudro, kad je išao onakovu oporuku sastavljati i tražiti zaštite kod Mletčana, koji nisu prijatelji Hrvatima. Knez je planuo, rekao je uvredljivu čestitome Mikuli, koji se je od to doba uklanjao knezu. Tek onda, kada se je knezu rodilo prvo diete — sin Ivan — nestade razmirice izmedju biskupa i kneza, te su oni živjeli u prijateljstvu.

Knez Ivan kaza biskupu povod svoga dolazka k njemu, moleći ga, da podje u Mletke, ter poradi, da mu občina ne uzkrati pomoći. Dobričina biskup nije se pustio moliti, nego je kao jedva dočekao, da može prijatelju biti na ruku.

— Nije kralju do toga, da mene kazni, što nisam htio odazvati se njegovu pozivu, i otići iz Vinodola, već on hoće iz državne ambicije, da započne rat s menom, a tada ga prenese na mletačko zemljište. Ti prijatelju, razloži duždu i mletačkoj gospodi, da se otok nalazi u golemoj pogibli, koja će zaprietiti i samoj mletačkoj občini, ako podje za rukom kraljevu kapetanu osvojiti otok.

Na široko i na daleko razlagao je knez biskupu neugodno svoje stanje i upućivao ga kako će govoriti mletačkoj gospodi, da ova ne časeći časa priskoče mu u pomoć.

— Sve ću učiniti, mili moj prijatelju, a nadam se, da će mi poći za rukom skloniti mle-

tačku gospodu, da ne puste najboljega svoga prijatelja, kome su se obvezali pred dvadeset i pet godina, da će ga štititi i braniti od njegovih neprijatelja, da ga ne puste, velju, ko štetu niz vodu, nego mu pruže izdašnu pomoć.

— Dobro si rekao, dragi Mikula. Ja sam u svojoj oporuci odredio, da se moji potomci imadu zakloniti u zaštitu i obranu mletačku; ako li ne budem imao potomstvo, da duždu i občini mletačkoj pripadne moja državina poslje moje smrti . . . Ne pomognu li mi, onda . . . onda ne znam . . . Ta oni su s veseljem prihvatili moju oporuku, pa kako bi to bilo, da me sada u golemoj nevolji na cjedilu ostave! S tobom će poći i moj sin Nikola.

— Jesi li pokušao ugovarati s kapetanom Blažom Magjarom?

— Jesam. Bio sam poslao Gaudenta, ali bez uspjeha. Kapetan traži više tisuća dukata, a tih ja nemam.

— Pokušaj još jednom, samo pošalji k njemu koga mudrijega, jer Gaudente nije za tako važan posao. To mora čim prije biti, jer tvoji protivnici rade grozničavom marljivošću, da čim prije prevezu vojsku na otok. Ja ću krenuti u Mletke, a dobri Bog neka mi bude u pomoć!

* * *

— Pop Antun Vrbničanin ne dopada mi se. Vidio sam ga, kad sam noćas išao od bolest-

nika, kako je ušao u kuću gradjanina Pavla di Bonza. Tamo nije on nikada zalazio, pogotovo ne u noći. Nisu čisti posli. Tako će pop Luka de Raynaldis svome prijatelju, fratru glagolašu Mavaru, koji je bio knezu Ivanu veoma priklon.

— A ja sam doznao, da će upravo njega poslati knez do kapetana Magjara, da s ovim ponovno ugovara, — Mavar će. — I meni je začudno, što bi pop Antun imao tamo posla u u noći . . .

Čini mi se, da se tamo kuje nešto proti knezu Ivanu. Kazao mi je nekadašnji sudac Martin Cendić, da je vidio pred dva dana ući po noći u Bonzinu kuću nekoliko gradjanina. On ih nije mogao poznati, jer je bilo prilično mračno, a on se nalazio podalje od njih. Ta latinska gospoda vrlo su mi sumnjiva. Jutros su odplovila nekamo njih trojica: Ivan di Mircina, Ivan di Flachesso i Ivan di Sigano. Nešto oni potajno spremaju. Ti reče, da će knez poslati Antuna Vrbničanina do kapetana Blaža, koji je došao k svome prijatelju Žunku u Senj, da se spreme za napadaj.

— Ljubopitan sam, da li će knez još koga poslati sa popom Antunom. Svakako ću mu savjetovati, da to učini, jer ja onom podmuklacu ne vjerujem, dočim sam ga vidio ući po noći u Bonzinu kuću, gdje se valjda drže potajni sastanci i razgovori.

— To sam ti i sam htio reći, — Mavar će. Možda su ona trojica odplovila u Senj, da . . .

— Lahko moguće, — uteče mu se u besjedu de Raynaldis. Ja ću do kneza.

Što je radio pop Antun Vrbničanin u kući Bonzinoj, nije mogao doznati fratar Mavar, ma da se je bio stavio, da mu to za rukom podje. Ipak je jednu važnu doznao: da su ona trojica »latinske gospode« odplovila u Senj, da govore sa kapetanom Blažom Magjarom. Radi česa su imali razgovor s njime, nije mogao Mavar doznati. Ali je i to bilo dosta čestitome fratru. On je to saobćio popu Luki, koji je bio sklonio kneza, da sa popom Antunom podje fratar Mavar i kastelan krčki Petar Hrvaćanin. Knez je pitao Luku za povod njegove želje, ali je ovaj znao mudro izmaknuti, nadajući se, da će možda nadoći prilika, kad će se moći bolje izjasniti radi toga.

Prije nego je krenuo Antun Vrbničanin sa kastelanom Hrvaćaninom put Senja, bio je već tamo fratar Mavar. On bješe ovoj dvojici saobćio, da mora prije odputovati, jer ga sili na to važan posao. U Senju je imao prijatelja Bartola Bunića, koji je bio gradski sudac. K ovome je on odišao, ne bi li od njega doznao, radi česa su ona trojica išli kapetanu Blažu Magjaru.

Bila je večer, kad je Mavar prispio u Senj. Prijatelja nadje kod kuće. Ovaj ga podvori

jelom i pićem, a tada razpredoše razgovor. Prilično dugo razgovarali su o najnovijih dogodjajih, a tada će fratar:

— Ja i još dvojica poslani smo, da gledamo odvratiti kapetana Blaža od njegove namisli.

— Ja se bojim, da vam to ne će poći za rukom, — nato će Bunić i zagleda se u Mavara.

— Pokušat ćemo. Kazat ćemo mu, da se ne izlaže neprilici, jer će kneza podpomagati Mletčani, koji su na to vezani.

— Ne poznaš ti kapetana, kada tako govoriš. On je odlučio udariti na kneza, pa će to i učiniti, ma da zna, da će imati i Mletčane proti sebi. A brzo će on biti gotov s poslom na otoku.

— Neće tako šale, — fratar će.

— Ja ti velju, da hoće!

— Varaš se!

— Ne varam! A da je tako, sada ću ti dokazati, — sudac će, koji je bio malo u vatru došao, jer mu je fratar protuslovio. Počuj me, prijatelju! Na otoku se buni narod proti knezu, jer je on udario silnu daću na nj. Ovdje su bila tri krčka gradjanina . . .

— A! Nije to ništa, — mudro će fratar.

— Nije to ništa?! . . . Pusti me, da izgovorim. Ta dvojica bila su kod kapetana i rekli mu: »Kapetane! Na nas je udario knez Ivan užasnu ratnu daću. Mi to ne možemo podnieti, pa te molimo, da priedješ na otok, gdje te sav

narod čeka, kao što Židovi čekaju Mesiju.« A kapetan je odvratio: »Eto me naskoro!« — Ču li ti to?! Ona ratna daća, što ju je knez razpisao, jest za njega otrov; ona je poput kuge. Taj porez ogorčio je njegove ljude i potaknuo ih, da traže pomoći kod njegovih protivnika. Što ti na ovo?

— E! — slegnu Mavar ramenima, jer mu je bilo jasno, da će se veliko zlo izleći na otoku. Narod bune »latinska gospoda«, koja od vajkada nisu priklona knezovom Frankapanom, snuždeno će fratar.

— Ne velju, da to nije istina. Sam ćeš uvidjeti, da se sprema na kneza zlo sa dvie strane: s ove, kapetanove, i one na otoku, a ova druga je, kako ćeš i sam priznati, opasnija od prve . . .

Njih dvojica ostala su do kasno u noći u razgovoru.

XIII.

Na glavnome trgu grada Senja stajao je kaštel, u kojem se bio nastanio i kapetan Blaž Magjar, da bude uza svoga prijatelja i saveznika Marina Žunka, s kojim se spremao na kneza Ivana Frankapana.

Kapetanu Magjaru javi njegov priesni prijatelj Žunko, da je došlo odaslanstvo sa otoka Krka, koje želi u ime kneževo ponovno ugovarati.

— Mi smo odlučili udariti na kneza, radi

toga odpremi njegove puzavce čim prije, — rekao je Marin kapetanu.

— I ti ćeš doći i poslušati, što će to odaslanstvo predlagati. Knez je u golemoj neprilici, pa želi iz nje izmaknuti, — kapetan će svojemu drugu.

— Mogu i to učiniti, — odvrati ovaj. Barem ću čuti, kako će mudri pop Antun razpresti cielu pripoviedku o otoku i knezu.

— Kakov je to čovjek? — upita kapetan.

— O njem se kaže, da je lukav i podmukao.[40]

— Možda ga dobijemo za našu stvar.

— Pokušaj!

Oko podneva došli su pred kapetana kneževi poslanici. Ovaj ih je primio hladno i naglasio, da u kratko izjave, što žele. Pop Antun Vrbničanin rekao je:

— Moj gospodar, knez Ivan Frankapan, nada se, da će se moći nagoditi, radi toga poslao je nas ovamo, da to u ime njegovo učinimo.

— Kapetan Blaž Podmanicki, vjeran svome kralju, ne će ugovarati sa izaslanici kneza, koji je postao nevjeran svome kralju. Naskoro će

[40] Mletački tajnik Vinciguerra veli o njem, da je bezbožan svećenik, lukav i podmukao varalica, u koga se je knez Ivan više pouzdavao nego u sama sebe.

osjetiti knez Frankapan, da se je grdo ogriešio o podaničke dužnosti.

Kapetan pogleda popa Antuna, pa kada je opazio na njegovom licu zloradi smiešak, smrče čelo i htjede nešto reći, ali ga preteče Žunko, jer upita fratra Mavara:

— Knez je zatražio za sigurno pomoći od mletačke obćine?

— Zatražio je i dobit će ju, — odvrati Mavar.

— Pa zašto se želi nagoditi?

— Jer nije voljan, da dodje izmedju Venecije i kralja do rata, sada će Hrvaćanin, pa stade tumačiti Žunku o toj stvari.

Dok je Hrvaćanin tumačio, pop Antun bieše se zajedno sa kapetanom Blažom odmaknuo od njih trojice nekoliko koraka.

Pop Antun govorio je nešto kapetanu, ali potiho, da ga ona trojica ne bi čula. Dvorana, u kojoj su se nalazili, bila je usvodjena, pa su kutovi svodova i zidova činili neku vrstu žlieba, gdje se zvuk osobito lahko širi, ne gubeći skoro ništa od svoje snage. Fratar Mavar, koji je stajao na zgodnom mjestu, sasvim je dobro razabirao, što je pop Antun govorio. Na fratrovu licu bieše se pojavio izraz nenadanog začudjenja. Pop Antun nagovarao je kapetana, da odmah priedje na otok, dok nije knez dobio pomoći iz Venecije.

— Kapetane! Što krzmaš? Cio te otok čeka. Ja se preporučam tvojoj dobroti, govorio je

taj »vjerni knežev poslanik« neprijatelju svoga gospodara. I njih dvojica povratiše se k ostalima, pa je kapetan ponovno izjavio, da ne može zadovoljiti molbi kneževoj. Poslanstvo se preporuči i ode iz kaštela. Idući prema gostionici, gdje su njih trojica bila jelo naručila, najednom će fratar, koji se nije nikako mogao suzdržati:

— Što si ti ono, pope Antune, govorio onom cholom kapetanu?

Sasvim mirno, sa farizejskim posmjehom na licu, odvrati ovaj:

— Nagovarao sam onoga tvrdoglavca, da pristane na nagodbu. Molio sam ga, ali tko da domoli onakova naduvenjaka?

— Lažeš! — planu fratar i stisne šake.

Pop Antun stade i pogleda ga razrogačenim očima.

— Što me gledaš tako, izdajico jedna! Crn ti obraz bio, ti si nagovarao kapetana, da čim prije na otok priedje. »Kapetane! Što krzmaš? Cio te otok čeka,« — rekao si mu.

Pop Antun, koji je bio probliedio, htjede reći nešto, ali mu besjeda zape u grlu. On je gledao u fratra kao u neku sablast. Nije si mogao protumačiti, kako je ovaj sve ono čuo, što je on kapetanu rekao.

— Šutiš?! Na taj način mislio si odužiti se knezu za sve ono, što ti je učinio? Ti si dao ruku onoj trojici, koja su zvala kapetana, da čim prije dodje na otok.

Pop Antun okrenu se i ode natrag, jer se počelo sakupljavati svieta oko njih trojice.

Sada je Mavar pripovjedao kastelanu, što je pop Antun govorio Blažu Magjaru. Ovaj je nato svjetovao, da odmah odplove, jer se bojao, da bi pop Antun mogao naputiti kapetana, da ih zatvori.

I sam fratar uvidio je, da bi se to moglo dogoditi, pa je pristao, da odmah odplove.

— Prenaglio si se, prijatelju, kastelan će fratru, kad su se bili odtisli od obale. Morao si mučati. S nama bio bi došao pred kneza i onaj izrod, ona nesnaga ljudska, koju si tada mogao obtužiti s izdaje. Ovako je umaknuo, jer zna, što bi mu se desilo, da dodje na otok.

— Vidim da nisam učinio pametno, — Mavar će upravo jadovito. Morao sam mučati, pa . . . Ali nisam mogao, jer je takova moja ćud.

Oni cieloga puta o tom dogodjaju, a fratar je kazivao, kako mu je pop Antun bio sumnjiv kad je doznao od sudca Cendića, da zalazi po noći u Bonzinu kuću.

* * *

— Da mi to netko drugi kazuje, a ne ti, vjerni moj Mavaru, ne bih mu vjerovao, — knez će, kad mu ovaj kazivao, što je doznao od prijatelja Bunića i što je čuo govoriti popa Antuna kapetanu Magjaru. Tako rade moji dragi krčki gradjani, tako učini onaj, koga sam držao za najodanijega i najvernijega pouzda-

nika svoga! Jednoga dana, kad sam bio sa kneginjom na otoku Košljunu, došli smo u razgovoru i na popa Antuna. Ja sam ga hvalio da je čestita i poštena duša, iskren i odan moj pouzdanik. Moja Elizabeta tvrdila je protivno, pa je, kad nisam htio to priznati, rekla:

— Doći će zgoda, i ti ćeš se osvjedočiti, da popa Antuna nisi u dušu poznavao. Ja sam prozrela u njegovu dušu, pa mi je odvratan. Licemjeri su najgori ljudi na svietu . . . — Uvjerio sam se, da ga nisam u dušu poznavao . . . Reci mi, da li su se ona trojica građana povratila u Krk? — najednom će knez domislivši se nečemu.

— Pitao sam mornare u luci, pa mi rekoše, da ih nisu vidjeli natrag doći, — odvrati Mavar.

— Čim se povrate, morat ćeš ih dati uhvatiti i u kulu zatvoriti. Kada dospiju na mučila, razvezat će im se jezik, pa ćemo doznati za sve one, koji se proti meni bune, — knez će kastelanu Hrvaćaninu.

Nadao se je knez, da će ih dobiti u svoje šake, ali su oni, upozoreni od popa Antuna, koji se s njima sastao nakon što je odišao od fratra i kastelana, ostali u Senju, poručivši drugu Pavlu di Bonzi, da se gleda i on ukloniti, jer se doznalo za njihovo djelo. Di Bonza nije oklievao, već je još iste noći umaknuo sa svojom obitelji u Senj. Istomišljenici te četvorice radili su i nadalje potajno, podjarujući

medju narodom mržnju proti knezu. Njegovi prijatelji javljali su mu to, ali on nije imao kada da radi proti domaćim izdajicama, jer se morao spremati na obranu svoga praga. Knez je bio u golemoj neprilici. Iz Senja dolazili glasovi, da će se naskoro prevesti na otok više tisuća momaka; iz Mletaka nije dobivao nikakovih glasova, kao da je taj grad propao u dubine morske.

Njegovi pouzdanici sakupljali su po otoku ljude, koji su bili dorasli oružju, sakupljali su žito i odpremali u kaštele, osobito u Omišalj, Vrbnik i Krk.

U narodu je vladalo ogorčenje proti knezu radi onoga znatnoga nameta, koga su kneževi ljudi silom utjerivali. Kakovih li je kletva palo na taj silom ubirani novac!

* * *

U mletačkoj državi obstajalo je vieće desetorice (Consiglio dei deci).

Uvedeno je bilo početkom 14. vieka od mletačkoga plemstva, da bdije nad javnom sigurnošću. U njem je sjedilo deset plemića, koji su bili prekoračili četrdesetu godinu života, a birani su bili na dva mjeseca. Oni su imali neograničenu vlast bez ikakove odgovornosti, pa su tu vlast upotrebljavali, da oni vladaju u državi. I bez znanja senata moglo je to vieće sa drugim državama ugovore i nagodbe sklapati. U službi je imalo

svu silu uhoda. Oni su pod gornjim odielom imali na prsima slova C. D. X. (Consiglio dei deci). Vieće je imalo i svoje male galije, na kojima su se takodjer ona tri slova vidjela.

U arsenalu, koji se uzdizao Kastelskom kanalu na lievo, bilo je uviek u pripravi nekoliko takovih ladjica, koje nisu ni sami Mletčići rado gledali.

Čim se je u Veneciji doznalo, da se kapetan Blaž Podmanicki sprema zajedno sa senjskim kapetanom Marinom Žunkom, kako će prevesti vojsku na Krk i oteti ga knezu Frankapanu, uznemiriše se članovi velikoga vieća i senata, a pogotovo vieće desetorice.

I samo mletačko gradjanstvo zanimalo se je za tu stvar, pa je javno izticalo, da mletačka država ne smije dopustiti, da kraljev kapetan priedje na otok i zauzme ga, jer je knez pod zaštitom mletačke občine.

Kada je u Mletke došla kneginja, a poslie ove krčki biskup Mikula i knežev sin, sastalo se je najprije vieće desetorice, a poslie i senat, da vieća, što se ima učiniti.

Bilo je to na dan 28. siečnja 1480. Svi su bili složni u tom, da se mora knezu u pomoć priskočiti. U tom: kakova da bude ta pomoć? — nisu se mogli sporazumiti. Nakon duljeg viećanja bude zaključeno u vieću desetorice, da se tajnik istoga vieća, Antun Vinciguerra, imade uputiti u Senj do kapetana Blaža Podmanickoga i zamoliti ga u ime mletačke

občine, da odustane od napadaja na otok Krk. Neka mu podrobno razloži, da se mletačka občina nije nikada miešala u poslove države Hrvatske, radi toga neka ni kralj ne dira u vlast mletačke občine na moru, a pogotovo ne u vlast njezinu na otoku Krku, koji je pod njezinom zaštitom. Neka nadalje izjavi kapetanu, da mletačka občina nije kriva, ako je knez počinio nešto, čim je ozlojedio i uvriedio svojega kralja, koji će naći već drugi način, da krivac ono popravi. Mora li medjutim kapetan udariti na kneza, neka pričeka, dok se povrate mletački podanici od kralja, koga će moliti, da ne bi uznemirivao mletačke države napadajem na Krk.

Ovo je imao tajnik izporučiti kapetanu Blažu.

Nadalje je bilo zaključeno, da se mletačka občina za svaki slučaj pobrine, kako bi za dobe došlo mletačko brodovlje pred Krk. — Vinciguerra je odmah nakon siednice napisao zapovied Jakovu Veneriju, proveditoru mletačkog brodovlja kod Zadra, da krene sa svojom galijom do Krka i umiri narod. Isto tako dobi zapovied i zapovjednik brodovlja Leonardo Moro, da sa svojom galijom i galijama Simona Guora i Dominika Malipiera odplovi prema Krku, da umiri i ojunači kneza Ivana.

To su bile prve pripreme, što ih je učinio senat i vieće desetorice, da pomognu knezu,

a te su bile na javnost dane. Vieće desetorice imalo je medjutim sasvim drugu osnovu, za koju nije javnost znala. U toj osnovi izticalo se je, da je Krk mletački bio, i da ga občina mora opet dobiti. Od čitave Dalmacije bio je taj jedini otok u vlasti hrvatsko-ugarskoga kralja, pa se je u vieću desetorice nastojalo, da ne dodje izravno pod kraljevu vlast. Nije, dakle, bilo toliko do toga stalo, da se pomogne knezu, koji je svojim nepromišljenim postupkom izazvao spor izmedju kralja i sebe koliko do toga, da se mletačka občina domogne vlasti na otoku. Radi toga radilo se je potajno, mudro i obzirno.

Knezu Ivanu odgovoreno je iz Mletaka po kneginji i biskupu Mikuli, da će mletačka občina znati vazda vjernoga gradjanina i štićenika svoga braniti proti svakom onome, koji bi na nj udario, a nada se, da će se on, uvažavajući žrtve, koje će občina za nj doprinieti, pokoravati mogućim njenim zahtjevima.

* * *

Sumrak se spušta na zemlju. U kneževoj radionici sjedi kneginja Elizabeta i razgovara se sa svojim mužem. Na licu kneževu odsieva nutarnje zadovoljstvo, a kako i nebi, kada mu kneginja kazuje, kako je vieće desetorice zajedno sa senatom zaključilo, da se priteče u pomoć njemu, koji je bio uviek vjeran i odan občini mletačkoj. Kada je kneginja bila do-

krajčila svoje pripoviedanje, knez je ustao, prišao k ženi i poljubio ju rekavši:

— Hvala ti, zlatna moja Elizabeto! Sada sam podpuno uvjeren, da me neće Mletčani zapustiti. Kralj neće dozvoliti, da njegov kapetan udari na otok, jer će se bojati, da bi se time mogao zaplesti u rat sa mletačkom občinom. Ima godina dana što se je izmedju kralja i občine razvrglo prijateljstvo i savezničtvo, jer je ona utanačila mir sa turskim carem Muhamedom. Bojat će se, da nebi došao u sukob sa občinom i radi toga, što bi ova mogla naputiti Turke, da udare na njegove zemlje. Ta već se je tužio kralj na Mletčane papi,[41] da su počeli šurovati s Turci i pomagati ih proti njemu. Kralj tvrdi dapače, da su njih doveli Mletčani kroz careve zemlje a oni da su provalili u zemlje njegove države.

— Čula sam, čim sam došla iz Mletaka, da je bilo tvoje poslanstvo u Senju kod kapetana Podmanickoga. Što mu je rekao onaj oholi Magjar? — sada će kneginja, a vidjelo se na licu njezinu, da je znala za sve, što je tobože htjela doznati od muža.

— Hm! — knez će, pogleda ženu i stade mjeriti sobu dugačkim koracima. Kada želiš znati, ja ću ti kazati. I on pripovjedi kneginji, kako je bivalo. Kada je dovršio kazivanje,

---

[41] Tužio se je Sikstu IV. dne 27. listopada 1479.

reče: Priznajem, da onoga izdajicu nisam u dušu poznavao.

— Ja sam ti, čini mi se na Košljunu, rekla, da mi se pop Antun Vrbničanin ne dopada. Ti si ga branio. Sada si se uvjerio, da je to bezbožnjak, izdajica, kome bi . . .

— Nespretnost fratra Mavara kriva je, da ono smeće ne sjedi sada na dnu kule, — uteče joj se u besjedu knez.

— Nisam osvetljiva, ali bih željela, da taj izrod bude javno pred narodom poružen radi svoga djela.

— Misliš, da bi se on toga stidio? Da je imao samo mrvu poštenja u sebi, nebi se bio svrstao u red najzadnjih ljudi na zemlji, a to su izdajice. Ja sam se pobrinuo, da ga dobijem u svoje ruke. A dogodi li se to, sjećat će me se izdajica pop Antun, dokle ga bude zemlja nosila!

U taj par unišao je i biskup Mikula, pa je njih troje zapodjelo razgovor o poznatim stvarima.

Kada je biskup doznao, što je učinio pop Antun, uzkliknuo je:

— Sam nečastivi nagovorio ga je, da to učini, da osramoti svećenstvo! Oprosti mu kneže, oprosti, jer nije znao što radi!

YIV.

Na sjevrozapadu otoka Krka bjelasa se grad Omišalj. U ono doba bio je on glavni

bedem hrvatskoga življa na otoku. U gradu se ponosno koči kula knezova Frankapana, kao da se ne boji ni zuba vremena, ni ljudske ruke.

Osmi je dan mjeseca veljače godine 1480. Sunce je prevagnulo polovicu neba. U gradu je silna žurba, vika i buka. Naoružani ljudi promiču se simo, tamo, zaustavljaju se, razpravljaju nešto, mašu rukama, groze se.

— Dolaze! Dolaze! — čuje se vika od crkve sv. Marije.

— Dakle će Magjar najprije na Omišalj udariti! — podviknu neki gradjanin.

— Valjda smo mu najmiliji, — dobaci drugi.

— Zlo ćemo proći, jer na nas ide šest tisuća! — treći će, trčeći nekamo mimo crkve.

Blaž Magjar primicao se je doista gradu, da najprije njega zauzme, a onda dalje da zareda po otoku.

Gradjani, ma da su bili ogorčeni na kneza radi onog nameta, odlučiše ne predati se tudjincu, koji je bio poslao u grad svoje ljude, da nagovore gradjane na predaju.

— Ne ćemo biti nevjere! Ne predajemo se! — odvratili su oni kapetanu, koji je odmah, čim je stigao pred grad, namjestio topove i počeo na nj udarati.

Tajnik vieća desetorice Antun Vinciguerra, koji je mislio zateći kapetana u Senju, dozna, da je on već na otoku. Srdilo je to tajnika, jer mu se osnova bila time pomrsila. On bješe

za dobe pošao iz Venecije, upravo na prvi veljače, ali ga je nevrieme zadržalo na putu dulje, nego li je on želio, pa je povodom toga i zakasnio. On skrenu u luku grada Krka, da se posavjetuje sa knezom Ivanom. Pred Krkom nadje proveditora Jakova Venerija i zapovjednike brodova Simona Guora i Dominika Malipiera, koje zamoli, da i oni dodju na dogovor, jer se on ne može sam na ništa odlučiti, ada je kraljeva vojska već tu na otoku.

U dvorani kneževa kaštela sastala se njih četvorica sa knezom, koji je bio silno zdvojan.

— Mletačka je občina, velemožni gospodine kneže, odazvala se vašoj zamolbi. Ona je poslala ovamo svojih brodova, da njihovi zapovjednici umire i obodre narod u ovim stranama. Mene je poslala, da umolim kraljeva kapetana, neka ne udara na otok. Nepogoda na moru pomrsila mi je račune: ja sam kasno stigao, a dotlem je kapetan prevezao vojsku na otok. Tako će tajnik Vinciguerra, kad su sjedili oko stola.

— I udara na moj krasni Omišalj! — zdvojnim će glasom knez, ustade i uzšeta se po dvorani.

— Umirite se, velemožni gospodine kneže! — nato će tajnik.

— Lahko je vam tako govoriti! A zašto nije mletačka občina poslala brodova s momčadi, da pognaju napastnika sa otoka?

— To vi, velemožni gospodine kneže ne pitajte mene. Vi ste medjutim podpuno osviedočeni, da vam občina samo dobro želi, ali vi takodjer znate, da ona hoće liepim načinom da odvrati pogibao od otoka, a ne da se nepromišljeno zaplete u rat s kraljem. Da me nije nevrieme spriečilo na putu, bio bih za dobe stigao u Senj, i kapetan ne bi bio na otok prešao. Kraljeva je vojska na otoku i udara na Omišalj. Ja ne znam, što da sada učinim, jer nemam dozvole, da mogu nalog, koji mi je dan, na svoju ruku mienjati. Radi toga molim, da vaše gospodstvo, kao generalni proveditor, dade meni novi nalog, ako vam se čini, da moja osoba može išto doprinieti na korist države. Ja sam spreman izvršiti sve, što mi vaše gospodstvo naloži.

— Ja sam o toj stvari razmišljao još sinoć pa držim, da će biti uputno, ako vi, gospodine tajniče, odmah krenete put Omišlja, i tamo se sa kraljevim kapetanom sastanete, pa mu sve ono izporučite, što morate. Moj tajnik napisat će odmah i poslati vam moj nalog, — odvrati proveditor Venerije.

— Nastojte, gospodine tajniče, da kapetan odustane od navale i ode s otoka, — knez će. Recite mu, da otok pripapda više mletačkoj občini, nego li kralju, i da njegov postupak može izazvati rat izmedju mletačke občine i kralja Korvina. Budite oštar s onim oholim napastnikom.

— Moja je dužnost, vaše kneževsko gospodstvo, da poradim, kako bi se sve povoljno dokrajčilo; s toga sam zahvalan vrhnomu proveditoru, što ću od njega dobiti nalog, da mogu poći u Omišalj do kraljeva kapetana.

— Podjite, gospodine tajniče, čim prije, — knez će i poče opet po dvorani šetati.

— Vaše kneževsko gospodstvo silno je uznemireno, — tajnik će. Doznao sam, da ste htjeli ostaviti otok i odploviti u Zadar.

— Čuli ste, gospodine tajniče, veliku laž. Takova kukavica nije knez Frankapan. To su protrubili oni, koji bi želili, da ja odavle odem, — planu knez.

— Umirite se, velemožni gospodine kneže, — sada će vrhovni proveditor Venerije. I ja sam čuo, da ste namjeravali odploviti na Guorovoj galiji u Zadar, ali sam znao, da su to puste laži.

— I ništa drugo, — tajnik će. Ja tim glasinama nisam niti vjerovao, jer predobro poznam vaše kneževsko gospodstvo, — izkliznu se mudro tajnik. Ja ću odmah sjutra na put krenuti, da ono izvedem, radi česa me je poslala mletačka država.

— A što kanite onda učiniti, gospodine tajniče, ako kraljev kapetan odbije ponude? — knez će drhtavim glasom i ustoboči se pred Vinciguerrom.

— Onda ću tražiti nove naloge iz Mletaka, jer na svoju ruku ne mogu ništa poduzeti;

ozbiljne su stvari, o kojih se radi, — odvrati tajnik i ustade.

Digoše se i ona trojica.

Malo kasnije bio je knez Ivan sam u dvorani.

On je šetao gore, dolje, klimao glavom, zamahivao rukama i sam je sobom govorio. Vidio je, da mletačka občina želi taj spor ugovaranjem izravnati, to mu se nije ni najmanje viklo, jer je bio uvjeren, da kapetan Podanicki neće ni na kakove uvjete pristati, kad je već prešao na otok, a pomoć mletačka da će kasno stići.

— Puštaju, da me onaj oholi napastnik satre . . . Tako je! . . . Pamet mi staje . . . Sve to ne mogu razumjeti . . Proklet bio onaj čas, kada sam u svojoj duši bio odlučio, da udarim na Vinodol! . . . .

— Proklet! — povika knez, stisnuv pesnicu i udari nogom o tle. Da su mi barem moja braća u pomoć pritekla!

I on ponovno stisne pesnicu, škrinu zubmi i ode iz dvorane.

* * *

Tajnik Vinciguerra bijaše potražio kraljeva kapetana Blaža Podmanickoga, pa mu razložio povod svoga dolazka. Kapetan je slušao tajnika, a tada će:

— Ako misliš govoriti o vlasti, govorimo o svem onomu, što tvoja signorija posjeduje u

Dalmaciji, jer imam od kralja nalog, da mogu o tome govoriti.

— Republika mletačka ne ima za sada nikakova spora sa kraljem radi Dalmacije, koju poodavna posjeduje. Spor se tiče samo otoka Krka, o kome imadem da govorim, jer mi je tako moja država naložila, — odvrati tajnik.

— Ja vidim, da je tvojoj državi do toga stalo, da dodje do rata s mojim kraljem. Pamti, što sam čuo! Tvoja je radi jedne žene bila razorena, — kapetan će i pogleda porugljivo tajnika.

— To, hvala Bogu, nisam od drugih čuo, nego sam čitao. Tvoja je bila kraljevstvo, a kraljevstva su podvrgnuta takoj opasnosti, a ne republike.

Kapetan pokaza rukom na svoju vojsku i reče:

— Ovi, premda su siromasi i bez stege, hrabri su junaci, a svi smo po naravi grabljivi, te želimo, da razgrabimo vaše blago.

— Moćan i pravedan je dužd mletački, koji drži o svom trošku bogato plaćene i uviek spremne vojnike, a zato dobro znadu i najmoćnija gospoda na svietu.

— Otok Krk pripada mome kralju, koji me je poslao, da kaznim buntovnika. Vidiš li ovaj grad, na koga udaram iz topova? Tko hoće da ukroti divlju kobilu, valja prije da joj metne uzde, a zatim sedlo i da ju jaše. Glava kobilina, koju imam jahati, jest Omišalj, koga

ću, nadam se, za dva dana predobiti. Poslje ću doći u Krk, da toj kobili postavim sedlo.

— Ovo nije divlja kobila, nego mirna i pitoma, koja bi se lahko sama zauzdala, tajnik će s porugljivim posmjehom. Pamti, kapetane, što ću ti reći! Kada budeš mislio, da si kobili stavio već sedlo na ledja, i da ju jašiš, ona će te sbaciti s ledja i na tebe se ritnuti . . . Bit će najbolje, da se okaniš takova posla i da učiniš onako, kako ti je republika po meni poručila.

— Rekao sam ti, da sam došao u zemlju svoga kralja proti buntovniku i nasilniku. — Kažem ti, da se ne ću okaniti svoga poduzeća, jer me je ovamo poslao moj kralj, kome se moram pokoravati. Za sada ti nemam ništa drugo kazati.

Tajnik je vidio, da bi bilo uzalud trošiti besjede, stoga se je oprostio i povratio u Krk, gdje ga je knez Ivan nestrpljivo očekivao. Čim je stigao u grad, napisa mletačkoj obćini izvještaj o svemu, tražeći daljnje naputke.

Još isti dan sastao se je tajnik sa knezom i vrhovnim proveditorom, da im javi, kako je kapetan ostao neumoljiv, i da se dogovore za daljnji rad, dok ne stigne naputak iz Mletaka.

— Vidim, da neće biti dobro. Omišalj će pasti, — knez će. Tada će onaj krotitelj divlje kobile doći ovamo i . . .

— I naći nas spremne, — uteče mu se u besjedu Venerije. Vaše gospodstvo ne treba

da sdvaja. Odmah sjutra treba odpočeti radnjom na utvrdama gradskim.

Jedan i drugi junačili su kneza, koji je bio duhom klonuo. Kada se je on na neko vrijeme bio udaljio iz dvorane, proveditor će tajniku.

— Mi junačimo kneza, a sami ne znamo, što da počnemo, i što bi imali činiti, ako osvane onaj vrtoglavi kapetan pred Krkom!

— Vaše gospodstvo imade pravo. Mi imademo u gradu jaku mletačku stranku, koja bi nas pomagala u borbi s kapetanom, osim toga stići će ovamo Leonardo Moro sa četvrtom galijom, a doći će i pješadije i novoga brodovlja u pomoć; ali se pita, da li ćemo i s kojim pravom moći zaći u borbu sa kraljevim kapetanom, koji je došao na zemljište svoga kralja, da kazni nepokornoga kneza, koji je kraljev vazal i podanik? . . . Ništa pametna ne može mi na pamet doći. Silno me je ozlovoljio taj oholi kapetan, koji mi je upadao svaki čas u besjedu, ne htijući govoriti — jer se nije u to razumio — o jurisdikciji . . .

— Manite, molim vas! povika proveditor! Ja sam se sastao jednom sgodom s tim kapetanom, dok sam bio još u Senju zapovjednikom, pa mi se nije dopao u ničem. Vi, gospodine tajniče, razmišljajte noćas, što da počnemo, ako do nevolje dodje, a iz Mletaka ne bude još odredbe.

Kada se je knez povratio u dvoranu, na-

stavili su razgovor, koji se vrtio oko poznate nam stvari.

* * *

U jednoj sobi četverouglaste kule Modruš-grada sjedi knez Stjepan II. Frankapan sa svojim sinom Bernardinom i razpravlja s njime o nečem važnom, jer mu je pogled osbiljan.

— Čuo si, što je sve poduzela Elizabeta, da odvrati njega od one lude namisli. Eto je, sada je ovamo bila došla, nebi li me nagovorila, da mu zajedno sa bratom Dujmom u pomoć priskočim. Ja sam obećao, da ću doći u pomoć, čim skupim četu. Obećao sam, ma da sam znao, da neću moći izvršiti, jer čim dozna zato kapetan Podmanicki ili senjski zapovjednik Žunko, oni će mi spriečiti prelaz preko planine. Žunko ima svojih ljudi na sve strane, koji mu douškuju, što se gdje govori i namjerava učiniti.

— A kako bi mu ti, otče, i mogao priskočiti u pomoć, kad je kapetan prešao već na Krk? Odkuda nama ladje?

— Mi ne bismo udarili na kapetana na Krku, nego . . .

— Oprosti, što ti se utičem u besjedu, — sin će. M ibi udarili na Senj ili Vindol, i time prisilili stričeve neprijatelje, da njega na miru puste, a udare na nas.

— Tako je! Ali odkuda da mi u ovo doba

skupimo čete?! Kapetan ima, kako se govori, oko šest hiljada dobro oružanih ljudi, dva veća i više manjih topova. Lahko bi bilo, da republika mletačka pošalje momčad. Mi bismo svi skupa brzo stisli oba kapetana. Ali republika oklieva, pa želi samo ugovaranjem pomoći Ivanu, a dotlen će oni prefriganci osvojiti sva važnija mjesta na otoku. I ne stigne li sa Venecije oružana pomoć, ne će moj brat dugo na otoku dimiti, jer je kapetan Magjar vrlo vješt zapovjednik. K tome ima moj nepromišljeni brat protiv sebe građjane grada Krka, koji naginju uviek k Veneciji; a otudjio si je mnoge Hrvate u ostalim mjestima onom ratnom daćom. Sama Elizabeta pripovjedila mi je o tome. Ona se boji, da će Ivan stradati.

— Sam će si biti krivac. Dirnuo je u ono, što nije bilo njegovo. Kasnije je prkosio samome kralju. Meni je žao, da mu se je ovako dgodilo, a bojim se, da će i gore biti s njime, ako mu republika čim prije ne priskoči u pomoć. Naša pomoć stići će kasno. I ne znam, iskreno govoreći, da li bi kupili čete? U naših stranah je zima u najvećem jeku. Tko će skupiti ljude? A onda još nešto? Dignemo li se mi na oružje proti kraljevom kapetanu, digli smo se proti samome kralju. Proglasit će nas, da smo buntovnici, pa udariti na našu državinu, kao što je udario i na Anžovu i sada Ivanovu. Mi smo do sada bili u velikoj milosti

kod kralja, a ja sam po svojoj Lujzi u rodbinstvu[42] s njime i s kraljicom, pa bismo mogli . . .

Bernardin nije htio dalje govoriti. On je ustao i primakao se prozoru.

— Bit će mećave. Zapušilo je čudno od tounjskih strana, — više će za se Bernardin.

Knez Stjepan pogleda kroz prozor, te će:

— Bit će, biti. Prije noći zapast će novi . . . Da! Mi smo u milosti kod kralja, a ti si s njim svojta . . . progundja knez Stjepan i sjede u naslonjač nedaleko peći, u kojoj je plamsao oganj.

XV.

U jednoj sobi kneževa dvora razvaganio se u naslonjaču tajnik Antun Vinciguerra i razpravlja sam sobom.

— Kapetan je imao pravo: on je vrgo uzde, t. j.: Omišalj je pao i on u njemu gospodari. On će naskoro ovamo doći, da nadomjesti sedlo . . . Ne će ga namjestiti! — glasno će tajnik, diže se i poče po sobi šetati. Ja sam njemu rekao, da će on izskočiti iz sedla, kada bude mislio, da je u njem . . . He, he! Vrlo dobro sam odgovorio tome oholome kapetanu, a nisam ni sam znao, kako da se ono izvede, što sam rekao. S menom će biti zadovoljno vieće desetorice i senat. Onda me neće

[42] Lujza od Aragonije, žena Bernardinova, bila je bratučeda kraljice Beatrice, supruge kralja Matije Korvina.

minuti čast proveditura na ovom krasnom otoku . . . Glavno je, da ja svoju namisao kraju privedem. Čim kapetan stigne ovamo, moram se latiti posla . . . Izvrstno je smišljeno! Upravo sam sam sobom zadovoljan. Krasno će to biti! — tajnik će, pucnu prsti i izidje van, da potraži proveditora Venerija.

Dana 15. veljače pade Omišalj, a knezu Ivanu savi se tuga oko srca.

—Vidim, da je sve izgubljeno! — uzkliknuo je bolno pred kneginjom. Venecija mi neće oružjem u ruci da priskoči u pomoć; zateže iz dana u dan time, a moji dušmani počimlju otimati mi tvrdine na otoku. Srce mi puca od tuge, a pući ne može!

— Umiri se, dragi Ivane! Još nije sve izgubljeno. Omišalj je pao, istina je, ali će sada morati i Venecija svoje učiniti. Nadam se opet, da će ti doći u pomoć braća Stjepan i Dujam, — kneginja će, pristupi k mužu i ovi mu desnu oko vrata.

— Moja braća neće doći, to ti opet velju. Stjepan neće htjeti, jer je kod kralja u milosti. Dujam se ne može maknuti, jer na nj pazi Žunkov brat Jeronim i pop Antun Vrbničanin, ona izdajica . . . Žalosti me, silno žalosti, što nisam tebe poslušao. Vidim, da sam onim svojim činom primaknuo se velikoj pogibli — velikoj propasti, u koju mogu lahko dospjeti.

knez. Ja ne sdvajam, ja se nadam. Ti bi, kakov si, bio u stanju uplašiti cielu vojsku. Venecija neće dopustiti, da kapetan bude slavlje slavio na otoku. Ti kao da si zaboravio, što se je mletačka občina obvezala učiniti tebi, koji si se dao u njezinu zaštitu, i oporučno ju učinio nasljednicom svojom, ako umreš bez potomaka. Ona se je obvezala, da će se brinuti za te, ko za svoga sina, a u slučaju, da bi te neprijatelji zarobili, da će te osloboditi i u vladanju opet uzpostaviti.

Ovako je govorila kneginja mužu, a sama je vidjela, da je zlo gotovo, i da ga nitko ne može ukloniti od njega. Njoj je bilo jasno, da će nastupiti dan, kada će se na kneza survati golema nevolja, koju si je sam dovabio. — Ona ga je tješila, jer ga je ljubila; vidjela je, da mu je dosti, da sam priznaje svoj nepromišljeni čin.

— Takove je ćudi, a on tu nije stvorio, — znala si je reći, kada bi o tome razmišljala.

* * *

Peti dan nakon zauzeća Omišlja, banu kraljeva vojska pred grad Krk. Utaboriše se oko grada, zauzeše luku i počeše udarati iz topova, napadajući tri mletačke galije, od kojih potopiše proveditorovu, probivši joj oba boka. — Ona dva velika topa sipala su neprestance vatru na gradske zidine, a po cielome gradu padalo je puščano zrnje. Vrhovni proveditor zapovjedi, da se namjeste gradski topovi, iz

kojih neka se na neprijatelja žeže. Proveditor Venerije bijaše dozvao kneza Ivana i tajnika Vinciguerru, da se dogovore, kakovim bi načinom bilo moguće nadvladati neprijatelje. Kapetan je imao šest tisuća momaka, čilih, obskrbljenih svim potrebitim, željnih pliena, a ponosnih poradi sreće, koja im poslužila bila pri zauzeću Omišlja. Osim toga imali su neprijatelji za sobom skoro cieli otok. U gradu je bila jaka stranka, priklona Mletčanima, koja je željno čekala čas, kada će se riešiti kneza. Osim toga bio je Leonardo Moro dovezao četvrtu galiju, a znalo se je, da će naskoro stići brodovlje s momčadi. Okolni otoci poslali su knezu neku pomoć: stotinu ljudi i brodicu, koja je bila dosti trošna. Tako su stvari stale, kada je proveditor bio pozvao na dogovor kneza, tajnika Vinciguerru i zapovjednike brodova: Simona Guoru, Dominika Malipiera i Leonarda Mora.

Vrhovni proveditor Jakov Venerije prvi je govorio. Razložio je u kakovu su nepriliku došli, i kako iz nje ne ima izlaza.

— Pitam vas, gospodo, s kojim pravom mogu se ja upustiti u borbu s kapetanom Blažom Podmanickim, koji je po zapovjedi svoga kralja ovamo došao, kada otok Krk nije mletački? Ovo je otok kralja Matije Korvina, a njegovim podanikom i vazalom jest knez Ivan Frankapan. Odgovorite mi vi, gospodo! Odgovorite vi, gospodine tajniče!

— Vaše gospodstvo ne može se upustiti u borbu sa kraljevim kapetanom, jer zato nema dozvole od senata i vieća desetorice, — tajnik će lukavo.

— Dok stigne pomoć i dozvola, dotlen neće biti otok u mojoj vlasti, — sdvojno će knez Ivan.

Tajniku Vinciguerri preleti licem smiešak zadovoljstva i odpoče:

— Ja mogu sa sigurnošću govoriti o razpoloženju i mišljenju onih, koji upravljaju sudbinom mletačke države. Ona je spremna izcrpiti sve svoje sile na obranu ovoga otoka, i njegova kneza, jer ne želi, da padne u šake tako moćnog susjeda, kao što je kralj Matija Korvin. Ja ne sumnjam niti najmanje o pomoći, koju će država poslati, ali zimske nepogode i nepovoljni vjetrovi mogu učiniti, da ta pomoć okasni. Mene uznemiruje, što smo mi došli u veliku pogibao. Moram s najvećom žalošću priznati, da bi vaše kneževsko gospodstvo moglo biti uzrokom, da mi skupa s vami poginemo. Oko grada su neprijatelji, a ja mislim, da ovi u gradu nisu manji od onih oko njega. Dvorjanici, u koje se vaše gospodstvo pouzdaje, bili bi prvi, koji bi nas i vas izdali, da to neprijatelj zatraži. Mnogi njih bili su podanici kraljevi, te su imali braću i rodjake, dobra i očevinu u kraljevoj oblasti. Ne treba se toliko nadati, da će susjed priteći u pomoć, kad nam je život u pogibli. Sva

velika poduzeća uspjela su više umještvom, umom i lukavošću, nego li množtvom ljudi bez izkustva i stege. Mi se možemo samo na jedan način spasti iz pogibli u kojoj se nalazimo. Naglasujem, da je narod silno ogorčen na vaše kneževsko gospodstvo i da pristaje uz kapetana. Gradjani u ovome gradu spremni su pobuniti se i sasjeći vaše gospodstvo a i nas, ako budemo vam na ruku išli proti kapetanu. Naglasujem, da moramo pokušati sgodnim i mudrim načinom uvjeriti narod, da jest i da će ostati podanikom mletačke republike, a vaše kneževsko gospodstvo mora pokazati, da sv. Marku dragovoljno prepušta vlast na otoku, prije nego li vidi, da je njegov narod pao pod vlast oholih Ugra. Kada krčki narod vidi, da će ostati pod mletačkom vladom, dat će toliko vojnika, koliko ima naroda u gradu. Kapetan će biti u golemoj neprilici, kada vidi, da ne može više računati na ljude u gradu, na koje je doista računao, a nada u to bila je prvi i jedini uzrok, da je na Krk udario nadajući se, da će brzo u nj unići. Sama republika onda će tražiti na usta vrhovnog proveditora, da kraljev kapetan odustane od navale i ostavi čim prije otok, koji je sada njezin. Kapetan se neće smjeti u borbu upustiti, jer bi time izazvao očiti rat izmedju kralja i republike, pa će otići s otoka. Vaše kneževsko gospodstvo poslužilo bi se varkom, te bi se samo prividno odreklo vlasti na otoku. Učini li to, onda je

spaslo otok, sebe i nas. Ja sam svoju rekao, a gospoda neka ju ili odobre ili zabace, — dokrajći tajnik svoje razlaganje i pogleda vrhovnog proveditora, kao da mu želi reći: »Ima li republika lukavijega od mene?!«

— Izvrstna misao! — povika vrhovni proveditor Venerije, pruži ruku tajniku i podsmije se izpod brka. Ja vam čestitam! Vi ste doista uman državnik, s kojim se može republika ponositi. Ja odobravam vašu osnovu, kojoj će se diviti njegova jasnost dužd Mocenigo i ciela mletačka država . . .

Prisutna tri zapovjednika brodova čestitaše tajniku i odobriše njegovu osnovu.

Knezu Ivanu, koji je najvećom pozornošću slušao tajnika, vidjelo se na licu, da ga je bila poduzela nutarnja radost, da mu se je bio svalio s grudi težak kamen. On reče:

— Vidim, da je istina ono, što spominje tajnik. Pristajem na njegovo predlaganje. Radite kako znate i ne oklievajte, jer je svako krzmanje najveća pogibao.

Nakon toga dogovoriše se, na koji način da se to dojavi i narodu i kapetanu Blažu Podmanickom. Nakon dogovora pozvaše odmah narod pred knežev dvor, isto tako mornare okolne otočane, koji su bili došli gradu u pomoć.

Knez Ivan, uz koga su stajali vrhovni proveditor brodova, tajnik vieća desetorice i

ostali zapovjednici mletačkih brodova pa kneževi dvorjanici, progovori krepkim glasom

— Braćo! Ja sam sin presvietle signorije mletačke, a naši su stari dobili ovu državu od njezine jasnosti. Znajući, da mi sile ne dostaju, da vas mogu braniti od ove vojske, vôlim, prije neg li postanete plienom tih okrutnika Ugra, da opet budete podložnici spomenute presvietle signorije. Pred svima vama prepuštam svoju državinu prejasnoj republici, i kao zadnju svoju zapovjed nalažem vam, da me svi poslušate, i da joj, postavši podanici i kletvenici sv. Marka, prisegnete poštovanje i vjeru!

Kada je knez dokrajčio, nasta među sakupljenim narodom gibanje i žamor. Odobravalo se od jednih, od drugih se kudilo. Kneževi dvorjanici zgledaše se, a na licu im se pojavio izraz zlovolje. Bili su silno povriedjeni, što je knez tako učinio, ne htijući se s nikim od svojih u dvoru posavjetovati. Ni sama kneginja nije znala za taj knežev korak. Ona je boravila uza sina Nikolu, koji nije bio u to doba najboljega zdravlja.

Kada se je slegao žamor, pozva knez narod i dvorjanike, da polože prisegu u ruke vrhovnoga proveditora kao zastupnika republike. Narod je položio prisegu, isto i dvorjanici, ali ovi s očitim izrazom zlovolje.

Venerije je primio prisegu, a za tim rekao:

— Primam iz ruku kneževih njegovu državinu. Raduj se i veseli narode, kada si došao pod vladu sv. Marka, koji neda, da njegove podanike satre ili uvriedi bio tko mu drago. Svim onima, koji se bili odmetnuli od kneza, Ivana Frankapana, i priklonili Ugrima, bit će oprostena svaka prijašnja zabluda, ako se pokore republici i vrate u grad i ostanu vjerni.

Narod je stao vikati: »Marko! Marko! Marko!« i poče se razilaziti. — Venerije dade odmah iztaknuti u gradu i na kaštelu stieg sv. Marka, a tada pozva kneževa kastelana Petra Hrvaćanina ,da preda kašteo Andriji Queriniju, mletačkome plemiću, koji je bio na Guorovoj ladji. Querini ode odmah u kašteo sa pouzdanim ljudima i strielcima, koji su bili na galiji.

Hrvaćanin je, ostavljajući kašteo, otr'o suzu, što mu se bila iz oka ukrala i rekao svojim ljudima: »Kada sam jednom prilikom spomenuo knezu, da će provalom u Vinodol doći u golemu nepriliku, odrezao mi je, da me je tu mudroliju po svoj prilici naučila kneginja i kada sam se usudio dalje govoriti, proderao se je na mene, da šutim i slušam. Ja sam šutio i slušao, a danas sam na svoja oba uha čuo, da knez nije više gospodarom otoka, nego Venecija, lukava Venecija, koja ga je na šupalj most navela. Pravo mu budi! S Bogom liepi kaštelu, u tebi će odsada mletački podmuklaci kolo voditi!«

I on pogleda na kašteo, domahnu mu rukom i ode žurnim korkaom nekamo u grad.

Dan 22. veljače 1480., kada se je knez Ivan Frankapan odrekao vlasti na otoku Krku, primiče se kraju. U gradu je pjesme i na pretek veselja, kuda god kreneš. Osobito su radostna »latinska gospoda«, ti potajni rovari proti svemu hrvatskome, a pogotovo proti knezu. Samo jedan dom u gradu tih je i miran, a to je onaj kneza Ivana. U njemu susretaš dvorjanike i sluge, a svi su smrknuta lica — svi šute.

U sobi kneginje Elizabete sjedi knez Ivan. Skrstio je ruke na prsima a pogled oborio nice. Kneginja sjedi podalje od njega. Vidi se, da je silno uznemirena.

— Bojala sam se, da će se sve to ovako dokončati. Govorila sam ti, da pustiš na miru Vindol; kasnije sam te molila, na koljenim molila, da ne srćeš u opasnost, a ti me nisi htio poslušati. Nikada se nisi s menom posavjetovao, kada si htio poduzeti kakov važan posao; uviek si mi izmicao, kao da ne želiš, da tvoja žena zato dozna. Ne trebaš se mrgoditi, jer je ovo istina. I sam današnji tvoj čin svjedoči proti tebi. Ni ja, ni tvoj sin, ni itko od tvojih pouzdanika i ljudi na dvoru nije znao, da ćeš učiniti nešto, što će te upropastiti zajedno s nama. Ti si vlast na otoku predao Veneciji. Ti nisi više knez ove državine! Oh! — — —

— Ja sam vlast na otoku predao Veneciji dotlen, dok ne mine prieteća opasnost. Čim nje nestane, primit ću vladanje u svoje ruke. Drugač nije mogla mletačka vojska braniti otoka, — knez će i ustade.

— To je ugovoreno ustmeno i to pred mletačkom gospodom, a o pismenom ugovoru nema spomena. A kamo su tvoji svjedoci, da si tako ugovorio? Tih nemaš, jer si i opet radio nepromišljeno. Pred narodom si rekao, da se odričeš vlasti na otoku. Ja znam, zašto si tako uradio.

— Suviše si se radi te stvari uznemirila. Da sam pitao koga za savjet, osim tebe, bio bih dobio odgovor: »Predaj otok, dok pogibao mine.«

— Mletčani su se ovoga puta izigrali, to ti kaže tvoja žena. Vidjet ćemo naskoro, da li sam krivo sudila . . . Nikada više za svoje kape ne ćeš vladati na otoku, koga si ludo izgubio.

— Danas si doista čudnovata! — knez će.

— Ne želim, da pogodim, jer je sudbina nas dvoga zajednička. Da si učinio mudro, rekli bi ti i tvoji pouzdanici i prijatelji. Sam biskup kaže, da si morao pamet izgubiti, kada si ovako uradio.

— Čudim se, da nije došao ovamo, da mi i on dokazuje, kako sam ludo uradio.

— Šta će ti dokazivati, kada je kasno. On zna, da će u buduće vladati ovuda mletačka

država, a knez Ivan Frankapan da će skupa sa svojima žalostne dane boraviti.

— To je već previše! — srdito će knez i ode žurno iz sobe.

— Samo bježi! Ni jedan od svih nepovoljnih dogodjaja nije te mogao opametiti, pa ne će ni ovaj zadnji. Ostat ćeš uviek isti do groba, — za njim će kneginja, pokri lice rukama i sjede.

XVI.

— Na tu misao nije došao knez; na nju je morao lukavi Vinciguerro doći. Veliki je prefriganac! — govorio je kapetan Blaž Podmanicki Nikoli Žunku, bratu senjskoga kapetana.

— I ja držim, da je to tajnikovo maslo. Knez Frankapan nije došao na tu doista izvrstnu misao. A što ćemo sada mi? Mudro nas je izigrao onaj lukavi tajnik, — nato će Nikola.

— Šta ćemo mi? — Podmanicki će. Meni nije stalo za kneževo odreknuće. Ja ću nastaviti juriš, ma da se vije stieg sv. Marka u gradu i na kaštelu. Tko će znati, kako su to oni smislili.

— Oni će tebe, kapetane, o svem obaviestiti.

— Pa onda?

— Zatražit će, da ne udaraš na mletački grad. Ta, nisu oni to uzalud učinili. Ti ćeš

morati odustati, jer ne imaš povoda na Veneciju udarati.

— Ti kao da si se prestrašio, kada tako govoriš.

— Nisam, ali onako mislim, da će se morati odustati. Što se mene tiče, to bih volio, da nastavimo započeto djelo. Grad Krk je bogat, pa bi se tuj našlo obilata pliena.

— Rastu ti za njim zazubice? — Magjar će i pogleda svoga prijatelja.

— A tebi? Ha, ha, ha! Samo se moramo pričuvati, da nam ne bi prisjelo. Zapovjednici će dobiti sada vojske iz Venecije. Mi bismo mogli lahko stradati, zato moramo biti na oprezu. Onda još nešto! Uz nas pristajali su toliki stanovnici otoka, a namigivali su nam i sami gradjani grada Krka. Bojim se, da će se sada sve to promieniti, jer otočani rado gledaju na Mletke.

— Iste si misli ko i ja. Mene je takodjer strah, da će se otočani odbiti od nas i stati pomagati Mletčane. To bi zlo bilo. Da mi je samo Krk zauzeti!

* * *

Česa se je bojao Nikola Žunko i kapetan Blaž Podmanicki, naskoro se je i dogodilo.

Stanonvici otoka, koji su do to doba doista išli na ruku neprijatelju svoga kneza, okrenuše drugač, kada su doznali, da je otok predat republici, jer ga knez nije mogao braniti. Oni počeše ostavljati kapetanovu vojsku

i povlačiti se u vlastite kaštele; živež, što su ga do prije podavali, uzkratiše sasvim, pa počeše po noći stavljati zasjede i napadati vojnike, koji su išli tražiti živeža.

Kapetan Blaž bio je u neprilici, pa je njegova navala na Krk iz dana u dan sve slabijom postajala, dočim su se oni u gradu junački držali, jer su im bili stigli glasi, da se primiče pomoć. Napokon je kapetan odišao sa topovima iz sv. Franje i prenesao ih k sv. Lovri, gdje se je i vojska bila konačno utaborila.

U gradu se je radilo oko utvrda, jer se proveditor Venerije bojao, da bi neprijatelj, prije nego stigne pomoć, mogao u grad provaliti. Medjutim je ta opreznost bila suvišna, jer su nadošle četiri galije, koje je bio poslao vrhovni kapetan Antun Loredan Krku u pomoć, a zapoviedahu s njima: Pavao de Canal, Nadal Salomon, Petar Marcello i Petar Trivisano. Ujedno dobi tajnik Vinciguerra nalog, da ugovara sa kapetanom i sklone ga na primirje, a tada pohita pred kralja Korvina. Od toga se je medjutim odustalo, jer je bilo nade, da će kapetan otići s otoka. Naskoro dobi tajnik pismenu poruku od kapetana, a poslje i ustmenu, da ima nalog prekinuti neprijateljstva i sklopiti primirje. Navadja, da su došli odgovori od kralja o onome, o čem je sa tajnikom pred Omišljem razpravljao. Po istom glasniku odporuči mu mudri tajnik, da

se kapetan nije bio pred Omišljem stavio na to, da čeka odgovor od kralja, već da je njega (tajnika) lišio bio nade u primirje, držeći, da je zauzdao onu kobilu, i da će ju naskoro moći jahati. Kapetan je pošto poto htio sklopiti primirje, pa je tri puta poslao poruku do Venerija, navadjajući, da je k njemu došao kraljev tajnik, koji bi rado razgovarati sa Vinciguerrom. Proveditor Venerije naloži ovome, da saobći kapetanu, da ne ima više o čemu s njim razpravljati.

Videći kapetan, da ne može ništa izposlovati, a mletačko brodovlje da će priečiti dovoz hrane sa kopna, ostavi se daljnjeg udaranja na Krk i ode u Omišalj, odkuda pisa tajniku Vinciguerri, neka mu izradi provodno pismo, da uzmogne s otoka otići. Proveditor Venerije odgovori mu, da može posve slobodno i sigurno otići, ali pod uvjetom, da ne smije odnieti nikakav plien ili što drugo, što nije sobom bio donesao, i da mora predati omišaljsku utvrdu jednom zapovjedniku mletačkih brodova; tada da može slobodno otići, a na ruku će mu biti galije, brodići i barke mletačke.

— Radije ću dopustiti, da se moji ljudi medjusobno izjedu, nego li učiniti takovu sramotu svome preljubljenome kralju, — odpisa kapetan zapovjedniku u Krku.

— Ja sam velikom hrabrošću i snagom predobio tvrdju omišaljsku, i ja ću je na svaki

način zadržati za svoga gospodara, dok ovaj njome ne odluči i ne odredi po svojoj volji.

Venerije nije htio kapetanu odgovarati.

— Doznao sam, gospodine tajniče, — Venerije će ovome, — da kapetan namjerava otići s otoka, a u Omišlju da će ostaviti oko tri stotine ljudi sa cielom municijom i topničtvom. Da dobijemo tvrdju u svoje ruke treba topova. Ako kapetan ostavi u tvrdji posadu, znači, da ju je ostavio kralju, i da će ovaj što prije naći zgodu, da ovamo dodje i udari na otok.

— Vaše gospodstvo imade podpuno pravo, ali se ja nadam, da će ga glad prisiliti na svaki naš zahtjev, — odvrati tajnik.

Naskoro doplovi vrhovni kapetan mletačkoga brodovlja Viktor Superancije sa svim brodovima, što ih imala republika na Jadranskome moru. On je imao nalog odići na Iztok, a uz put navratiti se do otoka Krka, ne bi li kako nagovorio kapetana Blaža, da se primiri, dok tajnik Vinciguerra ne dodje od kralja. U Veneciji nije se znalo, da je neprijatelj odustao od navale i odišao prema Omišlju. Superancije podje do kapetana Blaža, da ga liepim načinom predobije za odlazak sa otoka.

Glad, koji se javljao medju kraljevom vojskom, nagnao je kapetana, te je nakon dužeg pregovaranja pristao na to, da preda omišaljsku tvrdju i sav plien, što ga je htio so-

bom odnieti. Kada je to bilo učinjeno, prevezoše kraljevu vojsku mletački brodovi, koje u Vinodol, koje u Senj.

— Nadmudrili su nas i izigrali lukavi Mletčani! — poviknuo je kapetan Magjar, kada se je sastao sa Marinom Žunkom u senjskom kaštelu.

— Nadmudrili su nas, a prevarili onog nevoljnoga kneza, koji sada osta bez svoje državine, — odvrati senjski kapetan. Za nas dvojicu može es ovako reći: »Gdje si bio? Nigdje. Što si uradio? Ništa.«

— Imaš pravo. Obojica smo pogriešili. Ja sada uvidjam to, ali je kasno. Morali smo udariti odmah na grad Krk. Oni gradjani, što su bili kod nas, nisu glupi. Oni su govorili, udarimo na Krk, koji će se brzo predati. Da smo to učinili, ne bismo danas ovdje sjedili, a Mletčani nam se smijali. Tako smo nasjeli u svakome pogledu. Ovakove sramote nije valjda nitko od kraljevih kapetana doživio! Uh! Prokleti onaj tajnik! — prodere se Blaž Magjar i udari šakom o stol.

— Taj se negdje smije u šaku, a ti lupaš šakom o stol. Kamo tvoja slava a moji novci, — naceri se Žunko.

— Tebi je, vidi mi se, do šale! — kapetan će i stade pred Žunka.

— Plakati neću, jer ne bi koristilo. Pustimo to na kraj. Krk je izgubljen, pa moramo sada poraditi, da zapremimo Vinodol i ostale gra-

dove kneza Martina Frankapana, dok nije to učinio koji nepozvani nasilnik, recimo: mletačka općina.

—Vrhovni kapetan mletačkoga brodovlja pred Krkom je, pa bi se lahko moglo dogoditi, ono, o čemu ti snatriš. Odmah sutra na posao! Lukavi su, pa bi nas i tuj mogli na tanak led navesti. Sutra ćemo put Vinodola! . . . . — Prokleti onaj tajnik!

* * *

— Kapetan Blaž Magjar digao se je s malo časti izpod Krka i vratio u Omišalj. Tajnikova osnova izvrstno je uspjela.

— Za koga, milostivi gospodine kneže? — pop će Luka de Raynaldis, kome su one rieči bile namienjene.

— Za koga? Ta za mene! — srdnu se knez. Ili ti mene ne ćeš da razumiješ.

— Razumijem ja vašu kneževsku milost, ali ona ne razumije mene.

— Kako ti to s menom razgovaraš! — nakostruši se knez i stade pred popa Luku.

— Vi držite, milosti vaša, da je tajnikova osnova bila za vas izvrstna; ja velju, da to vriedi za mletačku općinu. Ja sam vjerni sluga vašega gospodstva, pa mi dozvolite, da se izjasnim. Čuo sam, da ćete poslati svoje ljude, da preuzmu upravu kaštela, i da kazne one, koji su dozivali kapetana na otok.

— To ću i učiniti! — oštrim će glasom knez.

Od danas sam opet ja gospodar na otoku, jer je opasnost minula.

— Vaše gospodstvo na krivom je putu, — Luka će nekako tiho.

— Jesi li ti, pope Luka, poludio?! — povika knez.

— Nisam, vaša milosti, a niti ne želim. Počujte me, a onda sudite. Ja sam sinoć slušao razgovor tajnika Vinciguerre i zapovjednika kaštela Andrije Querinoga. Tajnik je kazao: »Knez Frankapan nasjeo mi je. Nisam mislio, da je tako nepromišljen . . .«

— Lažeš! Ne vriedjaj me! — planu knez i diže desnu.

Pop Luka vrže ruku na srce te će:

— Boga zovem za svjedoka, da je ovako rekao tajnik. On je zatim nastavio govoriti zapovjedniku: »Knez se nada, kako mi se čini, da će opet zagospodovati na otoku Vara se! On je javno pred narodom i vrhovnim proveditorom predao otok mletačkoj državi, jer ga nije mogao braniti.«

— Na dogovoru rečeno je, da će se knezu vratiti vladanje, čim opasnost mine, — Querini će.

— Ma rečeno je! A tko je to čuo? Mi, mletačke signorije vjerne sluge. A ova je odavna gledala na otok knežev i želila ga svojim nazvati. Sada joj se je izpunila želja. Knez će Ivan, kako on to već zna, bučati i groziti se, kada dozna, da je nadmudren; on će se me-

djutim i primiriti, jer je poput bure, koja dodje i prodje. Poznam ja njega! — završi tajnik.

Knez ne odvrati na to ni biele ni crne. On poče mjeriti sobu dugimi koraci. Pop Luka stajao je i pratio kneza očima, koji je nešto mrmljao, i na prste brojio.

— To je čuo od Elizabete. On je njezin izpoviednik, — glasnije će knez.

— Nisam čuo od kneginje, — vaše gospodstvo. Pop Luka de Raynaldis nije lažac! — javi se ovaj, koga je ta izjava bila uvriedila.

— Ha! Ti si tu? Nisi otišao? Da, to si ti čuo od kneginje. Ta kako bi . . . Ta budi, pope Luka, pametan . . . Sanjao si ti to, pa ti se čini, da si slušao razgovor one dvojice.

— Milostivi gospodine kneže, pop Luka de Raynaldis još može razlikovati san od jave. Pokušajte primiti se vladanja, pa ćete vidjeti, da li je pop Luka sanjao, — srdnu se ovaj čestiti svećenik.

Knez Ivan gledao je čudno u Luku, upravo kao da je izvan sebe. Gledao je, prebirao ustnicama i brojio nešto na prste.

— Dobro je, moj Luka. Ti, kuda godj dodješ, vidiš i čuješ zlo.

— Kada ga je na svietu više nego li dobra.

— Imadeš pravo . . . Ovo je, veliš, govorio tajnik, — knez će i pogleda popa Luku.

— Da, vaša kneževska milosti.

— Vinciguerra je tajnik. A jesi li čuo, što govori vrhovni proveditor Jakov Venerije?

— On je primio od mene privremeno vlast na otoku.

— To nisam čuo. Ali držim, da ono, što govori tajnik, da će govoriti i vrhovni proveditor. Ta oni drže za jedan štap.

— Pa ćemo vidjeti! Odmah sjutra ću na posao. I on dozva svoga tajnika, kome naloži, da k njemu dodju svi njegovi dvorjanici, satnici i sudci, pa kastelan Petar Hrvaćanin.

Pop Luka, koji je vidio, da će knez za poslom, pokloni se i ode. Bio je razžalošćen, što knez nije polagao važnosti u njegovo kazivanje.

Knez Ivan je držao, da će odmah po odlazku kraljeve vojske sa otoka vratiti mu vrhovni proveditor i zastupnik republike vladanje. Ta drugačije nije moglo biti. Njemu je dolazio u pamet dogovor, vodjen u dvoru.

— Tajnik Vinciguerra rekao je pri koncu svoga razlaganja, da ću se poslužiti varkom i prividno odreći vlasti na otoku. Inače ne bi mletačka vojska imala prava braniti otok. Pred narodom nije se moglo spominjati privremeno odreknuće vlasti. — Pop Luka, ta poštena duša, načuo je nešto, što ne može biti. Sutrašnjim danom primam ja vladanje u svoje ruke. Kaštele imaju preuzeti dvorjanici, dok kastelane ne imenujem. Možda ostavim dojakošnje. Onda moram dobiti u svoje šake

one, koji su dozvali kapetana Magjara na moj otok. Ne znam, je li se povratio Vrbničanin, ona izdajica u crnoj mantiji. Da mi je samo njega dobiti! — Ostale nevjerne gradjane kaznio bih novčanom kaznom, a on bi mi grdo platio svoju nevjeru.

Tako se knez Ivan razgovarao sam sobom nakon odlazka dvorjanika i kapetana, kojim je bio dao naloge za sutrašnji dan!

XVII.

Knez Ivan sjedi u svojoj radionici i bilježi nešto.

Unidje kastelan Petar Hrvaćanin.

— Sve u redu? — knez će.

— Nije, vaša kneževska milosti. Kada sam htio, da mi se preda uprava gradskoga kaštela, odvrati mi zapovjednik Querini, da to ne će učiniti, jer na otoku ne zapovjeda više knez, nego vrhovni proveditor Venerije.

— Grom ga sgrominjao! — povika knez i stisne pjesnice. — To je nesporazumak. Jesu li dovedeni u tamnicu oni odmetnici, koji su zvali kraljeva kapetana na otok?

— Nisu, vaša milosti, jer to ne dopustiše mletački vojnici, koji su oružjem zaštitili one odmetnike, kada smo ih htjeli uhvatiti.

Knezu udari krv u lice, a ustnice mu zadrhtaše.

— To je malo previše! . . . Zovni ovamo tajnika! — naloži kastelanu!

Kada je ovaj unišao, zapovjedi mu knez, da odmah ode do vrhovnoga proveditora Jakova Venerija, te mu se u ime kneževo potuži na zapovjednika kaštela i vojnike, koji prieče njegove ljude u službi.

Kada je tajnik došao pred Venerija, pa mu sve razložio, odvrati ovaj:

— Mletačka država vlada na otoku Krku, a ne knez Ivan Frankapan. Zapovjednik kaštela Querini pravo je učinio, što nije htio kašteo predati. Mletački vojnici dobro su uradili, što su zaštitili krčke gradjane od nasilja kneževih ljudi. Ja sam, čim je stigao mi glas o kneževoj odredbi glede kaštela i onih, koji mu se tobože bili iznevjerili, poslao na občine i kaštele u hrvatskom jeziku, neka se nitko ne boji radi toga, što je uz kraljeva kapetana bio pristao. Sada, kad otok pripada mletačkoj državi, imade svatko njoj odan i vjeran biti. Ovaj proglas pročitat će se i na trgu pred kneževim dvorom.

Kada je knežev tajnik primietio, da je mletačko vladanje bilo samo privremeno, podsmija se proveditor i odvrati:

— Kako možete tako govoriti! Ta čuli ste, da se je sam knez odrekao pred narodom i svojimi dvorjanici vlade na otoku i predao svoju državinu mletačkoj državi, a tada pozvao narod i dvorjanike, da toj državi prisegnu poštovanje i vjernost. Zar treba za to boljega dokaza od ovoga? — Kako je sve

vaš knez shvatio, na mene, kao na zastupnika mletačke države, ne spada. — Pozdravite, gospodine tajniče, velemožnoga gospodina kneza i recite mu, da sam ga molio, neka ne bi pravio smetnje na otoku i neprilika mletačkoj upravi.

— Ha! . . . Tako daklen! — Prevarom misle otok dobiti? — To im ne će za rukom poći. Taj lupežki tajnik drži, da se to tako lahko može postići. — Polahko mletački lupežu! Ovo je moj otok . . . Kako ste lijepo smislili! knez će, kada mu je tajnik kazao Venerijevu poruku. On je bio kao biesan, vikao je, udarao nogom o tle, lupao šakama o stol. — To je potrajalo prilično dugo, a tada se je umirio i zamislio.

*

Proveditor Venecije razasla na obćine i kaštele ovaj proglas u hrvatskom jeziku:

— Narode! Javljam ti u ime presvietle signorije, da je svakom njezinom podaniku na otoku Krku oprošteno, ako je pristajao uz kraljeva kapetana Blaža Podmanickoga, njega bilo činom podpomagao ili ga dozivao na otok, i to uz uvjet, da u buduće bude vjeran i pokoran presvietloj signoriji. Svakom takvom jamči se za sigurnost osobe i imetka.

Venerije.

Knez Ivan bio je od ljutavi izvan sebe. Bio je odlučio poći do mletačkoga namjestnika, ali je od toga odustao u zadnji čas. Njemu

bješe fratar Mavar javio, da će Venerije naskoro s otoka otići, radi toga odusta on od svoje namisli.

— Samo neka se taj ukloni, pa ćemo drugačije započeti, — tješio se knez i nadao, da će onda opet on početi vladati na otoku.

Venerije ode doista sa otoka, a odoše i zapovjednici brodova: jedni u Mletke, drugi sa brodovljem, koje je put Iztoka moralo poći.

Knezu Ivanu svali se težak kamen s prsiju, kada mu javiše, da je vrhovni proveditor Jakov Venerije otišao zajedno sa zapovjednici mletačkih galija. On posla svoje dvorjanike, da narodu objave nastup njegove vladavine na otoku, pa razjasne, radi česa se je bio na neko vrieme vladanja odrekao i ovo mletačkom namjestniku prepustio. U buduće da se imadu njegovih odredaba i zapovjedi držati. Tko bude drugačije radio, taj da će doći pred sud.

To prouzroči pravi dar-mar medju narodom na otoku, a pogotovo u gradu Krku. Kada je knez dao zatvoriti nekoje gradjane, a medju njimi Bonzu, Sigana, Colelu, Ragna, Mircinu, Ugrina, Flachessa i Mastrizzu, koji su radili proti knezu i dozivali kapetana Blaža na otok, prepadoše se gradjani, pa mnogi pobjegoše po noći sa svojimi iz grada.

Tajnik Vincignerra, koji nije mogao postupati proti knezu, posla odmah glasnika do vrhovnoga kapetana Viktora Superancija, koji

se nalazio kod Omišlja, da pohiti odmah u Krk, jer da knez diže bunu.

Superancije, koji je prevezao bio kraljeve čete na susjedno kopno i boravio pred Omišljem, požuri se u grad Krk. Kada mu je tajnik Vinciguerra izviestio, kako radi knez Frankapan, srdnu se Superancije te će:

— Odmah se imade oglasiti, da obćine i svaki pojedinac imadu slobodnu vlast, ne bojeći se kazne ili odmazde, sasjeći na komade svakoga kneževa dvorjanika, koji bi ih uznemirivao ili na drugi kakav način smetao.

Vi ćete, gospodine tajniče, gledati, da se ovo odmah proglasi po cielom otoku, a nakon toga ćete izviestiti u Mletke, da knez Frankapan ne prestaje raditi proti mletačkoj vlasti na otoku, a taj njegov postupak da zadaje i da će zadavati golemih neprilika; toga radi da bi najbolje bilo, kada bi se knez uklonio skupa sa dvorjanici sa otoka i nastanio u Mletcih, gdje bi bio pod okom vieću desetorice.

— Preuzvišeni gospodine, učinit ću odmah po vašoj zapoviedi. Ako se knez ukloni sa svimi dvorjanici, narodu će spasti veliko zlo s vrata. Tu sretnu zamisao vaše preuzvišenosti pozdravit će čitava Venecija s oduševljenjem, — lukavi će tajnik, kome kao da je žao bilo što nije on na tu misao došao.

Još istoga dana otišli su glasnici na sve

strane otoka, noseći narodu proglas vrhovnoga kapetana Superancija.

U samome gradu Krku čitan je taj proglas pred crkvom sv. Marije.

* * *

Koncem mjeseca ožujka desio se je krčki biskup Mikula kod svoga druga, senjskoga biskupa Pavla[43]. Razgovarali su se o knezu Ivanu.

— Dvadeset i drugi veljače hiljadu četiri stotine osamdesete spominjat će i kasniji potomci mojih Krčana. To je najnesretniji dan u povjesti toga krasnoga otoka, a valjda će takovim i ostati. — Zaludjeni se narod veseli, što mu nije više gospodarom knez Ivan; ali ne će mnogo vremena proći, i taj isti narod požalit će za čovjekom, koji je sa svoje naglosti i nepromišljenosti izgubio svoju državinu liepu; požalit će taj narod, što se nije digao, da zajedno sa svojim knezom protjera lukavoga proveditora Vinciguerra zajedno sa ostalim mletačkim službenicima.

— Dakle je Vinciguerra imenovan proveditorom otoka Krka? — biskup će Pavao.

— Kažem tako, ma da još nije. Medjutim je to gotova stvar. Nedavno je bio taj lisac kod mene pa sam iz njegova razgovora razabrao, da će ga republika učiniti provedito-

[43] Rodom iz Bosne, reda sv. Franje; biskup od g. 1471—1488.

rom Krka. Lopov je i zaslužio, jer je svojom lukavošću i prepredenošću prevario kneza i republici stresao u krilo otok, za kojim je ona tako dugo žudila.

— A kako sada knez Ivan?

— Kako! Biesan je na Mletčiće, ali si ne može pomoći. Neprestance kroji osnove, kako bi opet zavladao na otoku.

— Prevarili su ga mletački zapovjednici.

— Bez sumnje. On tvrdi, da je bilo ugovoreno, da će on otok samo onako privremeno predati Mletčanom, samo da ovi mogu proti Blažu Magjaru ustati na obranu svojega posjeda.

— A što su mu odvratili, kada je tražio, da mu se vrati vladanje?

— Što su mu odvratili? Smislili su oni dobro, što će mu reći, kada zatraži svoje natrag. Meni je sam on kazivao, da su ga prevarili, a kada je nedavno tražio od Superancija, da mu se vladanje na otoku povrati, odvratio mu je mudri Mletčanin:

— Vi ste se, gospodine kneže, javno odrekli otoka Krka i predali ga republici; ona vam ga ne će povratiti, jer su Krčani njoj prisegli odanost i vjernost. Dvojim, da je obećano bilo na dogovaranju, da će se otok opet vam, gospodine kneže, vratiti, čim pogibao mine.

— Ta to je izišlo kao da knez laže! povika senjski biskup Pavao.

— Tako je! On je planuo kao živa žera-

vica, rekao ovo i ono Superanciju, nu ovaj je mirno odvratio:

— Vi zaboravljate, gospodine kneže, da sam ja vrhovni zapovjednik mletačke armade, pa da vi ne imate povoda vriedjati me. Da ne poznam vašu ćud, drugačije bi s vama postupao. — Ako ste, gospodine kneže, na dogovaranju pristali bili na odstup otoka samo dok pogibao mine, zašto ste se pred narodom drugačije izjavili? Ja nisam krivac, da vi, gospodine kneže, niste sami znali što i kako ugovarate.

— Osta on bez knežije, — senjski će biskup.

— Osta, a sam si je krivac. Ja sam njemu govorio, da ne dira u bratovljeve gradove, ali me nije hotio poslušati. Njega mi nije toliko žao koliko kneginje, te dobre duše . . . Ha! Sada sam se nečesa sjetio. Je li ovdje u Senju onaj nesretnjaković Antun Vrbničanin?

— Bio je do nedavna. Kažu, da je otišao u Dalmaciju i stupio u neki samostan.

— Da li se znade, što je toga čovjeka nagnalo, da ono učini?

— Ja sam ga jednom sgodom upitao, a on mi je odvratio: »Sama sotona paklena imala je pri tome svoje prste. Kada se je doznalo, da će kraljev kapetan na otok, spopade me napast, kojoj sam podlegao. Ako dozoveš kapetana na otok, on će kneza srušiti, a tebe nagraditi, jer si bio uz kraljeva čovjeka. Na-

past mi je govorila, da sam zavriedio kanoničku čast, koju ću lahko dobiti, ako budem sklon kraljevu kapetanu. Napast je pobiedila: ja sam učinio nečastno djelo. Na otok ne smijem. Moja braća bježe od mene. Ja moram medju redovnike, da pokoru činim. Bog će mi oprostiti grieh.«

— Tako mi reče pop Antun. Do nedavna vidjao sam ga; sada čujem, da je otišao u Dalmaciju i zakaludjerio se.

— Učinio je pametno. Ja sam odmah pomislio, kada se doznalo za njegovo crno djelo, da ga je slavičnost na to navela, i eto: nisam se prevario.

— Sotona, Bog budi s nama i s ovim domom, mnogog je navela na put opačine, — završi biskup Pavao.

* * *

— Odlučeno je u Veneciji, da se imade knez Ivan onamo odpremiti sa svimi onimi dvorjanici, koji mi se čine sumnjivi. — A svi su takovi! Na otoku imade ostati mladi knez Nikola. Zašto on? — ne pojmim. — Tako će vrhovni proveditor Superancije tajniku Vinciguerru.

— Uzvišeni je gospodar dobro uradio, što je predložio, da se knez ukloni sa otoka. Razumije se, da će morati i kneginja s njime, jer je ona opasnija po mir na otoku nego li sam knez, — tajnik će smješeći se i tarući ruku o ruku.

— To se zna! — Taj će negdje bjesniti, kada dozna, da mora s otoka seliti.

— Morate biti oprezni, uzvišeni gospodine, jer bi vam knez mogao što na žao učiniti.

— Ah! Poznam ja kneza. On će vikati, lupati nogama, udarati šakama o stol, grozit se, ali će se brzo i umiriti. Takova mu je ćud. Da bi možda na mene nasrnuo, toga se ne bojim, jer — kako rekoh — ja kneza poznam... Vi ćete, gospodine tajniče, pobrinuti se, da doznate za najopasnije dvorjanike kneževe. Ovi će s njime u Veneciju. Ostali će ostati mladome knezu na službu. Kada obavite ovaj posao, onda ćete pismeno obaviestiti kneza, da je mletačka vlada odredila, da se imade on, kneginja i kuća njihova zajedno sa dvorjanici, kojih ćete popis priložiti, preseliti u Veneciju. Saobćiti ćete mu, da će se imati u roku od osam dana ukrcati na galiju zapovjednika Pavla di Canale, dočim će njegov sin, mladi knez Nikola, bude li mu s voljom, ostati na otoku. Ovako u kratko saobćit ćete knezu odluku mletačke vlade. — Ja moram za koji dan za ostalom armadom na Iztok. Mene će zamieniti na otoku gospodin Antun Loredan. Glede vas, gospodine tajniče, odredjeno je, da ostanete ovdje i čekate novu zapovied. — Kada ta dodje, držim, da ćete biti zadovoljni, — vrhovni će proveditor i pogleda značajno tajnika. Ja sam glede vas učinio svoje i nadam se, da će mi poći za rukom ono izvesti,

što sam bio naumio, da se time nagradi vašu odanost i vjernost prema prejasnoj signoriji.

Tajnik se mučke pokloni, a smiešak zadovoljstva pojavi mu se na licu.

— Još ovo! Knezu se mora utuviti u glavu, da se može proti mojoj odredbi pritužiti u Veneciji. Čini li mu se, da je nepravednim načinom oduzeta mu vlast na otoku, te da mu iste ne ću ja da vratim, neka digne obtužbu proti meni, kada dodje u Veneciju. Ja znam, da će on doći pun biesa do mene, nu ja se nadam, da će otići mirniji kući. Moram mudro postupati sa čovjekom onakove ćudi. Zapovjednikom, koji imadu paziti, da se straži na gradskim vratima, morat će se dati strogi nalog, da ne bi pustili kneza ili koga od njegovih dvorjanika iz grada. Utuvite im tu odredbu u glavu. Ne želim, da koji radi neposluha i nepažnje nastrada. Knez će možda, kada dozna, da mora u Veneciju, da daklen gubi otok, htjeti pobjeći na susjedno kopno, odakle bi, lahko moguće, zadavao nam neprilika, sdruživši se sa senjskim kapetanom i sa Blažom Magjarom. Jeste li razumjeli, gospodine tajniče?

— Sasvim dobro, uzvišeni gospodine. Biti će onako, kako je izvoljela vaša uzvišenost zapovjediti.

— Vi se, gospodine tajniče, primite odmah posla, jer ja moram za koji dan odputovati,

pa želim znati, kako ćete moje naloge izvršiti.

— Odmah ću odpočeti, vaša uzvišenosti, — tajnik će i pokloni se.

Superancije izidje.

— Ja držim, da s menom može biti zadovoljna Venecija. Lahkim načinom dostala se je otoka, koji će, bude li na njem valjana uprava, donositi liep prihod državi. A to se sve može meni zahvaliti. Ali nije ovdje prazno! — tajnik će i vrže prst na čelo. Dužd je obećao, da me čeka čast proveditora na otoku, ako ovaj njoj pripadne, pa će on držati i izpuniti obećanje. Naskoro ću se ponositi liepim naslovom »proveditor otoka i grada Krka«. — Kako li će moji protivnici pucati od jada, kada za to doznadu. Da, jadnici kukavni, koji ne znadu, da bi ih Vinciguerra preveo žedne preko vode.

— Gospodine generale, sada je te nedostojne igre dosta. Ja vam kažem, da je dosta. Venecija hoće da me liši moje državine, hoće da me odvede s moga otoka u onaj prokleti grad, kao da sam kakov zločinac. Još će me odsuditi, da moram prieći preko »Ponte de sospiri.« Lopovštine je previše. Recite mi: Tko je izdao zapovied, da ja moram ostaviti otok i kao zarobljenik poći u Veneciju?

Tako će knez Ivan Frankapan vrhovnome kapetanu Viktoru Superenciju, kada je bio k njemu dohrlio nakon tajnikove obaviesti.

— Gospodine kneže, vi ste se bez razloga uznemirili, odvrati Superancije sasvim mirno.

— Kako bez razloga! planu knez. Držite li valjda, da nisam pri svojoj pameti? Nemojte me vriedjati u mome gradu, jer . . . Knez udari nogom o tle, ali ne dovrši, što je htio reći.

— Ja vas, gospodine kneže ne vriedjam, niti želim vriedjati. Mletačka vlada hoće, da odete sa otoka. Što namjerava s vama, nije mi poznato. Ona želi, da na njezinom otoku nastane red i mir.

— Ovo je moj otok! — povika knez i stupi korak napried.

— Imat ćete, gospodine kneže, prilike, da to u Veneciji dokažete.

Želim, da opet zagospodujete na otoku, — upravo će porugljivim glasom vrhovni kapetan.

— Tko je izdao nalog, da moram s otoka otići?

— Vi znadete, gospodine kneže, da ja nisam to učinio, a poznato vam je, tko izdaje takove i slične naloge. Vieće desetorice odredilo je, da tako bude, pa tako će i biti. Zapovied njegova izvršit će se makar i silom. Ne krivite mene, ako do toga dodje.

— Ha, silom hoćete da me sbacite s moga kneževskoga priestolja! Tko je što takova doživio?! — povika knez. Bio je silno uznemiren, gotovo je drhtao, kao da ga groznica trese.

— Ja znam, gospodine kneže, da vi kao uman čovjek ne ćete pustiti, da se upotrebi sila; jer time biste ponizili sebe u očima prejasne signorije, koja vas je primila pod svoje okrilje i koja ne želi, da se bilo u čemu na nju potužite.

— Gospodine generale, vi ste doista pakostan čovjek! Vi uživate u tome, da možete nekoga na ovakov način razdraživati. Prestanite! Ja ne mogu ništa proti nasilju, koje hoćete da mi učinite, — mirnije će knez. Da li će poći kukavnoj mletačkoj občini prevarom dobiti otok, koji kraljev, to ćemo vidjeti.

— Meni će osobito goditi, ako vam se gospodine kneže, izpune vaše želje, — mudri će Mletčanin osbiljno.

Knez Ivan ošinu ga okom onako prezirno, pozdravi ga i izidje napolje.

* * *

Večernji suton spušta se na zemlju. U sobi kneginje Elizabete svi su članovi obitelji. Knez Ivan stoj smrknut uza prozor i gleda na trg, po kome se vrzu mletački vojnici. Kneginja je sjela i pokrila lice rukama. Iz njezinih se grudiju vine od časa do časa težak izprekidan uzdah. Mladi knez Nikola zuri u jedan ugao sobe. Mršava je blieda lica. Pred tri dana izvukao se je iz kreveta. Na njemu se vidi,

da mu nema lieka i da će ga listopad pobrati. Kneginja Katarina motri samilostno otca, a tada će najednom:

— Otče! Ne pusti, da te ko zarobljenika odvedu sa otoka.

— Šta si ti, zlato moje, smislila? reci mi.

— Zašto ne odeš u Omišalj, zatvoriš se tamo, pa neka Mletčani udaraju na grad. Dotlen ti može doći u pomoć kraljeva vojska, mogu priskočiti stric Dujam i Stjepan.

Kneževo lice razvedri se i on će:

— Elizabeto! Jesi li čula, što reče Katarina. Ja nisam na to pomišljao, jer me je postupak onih hulja gotovo razuma lišio.

— Čula sam, jadni moj Ivane, i čini mi se, da ti je to još jedino, što bi imao učiniti, da te ne stigne sramota, koju su ti tvoji neprijatelji namienili. U Omišlju su sgoljni Hrvati, koji nisu prikloni Veneciji, ovi ćete radostna srca primiti. Iz grada odpremi svoje ljude do kralja i moli ga, neka ti sve oprosti i pomože, da Mletčani ne zavladaju na otoku, koji je njegov. Sada, kad je mletačka armada otišla put Iztoka, lahko ti mogu u pomoć priteći kraljevi kapetani i tvoja braća Dujam i Stjepan.

— Sve je to istina. Ovim načinom mogu se spasiti. Odmah još danas odilazim u Omišalj.

— Misliš, otče, da na tebe ne gleda mletačko oko, — javi se Nikola slabim glasom.

— Znam da gleda, ali ćemo mi to oko prevariti. S menom će krenuti samo Turco de Gaudente. U obližnjem selu uzet ćemo konje.

— Fratar Mavar i pop Luka idu po okolici i upućuju narod, da se ne dade pod mletačku vlast, — Elizabeta će, ustade, a licem joj se prosu rumenilo uzbudjenosti. Ona nastavi:

— Vidila sam, da se mora drugač raditi, kad je lukava Venecija napregla sve sile, da te liši otoka i boravka na njemu. Ja radim, a radi i ti, a pravdu sa mletačkim varalicama ostavi na strani. Bježi u Omišalj, pa se spremaj proti podloj republici. Zovi i sam pakao proti lupežima i varalicama! Milo mi je, da si odobrio ono, što je Katarina spomenula. Kukavno diete! Ona je poslušala mene u nadi, da ćeš nju čuti i uvažiti joj besjede, kada mojih nisi nikada htio da čuješ i uvažiš.

— Elizabeto, dobra moja ženo! — knez će, pristupi k njoj i poljubi ju u čelo.

— Oh, da si me htio poslušati, kada sam te odvraćala od Vinodola, ne bi nam sada časovi bili ovako čemerni, — kneginja će, a suze joj navru na oči i spustiše se niz lice. Odlazak u Omišalj, nada je u spas. Bože, ne odvrati od nas lica svoga! — pobožnim će glasom kneginja i sklopi ruke.

Knez podignu glavu i proizusti:

— Ne odvrati, Bože, od nas svoga lica!

Sada su se počeli dogovarati glede odlazka u Omišalj.

Knez će sjutra u jutro izići sa dva dvorja-

nika i četiri momka kao da odilaze ribu loviti. Oni će sjesti u čamac i odveslati put Omišlja.

— A vas troje? — knez će, kada su bili s njegovom putnom osnovom na čistu.

— Mi ne ćemo za sada nikuda, — odvrati kneginja.

— Ne tako! Ako bi vas troje ostalo, ovi bi vas gusari mogli odagnati u Veneciju, samo da mene prisile, da se uklonim iz Omišlja. Vi ćete za menom tako oko pola dana. Novac, zlatninu i srebreninu treba ponieti uza se.

Elizabeta nije odmah odgovorila mužu: ona je razmišljala.

— Imadeš pravo! najednom će. Mi moramo takodjer odavlen odići. Ti odilaziš sjutra rano, a mi ćemo oko pola dana. Još danas neka pouzdan momak najmi dvie oveće ladjice. Uputi ga, neka ne kazuje za koga su; ali u odredjeno vrieme neka budu pripremne.

Sve četvero bila je obuzela neka tiha radost; oni su se nadali, da će tada nastati preokret u cieloj stvari, jer kralj, kada čuje, da knez moli oproštenje, ne će popustiti Mletčanima, da se na otoku, koji pripada kruni njegovoj ugniezde. S tom dragom nadom pošlo je sve četvero na počinak, nakon što su bili sve potanko uglavili za sjutrašni odlazak.

* * *

Tajnik Vinciguerra stoji nasred sobe i drži u lievoj ruci neki spis. Lice mu sjaji od nekog zadovoljstva.

— Proveditor otoka i grada Krka! proizusti i pucnu prstima desne ruke.

— Ja, Antun Vinciguerra, diplomata, pjesnik i učenjak eto sam imenovan proveditorom ovog divnog otoka. A koliki su se nadali, da će im ta čast u dio pasti! A jeli koji od svih poslužio prejasnoj signoriji kao što sam ja? — Nije! — Moja je zasluga, da je danas ovaj liepi otok u mletačkoj vlasti . . . Samo mi je žao, što ja nisam došao na misao, da se knez makne sa otoka! Tu me je nadmudrio domišljati Superancije.

Na 19. travnja počimam svoju novu, važnu i odličnu službu. Njegova jasnost, dužd Mocenigo, uvjerit će se, da nije nevriedna čovjeka postavio na ovako odlično i važno mjesto. — Uprava otoka morat će se u nekoliko drugač udesiti. Do sada su na otoku četiri općine, a bilo bi nuždno, da se osnuje još jedna, i to na zapadnoj strani otoka s kaštelom Dubašnicom. Imali bi onda: Omišalj, Dobrivoj, Vrbnik, Bašku i Dubašnicu. Za upravitelje, dotično podknežine moraju doći pouzdani ljudi, valjani činovnici. Grad Krk sam je za se gradska općina s posebnim municipalnim pravima i posebnim gradskim statutom. On je sada podieljen na šest dielova, koje nazivaju imenm »zatte.«[44] Ja ću osnovati još jednu zattu, a to radi toga, što želim olakšati na-

[44] Vrst dinje.

rodu teret. Sada daje svake noći jedna zatta stražu na bedemih. Svih šest zatta mora imati stotinu i šestdeset ljudi, koji stražu čine. Ja ću povećati broj stražara na dvjesta osamdeset i time olakšati narodu teret. Sada ide svakog šestoga dana cela zatta na stražu na bedeme, a ja ću odrediti, da ide po! zatte svake noći, pa će se tako služba ponavljati svakih petnaest dana jedan put, dočim sada ide svaki šesti dan . . . Dá! Mnogo toga ću ja udesiti drugojačije, Pod mojom upravom postat će Krk pravi raj, u kome će pjevati svoje satire[45] nekadašnji tajnik vieća desetorice.

* * *

— Ti si gradjanin Jakov Apresti, pa želiš meni važnu stvar javiti, Superancije će čovjeku, koji je bio preda nj došao. — Bio je to doista Jakov Apresti, otac liepe Jakobine, koja je morala biła poći za dvorjanika kneževa Matiju Gaudente, ali mu u bračnoj noći umakla nekamo.

— Jesam uzvišeni gospodine. Ja sam vjerni podanik prejasne signorije, o čem ćete se uvjeriti, uzvišeni gospodine. — Sinoć, kada je već noć bila pala na zemlju, došao je iz

[45] Vinciguerra bavio se je mnogo književnošću. Kao pjesnik izišao je na glas svojim satirama, koje su rado čitane bile u ono doba.

grada u luku čovjek, koji je tražio dvie veće ladjice za danas, i to jednu za današnje jutro, a drugu za pola dana. Mornar, s kojim je ugovarao, upitao ga je: »Za koga će trebati?« — našto mu je onaj čovjek odvratio: »Za bogatu gospodu.« — Bio sam ljubopitan, tko će to odputovati, pa sam pošao za onim čovjekom, ali tako, da se on ne domisli, da ja navlaš idem za njim. Sumnjao sam nešto, radi toga sam išao za onim čovjekom. Doznao sam naime, da knez mora odići sa otoka u Veneciju, pa mi sinulo mozgom, da je onaj naručio ladjice za kneza i njegove, da pobjegnu kamo. Ja sam za onim došao na trg i vidio, kako je on unišao u kašteo, a to je znak, da su čamci naručeni za kneza i njegove. Radi toga došao sam ovako samo do vas, uzvišeni gospodine, da vam kao odani i vjerni podanik prejasne signorije javim, što namjerava onaj nasilnik učiniti, — izbrblja Apresti, kao da je sve to na pamet naučio.

— Tebi se je, gradjanine, zamjerio knez, kada mu se želiš osvetiti tim načinom.

— Oh, uzvišeni gospodine, on je krivac, što je moja kći Jakobina u najljepšem cvietu mladosti umrla. I Apresti odpoče kazivati.

(Nama je to sve poznato do odlazka njegova i kćeri mu sa otoka.)

— Ja sam se sastao sa mojom Jakobinom u gradu Cresu. Tuj smo se nastanili. Odmah nekako nakon našega biega na Cres zagledao

se je u Jakobinu bogati plemić Luka Grasso. Znam, da ga je moje jadno diete voljelo, ali . . . Ta bila je ona žena lopova Matije Gaudente, kneževa dvorjanika, pa kako da podje za drugoga. Majko moja! Zašto si me, jadna rodila? Da budeš klubko konca, bilo bi bolje! Kada sam vidio, da Grasso doista misli učiniti ono, što govorio Jakobini, odkrijem ja njemu, da je ona udana, pa mu sve pripovjedim. Taj čovjek zdvajao je, nagovarao me, da pristanem na ženitbu. Nisam htio ni ja, ni Jakobina, jer smo oboje dobri kršćani. Grasso je najednom nekamo odišao. Niti njegov rod nije znao, kamo je okrenuo. Jakobina je iz dana u dan bivala slabija, dok ju jedna noć ne rieši muka. Oh! A tome je krivac knez, knez nasilnik, kome se želim osvetiti. Uzvišeni gospodine, želim se osvetiti! — Apresti će uzdignutim glasom.

— Ja ne želim na nj svoje ruke vrći; ja ne želim, da tko drugi mojom pritruhom to učini, ja samo želim, da ja budem mogao vidjeti ponižena, pa da on dozna, da to mene veseli. S toga sam došao javiti, neka uzvišeni gospodin zapovjedi, da straža ne pusti kneza iz grada, jer on nije uzalud dvie ladjice naručio. Ne bude li mogao pobjeći, morat će u Veneciju, a to je poniženje za nj, dočim je za moje srce melem.

— Odredjeno je još prije, da se pripazi

strogo na kneza. Tebi hvala, kada si došao javiti, — odvrati Superancije.

Time se je dokrajčio razgovor.

Superancije je ipak dao odmah nalog, da se ima pripaziti na kneza, jer se je doznalo, da kani nekamo iz grada.

U odredjeno doba uputi se knez Ivan sa dvojicom dvorjanika i četiri momka prema vratima, kroz koja se dolazilo u gradsku luku. Svi su bili obučeni u ribarsku odoru, a nosili su sobom i ribarske sprave. Kada su došli do gradskih vrata, jedan će momak vojniku mletačkomu, koji je bio na straži:

— Otvori prijatelju vrata, da možemo u luku.

— Nadate se lovini? — vojnik će i posegnu za ključem, da otvori vrata.

— Liep je dan i pogodan, — odvrati momak.

— Ne otvaraj! To je knez! — ću se krepak glas u blizini.

Knez Ivan se trže, kao da ga je netko udario bodežem pod rebra. On pogleda prema onoj strani, odkuda se onaj kobni povik čuo i opazi Aprestija. Bilo mu je jasno, rad. česa je to ovaj učinio. Apresti je medjutim digao viku, našto je došlo više vojnika i njihov zapovjednik, pa se stavili pred vrata.

— Otvori ta vrata, da možemo za poslom! zapovjedi knez.

Zapovjednik straže izjavi, da ima strogi nalog ne pustiti kneza iz grada. Da je knez Ivan sa svojima bio naoružan, dogodilo bi se zlo, kako je on bio planuo, a zlo bi bio prošao i Apresti, koji je umaknuo nekamo, kad je vidio, da se knez vraća u dvor.

— Sve je propalo! — zaviknuo je knez, došavši u Elizabetinu sobu, gdje se njih troje spremalo za odlazak, veseleći se, kako će umaknuti poniženju, koje su im spremali nezahvalni Mletčići.

* * *

Ma da nije bio daleko dan, kada je morao knez Ivan ostaviti svoj liepi otok i poći u Veneciju, ipak se poslie pokušaja, da na mudar način umakne sa otoka, budnim okom pazilo na njegov dvor. Na gradskim vratima prema luci, sjeveru i na onim prema iztoku podvostručene su bile straže. Na bedeme je pazio i po danu i po noći jaki odio vojnika. Knez bi bio mogao umaći iz grada samo onda, kada bi se u pticu pretvorio.

Dok se je ovim načinom pazilo na gospodara otoka, dotlem je on uredjivao upravu na njem. Ne priznavajući nasilja mletačkoga htio je, da prije odlazka svoga uredi upravu, kako bi narod s njome bio zadovoljan. Mjesto sebe imenovao je podknežina predavši mu u ruke čitavu upravu otoka. Zatim je postavio tri sudca, da kroje pravdu narodu, pa imenovao poreznike, koji će ubirati porez i njemu

ga pošiljati. Osim toga postavio je još više raznih činovnika, a svi ti bili su Hrvati. Na trošak dvora osta sedamdeset i pet duša. — Svoju odredbu dojavio je Superanciju, ističući, da je on to uradio kao gospodar otoka. Vrhovni zapovjednik brodovlja primio je do znanja knežev izvještaj i nasmijao mu se.

— Novi proveditor otoka, mudri Vinciguerra, brzo će učiniti kraj tvojoj upravi, koju si eto sada uredio, nadajući se, da ćeš se povratiti na otok i opet na njemu vladati, rekao je Superancije sam sebi, a tada naložio svom tajniku, da javi zapovjedniku galije Pavlu de Canale, neka dodje k njemu, buduć ima s njime važna razgovora.

XIX.

Dan je 15. travnja 1480, onaj kobni dan, kad je morao knez Frankapan ostaviti svoju kneżiju, koju gadnom prevarom dobi lukava republika, i otići u Veneciju sa svojom porodicom, jer tako zapoviedala prejasna signorija u koje se je zaštitu bio dao knez pred punih dvadeset i sedam godina.

Već rano u jutro bilo je živo na onom trgu, kod primorskih gradskih vrata i na onome pred dvorom kneževim. Sva »latinska gospoda« grada Krka, koja su poodavno radila proti svome knezu onako potajice, bila su se kupila na ta dva trga, razgovarajući se i smijući. Srce im je bilo prepuno radosti, što će

vidjeti knežev odlazak. Taj dan jest za njih dan slave, jer su im se izpunile želje: knez je pao, a na Krku se vije zastava sv. Marka.

Dan je bio tmuran, te je izgledalo, kao da će početi kiša rominjati. Blizu kneževa dvora bješe se postavili oni gradjani, koji su najviše radili proti njemu, i koje on nije htio uništiti, ma da ih je bio dobio u svoje šake, nego ih je kaznio novčanom globom. Medju njih se bio umiešao i Jakov Apresti, pa je nešto govorio, razmahujući rukama i nogama, kao da čita odsudu mesopustu.

Vidio tu gospodu Petar Hrvaćanin, vjerni knežev kastelan, pa poznavajući dobro njihov rad u zadnje doba proti knezu, odluči im pomrsiti barem danas njihove račune.

Dok su na oba trga skoro sve sami protivnici kneževi čekali na njegov odlazak, dotle je knez boravio u dvorani medju svojim dvorjanicima i ostalim činovnicima.

— Venecija je počinila prevaru, a sada eto počinit će i nasilje. Ona je nepoštenim načinom prisvojila otok, a sada me hoće silom s njega da ukloni. Ja medjutim ne priznajem njihove vlasti na otoku, jer sam ja njegovim gospodarom, pa sam, kako i sami znate, — uredio upravu na njemu. Ja se za sada moram sili pokoriti i otok ostaviti, da tako ne učinim, lupeži bi me u verige vrgli i u Veneciju tako poslali . . .

Naskoro će nadoći vrieme i ja ću se po-

vratiti na svoj otok, da protjeram s njega nasilnike i otimače. Vi, vjerni moji, koji ostajete na otoku, a liep vas je broj, poradite, da narodu omrzne mletačko gospodstvo. To ćete lahko postići kod Hrvata i Vlaha na otoku. Ali se čuvajte »latinske gospode« u gradu ovome, koja su mnogo kriva, da moram ja ostaviti svoju državinu. Budite mudri, oprezni i lukavi. Narodu će brzo dozlograditi mletačko vladanje, jer je Mletčanin svagdje jednak. U sgodan čas povratit ću se podpomagan sa kraljem, da opet zagospodujem na otoku, a na užas mojih neprijatelja . . .

Poslie tih rieči oprosti se knez sa svakim pojedinim od prisutnih, a tada ode do kneginje, jer vrieme odlazku bilo se primaklo. Kneginja je bila osbiljna i mirna. Kada se je knez opet počeo srditi, reče mu ona:

— Sudbina je dosudila, da bude ovako, i mi to ne promienismo. Predajmo se u njezine ruke, pa neka nas nosi, kuda je odredjeno. Tvoji neprijatelji čekaju na te. Prodji mimo njih vedra lica i vesela oka, jer će to raniti njihovo zlobno i pokvareno srce.

U te mjere dodje pred kneza zapovjednik galije Pavao di Canale i zamoli kneza i njegove, da podju na brod, koji je spreman da odplovi.

— Podjimo u ime božje! — knez će, a glas mu je bio drhtav.

Dok je Pavao di Canale boravio u kaštelu,

bijaše Petar Hrvaćanin izišao sa onim dvorjanicima, koji su morali sa knezom u Veneciju poći. Svi su bili naoružani. Oni zaokupiše onu hrpu kneževih neprijatelja, koji su stajali blizu kaštela, pa ih raztjeraše na sve strane. Tom sgodom osta Jakov Apresti bez desnoga uha.

Kada se je knez sa svojima pojavio na vratima kaštela, nasta tišina na trgu Najednom se začu glas: »Marko! Marko!« a za ovim zaoriše sa svih strana isti povici. Knez je gledao lievo i desno, prezirno se smijao mahnitoj svjetini. Urnebesnom vikom dočekan je bio i na trgu kod vrata u luku. Zaslieplјena »latinska gospoda« bacala su kape u zrak i derala se: »Marko! Marko!«

Na obali dočekao je kneza vrhovni kapetan brodovlja Viktor Superancije sa nekoliko pomorskih častnika, pa poznati nam Antun Vinciguerra, komu je oko ustnica titrao porugljivi smiešak.

Knez je rekao Superanciju, da se je morao pokoriti nasilju.

— Mladi knez odilazi takodjer? — nato je upitao Superancije, kao da i nije čuo ono, što je knez rekao.

— Odilazi, jer ne želi, da mu zapovieda nekadašnji bilježnik, — odvratio je knez Ivan i ošinuo porugljivim pogledom Vinciguerru, koji je prije bio izvanredni bilježnik duždove

pisarne u Mletcima. Vinciguerra je na te besiede probliedio i stisnuo ustnice.

Putnici podjoše na ladju. Sa knezom je moralo odići u Veneciju dvanaest dvorjanika, koje je bio Vinciguerra kao najopasnije pronašao. Medju ovim su bili poznati nam: Petar Hrvaćanin ili Krbavac i Turco di Gaudente. Pošao je s kneževom obitelji i pop Luka de Raynaldis, izpovjednik i pouzdanik kneginje Elizabete.

Kada su se bili svi na galiji smjestili, zazvoniše zvona na crkvi sv. Marije i sv. Kvirina, zazvoniše nekako čudno — u stran. Sakupljena svjetina udari klicati: »Marko! Marko!« i skakati kao bjesomučna po obali.

— Kukavni stvorovi! — kneginja će sažalno. Danas kličete od radosti, a naskoro ćete požaliti za Frankapanima.

Knez nije ni motrio ovaj ogavni prizor na obali, jer je zamišljeno gledao prema hrvatskoj obali, tamo, gdje je bio Vinodol. Sigurno je žalio, da je išao dirati u Novi i Bribir, koji mu eto donesoše nesreću. Najednom se trgnu, pa pogleda na otok Krk, mahnu rukom prema njemu i odkrenu se. U oku mu zasja suza, i on se spusti žurno pod palubu . . .

Knez otoka Krka plovio je put Venecije, plovio u neku neizvjestnost. On se je sjetio rieči svoje Elizabete, kada ga odvraćala od napadaja na Vinodol, pa mu rekla: »Ja gledam

kako ti odilaziš u neku tminu, koja biva sve veća i u kojoj tebe nestaje.«

Srce mu se stegnu, on uzdahnu bolno i podje na palubu, da ne bude sam.

Ode u nepovrat! Zaželili smo mu sretan put, zvonjavom zvona i poklicima. Veselo, braćo! Ja vas pozivam k sebi, da uz vino proslavimo progon nasilnika sa otoka. Tako će Pavao di Bonza svojim prijateljima, kada se galija sa knezom iz vidika izgubila.

— Odnese svakome dvie stotine dukata. Dobro je, kad nam nije odrubio ove glave, —nato će Ivan di Sigano.

— Mogao je, pa ti ne bi danas s njome na ramenu poskakivao i iz nje drečao: »Marko! Marko!« — ču se iza njega nečiji glas, a u isti čas osjeti Sigano čestit udarac pod rebra. Bio je to knežev dvorjanik Matija Gusić, koji se je vraćao sa još dvadesetak prijatelja put kaštela.

— Pazi se ti buntovniče, koji ćeš slaviti knežev odlazak! — zagrozi se Martin Mojsijević Pavlu di Bonzi.

Kada su se kneževi ljudi bili odmakli, Bonzo će onako pridušeno:

— Znadu ovi dotepenci, da sam ja došao na misao pozdraviti kneza zvonjavom zvona u stran, pa mi se groze! S Bogom silo, više te ne bude na otoku! Marko! Marko! prodere se iz svih naramica. — Marko! Marko!

odvratiše njegovi prijatelji i svi skrenuše u Bonzinu kuću. Manjkao im je Apresti, koji je ležao u svojoj kući bez jednoga uha. Ali je i on, kad godj bi vani čuo viku: Marko! — proustio isto kroz zube.

* * *

Nakon što je bio Vinciguerra primio upravu na otoku, poslao je duždu obširan izvještaj o svemu, što se dogodilo na otoku, poslie kneževa odlazka.

Prvom brigom bilo mu je, da iz kneževa dvora protjera one dvorjanike, koje je bio sam knez ostavio. Kada su kneževi poreznici bili sakupiti porez i htjeli ga knezu odnieti, proveditor ih je ustavio odnio im je knjižice i novac i protjerao ih sa otoka. Upravitelje kaštela, što ih je knez bio prije svoga odlazka sa otoka imenovao, Vinciguerra je prognao, a na njihova mjesta vrgao starosjedioce otočane »latinsku gospodu.«

Svoj dugački izvještaj zaključio je ovako:

»Otok Krk pripao je po pravu Vašoj jasnosti kako radi starog neposluha i nemara nekadašnjih knezova, koji ne samo da nisu udovoljili obvezi feuda, nego su radije priznali otok za vlastničtvo ugarske krune proti svakoj dužnoj pristojnosti, budući da su bili vazali i feudatari Vaše visosti, tako i radi nove i neobične zaštite, koju je Vaša preuzvišenost stekla prema državi i osobi kneza Ivana, koji

se bio obvezao, da će uviek ostati dobrim sinom sv. Marka i da će njegove prijatelje smatrati prijateljima, a neprijatelje neprijateljima, a toga ne samo da se nije držati htio, ustajući protiv države, već, ne pazeći na Vašu zaštitu i hoteći sjediti na dva stolca, postade pouzdanikom i pristašom kralja ugarskoga. Pošto je zatim radi rata doveo narod do očajanja, a ovaj ga nije htio više za gospodara, morao se je sv. Marko pobrinuti, da stvar tu uredi.«

Da postavi dostojnu krunu svim svojim djelima, što ih je bio do to doba na otoku izveo, pusti jednoga dana snimiti frankapanski grb sa kule više gradskih vrata, a vrći drugi, onaj — sv. Marka. To učini i na kaštelu, na kuli u luci i napokon na Omišlju. Djelo dostojno jednoga Vinciguerra.

* * *

— Plačimo, braćo, jer izgubismo onoga, koji je u slavu Boga darivao bogato crkve i manastire. Molimo se za kneza Ivana Frankapana i njegove, da ih svemogući Gospodin opet dovede ovamo na žalost njihovih neprijatelja! — govorio je gvardijan samostana sv. Franje u gradu Krku svojoj braći bosanskim Franjevcim , kada godj bi se skupili na zajedničku pobožnost.

I tiha, skrušena molitva polećela bi pred priestolje Božje, za kneza i njegove.

* * *

Knez Ivan Frankapan provodi u Mletcima dane pune očajanja i tuge. On se ne bješe odrekao nade, da će se naskoro vratiti na svoj otok, pa bilo to milom ili silom. Dá! Ali je nada varava, pa je iz dana u dan obmanjivala nesretnog kneza, koji je držao, da se sve više približe cilju svojih želja. Knez se je nadao, da će kralj Matijaš ustati i oteti otok Mletčanima. To bi onaj bio i učinio, jer je na njih bjesnio poradi prevare, ali su mu stajale razne neprilike na putu. Kralj nije imao brodovlja da udari na njih na moru. Vojsku kopnenu mogao je dići, ali koja korist kad mu nejgov protivnik, njemački car Fridrik III. nije dopuštao, da prodje kroz njegove zemlje i udari na proždrljivu Veneciju.

Knez Ivan videći, da se ni sam kralj ne miče poče zdvajati. Dočim kneginja ne bijaše izgubila nade, da će opet doći otok u ruke njezina Ivana. Ona je neprestano išla od jednoga mletačkoga patricija do drugoga, dokazujući, da se njezin muž nije odrekao vlasti na otoku, kako je to uztvrdio i u Veneciju javio Vinciguerra. Molila je i zaklinjala, da se zauzmu za kneza, koji je bio vazda odan i vjeran prejasnoj signoriji. Ali sva ta dokazivanja, sve te molbe ostadoše bezuspješne, jer se na mletačkoj strani nije ni u snu sanjalo, da se knezu Ivanu povrati vladanje na otoku.

Videći on, da su sva nastojanja uzaludna, pa da je tako rekuć zarobljen u Mletcima, za-

poče pomišljati, da otidje iz grada. Činilo mu se, da bi mogao lakše raditi za se, ako bi bio dalje od onih, koji su ga prevarili. Kajao se je, što je bio nagao i nepromišljen, što nije htio poslušati svoju Elizabetu, koja kao da je slutila, što će se dogoditi, ako udari na Vinodol. Bojao se je, ali bilo i to kasno. Misao, da ostavi Mletke, nije on napuštao, a možda bi bio to odmah i učinio, da ga nije nešto priečilo. Njegov sin Nikola bio je legao u krevet početkom rujna. Knez je dozivao k mladome bolestniku najizvrstnije liečnike iz Venecije, Padove i Bologne, nadajući se, da će njihova vještina povratiti njegovu jedinću zdravlje, za kojim je uzdisao.

XX.

Listopad je 1480. Kraljica mora, Venecija, bjelasa se na suncu, koje se primiče polovini neba. Pred jednom palačom na Velikome kanalu ustavi se gondola, iz nje skoči knez Ivan Frankapan, pa se požuri u prvi sprat, gdje je našao ženu i kćer, rodjaka Marka Maurocena i brata mu Franju.

— I njega ćemo izgubiti! — zalama rukama kneginja, kada je knez unišao. Vidim, da mu nema pomoći, ma da liečnici tvrde, da će preboljeti.

Knez pristupi k ženi i privinu je na svoje grudi, ali od tuge ne mogaše izgovoriti ni rieči.

— Da, izgubit ćemo ga, — zajeca žena na njegovim grudima.

— Spava li sad Nikola? — knez će.

— Slabost ga svladava. Uviek hoće, da sam kraj njega. Izišla sam ovamo na koji čas . . .

— Moram ga još vidjeti, reče knez.

Knez i kneginja udjoše u sobu, gdje je ležao mladi knez.

Majka se tiho privuče do kreveta i nagnu se nad bolestnika. Ovaj otvori oči, osjetivši topli dah.

— Ne spavaš, zlato moje? Je li ti što bolje? — majka će i poljubi sina u čelo.

— Nije mi bolje, draga majko. Tu me steže, bode, davi, — i on pokaza mršavom rukom na prsi. I ti si, dragi otče, došao? Ja sam te željno očekivao, da čujem, što ti je rekao ferrarski knez Herkule.

— Herkule se nada, da će njegova preporuka, što ju poslao kralju Matijašu i kraljici Beatrici mnogo koristiti. Ja sam medjutim izgubio nadu, pa ću drugdje tražiti pomoći.

— Vas troje povratit ćete se na otok, ali.... ne doreče mladi knez, jer ga stegnula bol u prsima.

— Ne uzrujavaj se, zlato moje! — mati će. Svi ćemo skupa na otok, medjuto stvar će se zimus kraju privesti.

— Draga majko, ja znam, da Krka ne ću više vidjeti. Želim samo, da otac dobije na-

trag svoju državinu prije nego li moja usta zanieme . . .

— Bez potrebe se uzrujavaš, — otac će i uze sina za ruku. Tebi je sada bolje, tješio ga otac.

— Ostavite me sama, reče mladi knez i okrenu se prema zidu.

Tužni roditelji odoše u pokrajnu sobu, gdje se je zametnuo razgovor:

— Je li što pisao Franjo, tvoj zaručnik? — upita knez kćerku.

— Od njega je stigao list nakon tvog odlazka, — odvrati Katarina porumenivši.

— Šta piše? — pitao dalje knez.

— Zdravlje mu služi, a posla dosti. Nada se, da će se povratiti u Veneciju početkom naredne godine.

— Njega treba naša država, jer je uman državnik, — sada će Franjo Mauroceno. Pa ugodan je boravak u Carigradu.

— Njemu se ne dopada, — Katarina će.

— Vjerujem, njemu je najljepše u Veneciji.

— Šta ti reče knez Herkule? — upita Marko Mauroceno Ivana.

— On se najboljemu uspjehu nada. Ja sam izgubio nadu, da bi mi mogao kralj Matijaš pomoći. Obratit ću se drugamo. Da nije s Nikolom kako je, ja bih još sutra svoju namisao izveo.

— Možeš li nam kazati, što si namislio? — upita Marko.

— Još ne sada. Doznao sam putujuć amo, da je zaključeno: »Radi sigurnosti mletačke državine u Istri i Dalmaciji, ne smije se knezu Ivanu Frankapanu povratiti vlast na otoku Krku.« Nadalje: Od dohodaka grada i otoka odredejna mi je godišnja mirovina od tisuću dukata. Ha! — kolika podruga, kolika bezobraznost! Drže, da ću ja to primiti, ali se varaju.

— Ni ja ne bih bila s time zadovoljna, — kneginja će.

— Čujte, što ja mislim. Ja ću tražiti od mletačke republike, da meni i djeci dozvoli povratak na otok i boravak u dvoru, gdje imadem dohodke i pokretnine svoje.

— I ja ću vam kazati svoju, reče knez. Ja ne kanim prihvatiti mletačke milostinje. Kralj Matijaš slabo će mi pomoći. U ovom uhodarskom gradu ne mogu boraviti. Želim slobodu, pa ću je i naći. Odići ću k nadvojvodi Sigismundu u Tirolsku, a možda i k caru Fridriku. Samo da je Nikoli bolje. Boraveći izvan Mletaka moći ću za sebe raditi, ovako ne mogu, jer me uhode oni, koji imaju pod kaputom slova C. D. X.[46]. Tebi će možda dozvoliti povratak na otok. Ja ću se težko s Vama razstati, ali se nadam, da ne ćemo dugo razstavljeni biti.

---

[46] Consilio dei deci, t. j. vieće desetorice.

Koncem listopada uselila se tuga u kneževdom. Mladi je knez Nikola umro na veliku žalost svojih i onako dosta ojadjenih roditelja. Pretežki je to bio udarac za kneginju, a još više za kneza, koji je bio uslied nemilih dogodjaja živčano oslabio.

U studenome odluči mletačka vlada, da se knezu Ivanu ne može povratiti vlast na otoku Krku, pa mu odredi godišnju mirovinu od tisuću dukata. Svoju odluku branila je time, što bi bila sigurnost mletačke državne u Istri i Dalmaciji ugrožena, kada bi knez došao opet do vlasti na otoku.

Knez je, doznavši za tu bezobraznu odluku planuo i odgovorio:

— Ja knez Ivan Frankapan, ne primam nikakove milostinje iz ruku mletačke države i tražim, da mi se moja državina povrati.

Mletčani nisu knezu niti kneginji Elizabeti koja je tražila, da se sa svojom kćerkom smije povratiti na otok, ništa odgovorili.

U veljači god. 1481. pozvan bi knez Ivan, da se izjavi, hoće li primiti godišnju mirovinu, a za kćer četiri tisuće miraza. Ako knez odbije tu »liepu ponudu,« onda će Venecija osigurati kneginji doživotni prihod od godišnjih četiri stotine dukata, uz uvjet, da ona stanuje na tlu mletačke države. Njezina kći Katarina dobit će pet tisuća dukata, ali pod uvjetom, da se vjenča s kojim mletačkim gradjaninom.

— S gradjaninom a ne plemićem! — vikao je knez, čuvši mletačku poruku. Ovi lupeži znadu, da je Katarina zaručena za plemića Franju Dandula.

— Oni ne će, da se jedna Frankapanka pomieša u rod mletačkog plemića. — Elizabeta će.

— Grom ih sgrominjao, podli lupeži! — povika knez, razdere mletačku poruku i sgazi ju nogama. Ja ne primam nikakove milosti, nego tražim moju državinu, — odgovorio je knez mletačkoj signoriji.

— Pravo si učinio, odvrati kneginja. Sada će doznačiti tebi četiri stotine, ako se nisu već predomislili. Hoćeš li primiti taj doživotni prihod?

— Morat ću . . .

— Moja duša željna je samo mira. Starost i nemoć oboje nas pritislo.

— Ja ću ipak još nastojati, da dobijem Krk, a tada ne će tebi i našoj kćeri Katarini biti potrebna mletačka milost. Ovdje ne mogu ostati, jer tu se ne može raditi, moram bježati, da pokušam sreću proti otimačima. Ja ne ću mirovati, dok nad Krkom ne stečem svoje pravo i vlast!

XXI.

Kada je knez odilazio sa otoka, a svjetina klicala i skakala na obali, rekla je kneginja Elizabeta sažalno: »Kukavni stvorovi! Danas

kličete od radosti, a naskoro će te žaliti za Frankapani.« Njezine rieči počele su se obistinjavati. U prvome redu požalili su za knezom Hrvati i Vlasi otoka, kada je mletačka občina izdala proveditoru[47] ovaj nalog: »Nalaze se na onom otoku u stanovitom samostanu neki samostanci Hrvati, koji vrše i slave Božju službu po običaju hrvatskom; ti se (samostanci) iz različtih razloga moraju ukloniti s rečenoga otoka. S toga zapoviedamo tebi, da moraš, čim na otok stigneš, potjerati te hrvatske samostance, te im zabraniti da se ikada više vrate na rečeni otok. Pobrini se još za druge redovnike, koji će u rečenome samostanu boraviti i služiti po našem latinskom običaju.«

Radilo se tuj o samostanu u gradu Krku, gdje su bili najprije Franjevci dalmatinske provincije. Knez Ivan, ljubitelj hrvatskoga jezika i u crkvi, bio je uklonio te samostance i u samostan namjestio bosanske Franjevce, koji su služili sv. misu po običaju hrvatskom. Kako su Mletčani mrzili hrvatski jezik, htjeli su ga i iz crkve prognati, a to im je i pošlo za rukom na Krku, jer sluge Božje nisu se mogle oprieti sili himbenih Mletčana.

Već odredbe Vinciguerrine, da se iz dvora izždenu kneževi dvorjanici, skinu sa svih

[47] Vinciguerru je nasliedio u časti proveditora Franjo Bembo, i to u travnju 1481.

časti na otoku Hrvatima, koje je bio knez postavio, baci grb knezova Frankapana sa svih sgrada, na kojih je bio uklesan, a postavi onaj mletačke republike: dadoše povoda nezadovoljstvu medju Hrvatima na otoku. Latinska gospoda, dakako, nisu se na te odredbe srdila. Kada se je pako doznalo, da su izagnati iz grada Krka bosanski franjevci, preotelo je nezadovoljstvo mah medju Hrvatima. Ove i slične odredbe otvorile su narodu oči, te je stao žaliti za svojim knezom Ivanom, koga su Mletčići, kako se govorilo po otoku zarobili. Popovi glagoljaši, osobito iz Vrbnika, nekoji fratri, a medju ovima Mavar; pa kneževi dvorjanici razplamćivali su mržnju naroda proti Mletčanima i pripravljali ga na povratak knežev. Fratra Mavara, koji je javno govorio proti naislju mletačkom, obtužiše njegovi protivnici, da buni narod proti mletačkoj vladi na otoku. Proveditor Franjo Bembo nasliednik Vinciguerre, izdao je naredbu, da se ga ima, čim dodje u grad Krk uhvatiti. Mavar, upozoren od Kate di Gaudente na uhićenje, umače sa otoka, jer je znao, da bi ga u Mletcih poslali preko »mosta uzdisaja«, a onda: »S Bogom bieli dane!« U sretan čas po čestitoga Mavara Kata se povratila iz Zadra. Najprije se protisla u sobu brata Matije, koga je ubio u novigradskoj krčmi Grivičić, i ugrabivši nakite otišla je u Zadar, odanle pako u Senj, gdje je bila neko vrieme. Kada

je doznala, što se je s Matijom dogodilo, vratila se je u Krk u otčinsku kuću.

Kako je Kata bila vidjena i pristala djevojka, k tome se znalo, da ima i gotova novca, stao se oko nje vrzti neki činovnik u proveditorovoj pisarni, koji ju je kasnije i oženio. Od njega je doznala, da vreba straža na fratra Mavara, koga je upoznala kod svoga brata, pa je tad uvrebala priliku, da mu to kaže, našto je Mavar okrenuo Krku ledja i sutradan bio na hrvatskoj obali u Senju, odakle je takodjer revnovao proti Mletčanima i Krčane predobio za kneza.

XXII.

Knez se nije dosta oprezno spremao na odlazak iz Venecije, nego je zato doznala signorija, pa mu zabranila odići iz grada. Od to doba pazilo se na njega kao na kakova zločinca. Knez je ipak smišljao način, kako bi mogao umaknuti. U pomoć mu dodje svojim savjetom Tomo Hrvaćanin, nekadašnji prijatelj Matije Gaudente. Kada mu se je knez potužio, kako na nj paze, nasmijao se je Hrvaćanin i učinio knezu jedan predlog.

Knez je poslušao savjet prefriganca Hrvaćanina, pa je nabavio dalmatinskih odjela iz okolice zadarske.

Jednog jutra mjeseca travnja 1481. opraštao se je knez Ivan sa ženom i kćerkom. Težak je bio taj oproštaj . . . Možda mu je dušu morila slutnja, da ih njegove oči zadnji puta gledaju, s toga se nije mogao od njih odkinuti . . . Izmieniše zadnji zagrljaj, zadnji poljubac. On ode otirući suze; u sobi ostadoše dva stvora bez mužke zaštite, tiho jecajući i plačući.

Preobučeni u dalmatinsku odoru umakoše knez i nekoji njegovi dvorjanici sretno iz Venecije. Put ih je doveo u Tirolsku do habsburžkoga nadvojvode Sigismunda. Tu je knez neko vrieme proboravio, pa videći, da ne će ništa postići, ode k njemačkome caru Fridriku III., koji se je liepo i milo gledao sa mletačkom signorijom.

Car Fridrik stade se zauzimati za kneza, da mu se povrati njegova državina, nu njegovo nastojanje ne urodi željenim plodom. Ipak je njegovim zagovorom Republika bila odredila, da se knezu Ivanu imade davati godišnja provizija od tisuću dukata. Osim toga dozvoliše mu, da može odagnati sa otoka svu svoju stoku i odvesti sve svoje pokretnine.

Nesretni knez prihvatio je tu milostinju i preselio se u blizinu Rieke, da ne bude predaleko od Krka, na koji je uviek mislio.

Nekako u isto doba vjenčala se kći mu Katarina sa Franjom Dandulom. Republika joj dade obećanu svotu. Taj dogodjaj oteo je bio Elizabetu onoj svakidanjoj tihoj tuzi. Ona se je osjećala veselijom, a bila bi posve sretna, da je bila uza svoga muža.

Godine 1484. spremala se liga proti Veneciji. Digoše se: milanski vojvoda, napuljski kralj, grad Firenza i Ferrarski vojvoda i stvoriše savez proti lukavoj republici, da ju unište. Čim je doznao knez Ivan za tu ligu, odmah je poslao svoga poslanika Petra Hrvaćanina do ferrarskoga vojvode, da bi ligaši primili i njega u svoje kolo, obrazlažući svoj pristup time, što su mu Mletčani prevarom oduzeli njegovu državinu. Kada su poslanici ligaša došli u Rim k papi Sikstu IV., izviestio je fiorentinski poslanik Guido Antonij Vespucci, da knez Ivan Frankapan želi pristupiti u kolo ligaša. Ponuda kneževa bila je primljena i on pozvan zajedno s ostalim Frankapanima, da udare na Veneciju, a ligaši da ih ne će ostaviti na cjedilu.

Knez Ivan stao se je odmah spremati, tražeći pomoći kod brata Dujma sinovaca, poručujući na Krk svojim prijateljima, da potajno rade proti mletačkoj upravi na otoku, da ju narod što više zamrzi.

Mjesec je kolovoz 1484. U dvorani Modruš-grada sjedi knez Bernardin i razgovara se sa svojim stricem Frankapanom, koji je došao, da traži pomoći proti Mletčanima.

— Kažem, striče, da ti ja i pokojni moj otac nismo mogli u pomoć priskočiti radi nepogodna vremena. Čim je kraljev kapetan došao sa Krka u Vinodol, zauzeo je zajedno sa Marinom Žunkom čitavo primorje od Trsata do

Senja, samo je nama bio ostao grad Grobnik a stricu Dujmu Ledenice. Kasnije smo ja i otac dobili zagovorom kraljice Beatrice gradove Bakarac, Hreljin, Drivenik i Novigrad, — govoraše knez Bernardin svome stricu.

— Onda, znam, niste mi mogli pomoći, ali sada možeš. Ja ne tražim pomoći proti kralju Matijašu, nego proti lupežkim Mletčanima. Hoću da čim prije sakupim čete i na otok udarim. Moji dvorjanici na otoku, brinu se, da se narod digne, čim se ja onamo pojavim. Sa gradom Krkom imat ću okapanja; ali je glavno, da se ugniezdim u tvrdome Omišlju. Brat Dujam obećao mi je pomoć, a znam, da me ni ti ne ćeš napustiti. Vas dvojica najbliže ste nama. Pomozite! Nemojte, da propada jedan Frankapan za drugim . . .

— Moja pomoć, dragi striče, ne će izmanjkati. Pravodobno javi, ali ne čekaj zime!

Dva dana kasnije bio je knez Ivan na Cetinu, da tamo izmoli pomoć od sinova svoga nećaka Jurja, koji su mu ju i obećali.

Dok je knez išao od Dujma od Bernardina, a od ovoga do Ivana (IX.) i Andrije (II.), moleći pomoć za postignuće svoje državine, dotlen se je spremala kneginja Elizabeta na put u vječnost. Skrb, jad, tuga sasvim su je uništile, dok je napokon morala podleći.

Videći kneginja, da joj nije duga života, načini oporuku. Silno je tužila, što će morati umrieti, a ne vidjeti svoga muža.

— Moj život bio je mukotrpan, ma da sam bila kneginja, — govorila je svome izpovjedniku popu Luki de Raynaldisu. Ja nisam imala deset vedrih dana u svom životu, odkako sam nogom stala na otok Krk. Knez je bio čudne ćudi. Ja sam ga najbolje poznavala. Da nije bio takav, danas bi sjedio na otoku, a ja možda ne bih se spremala u vječnost . . . Nu ja mu rado opraštam, jer sam ga poznavala u dušu . . .

Upravo onoga dana, kada se je knez žurio preko Slunja prema Cetinu, plakala je njegova kćerka Katarina nad mrtvom materom...

XXIII.

Kada se je doznalo u Veneciji za namjere kneza Ivana, bude mu naloženo, da se ima odmah preseliti na mletačko zemljište u trevižko krajište. Ne učini li to, da će mu se oduzeti godišnja provizija. Proveditoru otoka, Petru Calvi, strogo naložiše, da ne dopusti Krčanima obćiti sa knezom Frankapanom.

Knez Ivan se nije medjutim osvrtao na mletački nalog, nego je sakupljavao četu. I ovog puta počinio je golemu pogrješku, koja mu se je ubrzo osvetila. Mjesto da se sprema i šuti, on je pred svakim odkrivao svoju navalnu osnovu. Za nju je naskoro doznao proveditor otoka Krka, Petar Calva, pa se odmah spremio, da žestoko dočeka napadače. Osim toga bilo je od kneza nesmotreno, što nije

htio čekati pomoći od Bernardina i Cetinskih Frankapana, nego je po svojem običaju htio čim prije svoju namisao izvesti.

Kada je zapovjedio, da se ima na dan petnaestog listopada krenuti put Krka, rekao je Petar Hrvaćanin:

— Milostivi gospodine kneže, bilo bi dobro, da pričekamo pomoć od ostalih vaših rodjaka.

— Ima nas liepi broj. Ne smijemo ni časa časiti. Oni u Omišlju znadu, da ćemo na određeni dan onamo, pa će nam, ma bilo i silom, otvoriti gradska vrata, da možemo unići. Budemo li jednom unutri, onda sam na konju.

— To je sve istina, milostivi gospodine kneže, ali mi ne znamo, da li nas ne će neprijatelj dočekati, usudi se Hrvaćanin. A onda će opet oni, kada dodju, a nas ne bude, držati, da su nam nepotrebni, pa će se povratiti, a to bi bila šteta, jer morate znati, milostivi gospodine kneže, da ne će biti lahko zauzeti grad Krk.

— Ne miešaj se u moje poslove.

Hrvaćanin sleže ramenima i ode napolje mrmljajući: »Ne da si ništa dokazati. Uviek isti, ma da se je mogao tolikim nesgodam opametiti.«

Usred najveće žurbe za navalu zateče kneza viest, da je umrla kneginja Elizabeta.

Kada je knez Ivan doznao, da je njegova vierna drugarica zaklopila umorne oči na vječni počinak, zaplakao je ljuto. Kasnije je

proklinjao Veneciju, pripisujući joj svu krivnju sbog smrti kneginje i grozeći joj se sa osvetom . . .

— I u času smrtne borbe žalila je kneginja, što vas, velemožni gospodaru, ne može viditi i s vami se oprostiti, govoraše knezu pop Luka.

— Da! . . . Slutio sam, da ju nikad više neću vidjeti, zato sam se težko od nje dielio. Ostade mi još Katarina . . . Nisam ipak još sam, — s uzdahom će knez.

XXIV.

Na dan petnaesti listopada odtisnu se knez sa svojom četom prema Krku.

Proveditor Petar Calva, koji je znao, da knez namjerava ući u grad Omišalj, bieše u nj poslao odio vojske, a na sgodnom mjestu dao je namjestiti četiri topa, da pozdrave kneza, kada se primakne nekad šnjem svojem otoku.

Srcem punim nade i radosti primicao se je knez Omišlju, dajući svome dvorjaniku Mraviću i njegovim drugovima znak bielom zastavom, da dolazi na svoj otok. Najednom zagrmiše topovi. Na ladjama nasta metež, vika, zapomaganje. Videći kneževi ljudi, da ih ružno pozdravljaju Mletčani i opazivši četu vojnika podno Omišlja, koja ih je čekala, odlučiše natrag krenuti, niti ne slušajući kneza, koji ih je bio počeo junačiti.

Ne ginimo uzalud! Veslajmo natrag! — I svi krenuše prema Rieci.

Ta nedaća razžalosti i silno ozlojedi kneza Ivana, pa reče srdito:

— Nemam više sreće! Imao sam svoju državu, pa sam ju izgubio, rasla su mi dva sina, i umriješe mi obadva; imao sam vjernu ljubu, koja me je, ma da sam bio često spram nje divlji, istinski ljubila, — ote mi ju smrt; jedino diete[48], koje mi je ostalo, nije uza me, i ja k njemu ne smijem . . . I ja još tražim svoju kneżiju! Za koga?

Poslie nekoga vremena odišao je knez iz Primorja do kralja Matije Korivna, koji je u to doba ratovao sa njemačkim carom Fridrikom III. Knez se pridružio kraljevoj vojsci koja je slavodobitno napredovala i nakon duljeg vremena osvojila Beč.

Kralj Matijaš imenova kneza svojim dvorjanikom. Kasnije mu htjede povjeriti upravu samoga Beča, ali najednom od toga odustane i zapovjedi knezu Ivanu, da ostavi njegovu državu. Zašto? Nije poznato. Knežev dušmanin, lukavi i prefrigani Vinciguerra, govoraše, da je knez pao kod kralja u nemilost zato, što se je pogadjao s kraljem za nekoje gradove, a videći Matijaš, da knez nema novaca,

[48] Katarina je kasnije obudovila, a tada se udala za plemića Andriju Foscala. Umrla je godine 1520.

razsrdio se na nj i izagnao ga iz svoje države. Bit će pako neka spletka, samo da knez ne bi dobio u svoju ruku upravu priestolni grad Beč.

Znajući knez Ivan, da bi ga Korvin, ne izvrši li odmah njegovu zapovied mogao baciti u tamnicu, spremi se žurno sa svojimi dvorjanici i krene prema jugu. Kamo je spješio knez bezkućnik? Kome se je mislio prikloniti posliednji knez otoka Krka?

I opet se je sjetio rieči svoje Elizabete: »Ja gledam, kako ti odlaziš u neku tminu, koja biva sve veća, i u kojoj tebe nestaje.«

ZAGLAVAK

Početak je mjeseca ožujka 1486. Siva i gusta magla prekrila Podravinu, pa se ne vidi na deset koraka daljine. Putem, što se mota na prama Žakanju, jaši nekoliko konjanika. Žuri im se, jer podbadaju konje. Nakon pola sata bili su u toploj sobi gostionice.

— Nije mi dobro. Prehladio sam se. Drščem od studeni, ma da sam u toploj sobi. — Prokletstvo! Ta morao sam na vrat na nos bježati. Kroz tu maglu ne ćemo noćas dalje, — govoraše knez Ivan Frankapan svojim dvorjanicima, kada su oko stola posjedali.

— Niti nije potrebno, milostivi gospodine kneže, — javi se Turco de Gaudente. Kralj znade, da je vaša kneževska milost krenula na put.

— Kneževska milost! — progundja knez. Bezkućnik reci, pa nisi lagao, gorko reče knez, pa se zamisli.

Poslie večere sprmio se knez u krevet. Sutradan mu je bilo gore ,te nije smio ustati i put nastaviti.

Stanje kneževo sve se je više pogoršavalo. Dvorjanici su ga molili, da načini oporuku. Osobito ga na to nagovarao Turco di Gaudente.

— Nije tako hrdjavo, da bih morao praviti oporuku, — odvrati im knez junačeći se na silu. Vi ste se prepali, da ću ovdje umrieti? Ne bojte se! Smrt je još iza Karpata. A da ovdje umrem, valjda me ne biste ovdje zakopali? Umrem li pako, odvezite me na moj liepi Košljun, pa me sahranite u samostanskoj crkvi, koju sam obnovio i bogato nadario Hoćete li mi tu želju izpuniti?

Dvorjanici su obećali, da će izvršiti kneževu želju, ako bi sudbina dosudila da umre u tudjini.

U noći krenula je bolest na gore. Knez je počeo dozivati kneginju, grozio se nekome, nalagao da se spremaju momci u Vinodol, i tomu slično.

— Spopala ga vrućica. Više mu nema spasa, reče Hrvaćanin ostalima, koji su bdili uz kneževev krevet.

Svećenik, koga su dozvali, odriešio je kneza od grieha i podielio mu posliednju pomast.

Sliedeće jutro upalio je Hrvaćanin voštanicu, utisnu ju knezu u ruku kleknu uz krevet s ostalima, moleći za svoga biednoga gospodara. Njihova muževna lica blia su orošena suzama.

Lahki trzaj i posliedniji knez otoka Krka izdahnuo je svoju mučeničku dušu . .

»Knez Ivan Frankapan umr'o je bez oporuke, zato je prejasna signorija neprieporna vlastnica Krka, jer je u krieposti kneževa oporuka od god. 1453.« — Tako javi u Mletke stari knežev dušmanin Antun Vinciguerra, čim je bio doznao, da je knez umro.

U Franjevačkoj crkvi svete Marije na ubavome otočiću Košljunu spremaju na vječni počinak smrtne ostanke posliednjega krčkoga kneza.

Za života želio je povratiti se na svoj otok, koga mu prevarom oduzeše lukavi Mletčani, ali mu se želja nije izpunila. Tek mrtvomu bie izpunjena želja, da može počivati, gdje je želio. Uz tihe molitve sakupljenih i pridušeni jecaj kneževe kćeri Katarine spušten je lies u grobnicu. Kada je težka ploča pokrila otvor nad grobnicom i narod se bio razišao primakao se neki fratar i kleknuvši više grobnice zadubao se u molitvu. Dugo je klečao i molio, a tada je ustao, izustivši glasno: »Requiescant in pace!« — pa se udaljio.

Nad grobom posliednjega kneza otoka Krka molio je fratarAntun Vrbničanin . . .

Uminuše četiri vieka nakon smrti nesretnoga Ivana Frankapana, ali u pjesmi i priči naroda na njegovom otoku osta živa uspomen na posljednjega kneza otoka Krka.

Nedjelja je. Nedaleko franjevačke crkve sv. Marije na otoku Košljunu sjedi starac sa dječakom od kakovih četrnaest godina, koji pitaše starca:

— Dakle u toj crkvi počiva knez, koga su Mletčići uklonili sa otoka, da mu ga lakše otmu?

— Slušaj, janje moje: Bila su tri brata, jedan u Grobniku, jedan negdje u Hrvatskoj, a treći u Omišlju na Krku, gdje je stanovao sa svojom vojskom. Jednom obkoliše Frankapane Mletčići u njegovu gradu Omišlju, ali im bijaše sav napor uzaludan. Poslie dugoga podsiedanja dade baciti Frankapan pred jedno tele toliko pšenice, da se je ono pošteno najelo. Tada dade baciti sa svoje kule ono tele med mletačku vojsku, koja kneza podsiedaše. Razporivši tele, uvjeriše se Mletčići, da je ono hranilo golom pšenicom. Tako uvidješe, da ima u Frankapana u izobilju hrane, te da ne će moći osvojiti grada.

Oni se tada dosjete varci, te ponude Frankapanu prividno mir i prijateljstvo. Da se zapečati sklopljeno prijateljstvo, pozove knez u svoj grad ugledniju mletačku gospodu. Mletčići ne htjedoše ostati knezu dužni, pak prirede i oni njemu na čast sjajnu gostbu na

svojim galijama, koje bijahu usidrene pred Omišljem.

Knez se odazva pozivu, ali se ljuto prevario. Za gostbe odvezaše Mletčići konope i odploviše. Kada je kasnije izašao knez na palubu ladje, da se naužije svježega zraka opazi prevaru. Ladja bijaše već kod Glavine odakle je vidio, kako se u daljini bieli njegov dragi Omišalj . . .

Knez zacvili kano guja ljuta i zaviknu: »Ej nevjero, nikad te ne bilo!« Sve bijaše uzalud. Mletčani odvedoše kneza u Mletke i tako zavladaše otokom Krkom, završi starac.

— Jesu li kada poslie zavladali Frankapani na otoku? — dječak će.

— Nisu, janje moje. To je bio posliednji knez otoka Krka.

KNJIŽARA L. HARTMANA (ST. KUGLI), ZAGREB, ILICA 30.

Našom nakladom izlaze:

HRVATSKI ZAKONI

Sbirka tumačenih zakona, valjanih u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji sa pregledom i krasnim tiskom, fino vezano svi u jednoj veličini.

Na način izdanja Manza i Gellera uredih ih

ADOLFO RUŠNOV,

kr. viećnik stola sedmorice u Zagrebu.

1. **Opći austrijski gradjanski zakonik,** proglašen patentom od 29. stud. 1852. u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. S naknadnimi zakonima i naredbama. Drugo popravljeno i popunjeno izdanje. Uredio dr. Fr. J. Spevec. Rješidbe sabrao Adolfo Rušnov, vijećnik kr. banskog stola. 1899. — **Cijena K 5.—.**

2. **Gradjanski sudovnik** od 16. veljače 1853. i zakon o nutarnjoj uredbi i o poslovnom redu vlasti sudbenih od 3. svibnja 1853. s naknadnim zakonima i naredbama, tičućih se poiedinih ustanova, i uz to prvi tumačen najnovijim rješitbama vrhovnog suda u Beču. Uredio Adolfo Rušnov, vijećnik kr. banskog stola. Drugo popunjeno izdanje uz sudjelovanje dr. J. Mudrovčića tajnika kr. zem. vlade. Uredio Edo Lovrić, perov. kr. zem. vlade. 1899. — **Cijena K 3.60.**

3. **Propisi o neparbenim pravnim poslovima. I. Izvanparbeni postupnik** od 9. kolovoza 1854. — **II. Propisi o sirotinjskim povjerenstvima** itd. — **III. Bilježnički red** od 21. svibnja 1855. Uz sudjelovanje dra. Josipa Mudrovčića, tajnika kr. zem. vlade. Uredio dr. Edo Lovrić, perovodja kr. zem. vlade. 1900. **K 5.—.**

4. **Privremeni gradjanski parbeni postupnik** od 16. rujna 1852. Izdan za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju itd., uz posebne vrsti postupovnih parbenih propisa; ovršni zakoni, zakoni o postupku maličnom, s naknadnim zakonima i naredbama. Rastumačeno rješidbama kr. stola sedmorice, kr. banskog stola i vrhovnog bečkog sudišta. Treće popravljeno i dopunjeno izdanje. Uredio dr. Stjepan Posilović, kr. septemvir. 1902. — **Cijena K 5.—.**

5. Zakoni i naredbe tičuće se **Gruntovnice i izvlastbe.** Uredili i vrhovnimi rješitbami popratili Hinko Več, ravn. gruntovnice kr. zem. vlade i dr. A. Goglia, per. kr. zem. vlade. **1901.** — **Cijena K 6.—.**

6. Ugarsko-hrvatski obrtni zakon. (Zak. čl. XVII. : 1884.). Sa svimi naknadnimi i na nj odnosećimi se propisi. Uredio i protumačio M. Smrekar, tajnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade. 1892. U većem formatu. — **Cijena K 3.—.**

7. Trgovački i mjenbeni zakon sravnan sa trgovačkim zakonom i mjenbenim redom, kriepostnim za zemlje zastupane u carevinskom vieću, te kratkimi tumačenji i rješidbami vrhovnog sudišta u Beču. Uredio Adolfo Rušnov, viećnik kr. banskog stola. **Drugo izdanje,** dodavši rješidbe kr. stola sedmorice i kr. ug. kurije, te novije rješitbe vrhovnog sudišta u Beču, priredio dr. Franjo Salavary, tajnički pristav kr. banskog stola. 1898. — **Cijena K 5.—.**

8. Zakoni i naredbe tičući se **Šumske uprave i šumskoga gospodarenja.** Uredili vrhovnimi rjeišdbami i vlastitim tumačenjem popratili Andrija Borošić, kr. šumarski nadzornik I. raz. i dr. Antun Goglia, perov. kr. zem. vlade. 1900. **Cijena K 5.—.**

9. Zakoni i naredbe tičuće se uprave gradskih i seoskih općina u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. II. izprav. i pop. izdanje. 720 str. Uredio Ivan pl. Žigrović-Pretočki, kr. žup. tajnik. Sa sistematičnim i alfabet. kazalom. 1897. — **Cijena K 8.—.**

10. Ustavno zakonoslovje. Sbirke ustavnih zakona i propisa valjanih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. Sabrao, sustavno uredio i tumačem providio Milan Smrekar, kr. perov. žup. modruško-riečke. 1888. — **Cijena K 4.—.**

11. Zakoni o izravnom porezu. Razprodano. Novo izdanje u pripravi.

12. Kazneni postupnik od 17. svib. 1875. i zakoni od 17. svib. 1875. o porabi tiska, o sastavljenju porotničkih imenika i o kaznenom postupku u poslovih tiskovnih sa zakoni i naredbami, koji se na nje odnose, i sa rješidbami kr. stola sedmorice i vrhovnoga sudišta u Beču. Drugo izdanje. Uredio dr. Jos. Šilović, kr. i. r. sveučil. profesor. 1898. — **Cijena K 6.—**

13. Zakoni i propisi o biljegovini i pravnih pristojbah. Priručnik za financijalne, upravne i občinske činovnike, sudove, odvjetnike, novčane zavode i u opće za svakog, komu treba upute u financijalnih zakonih. Po najnovijim zakonima preradio te ministarskimi naredbami, zatim deciosijami načelnimi rješidbami financijanloog upravnog sudišta protumačio J. Samuel Kocian, ministerijalni perovodja kr. ug. fin. upravnog sudišta 1889. — **Cijena K 5.—.**

14. Zakon o zadrugah od 9. svibnja 1899., sa provedbenom naredbom i svimi ostalimi na nj odnosećimi se naredbami i propisi. Sastavio i tumačem providio Milan Smrekar, tajnik hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, kr. stola sedmorice, bečkog 1898. — **Cijena K 4.—.**

15. Kazneni zakon o zločinstvih, prestupcih i prekršajih od 27. svibnja 1852. sa zakoni i naredbami i sa rješitbami. **Zakon o porabi tiska** od 17. svibnja 1875., izpravljen prema zakonu od 14. svibnja 1907. o promjeni tiskovnih zakona. Uredio dr. Josip Šilović, kr. jav. red. sveučil. profesor. Treće izdanje. 1908. — **Cijena K 6.—.**

16. Zakon o postupku u slučajevih smetana posjeda od 8. svibnja 1890. (sbornika br. 44.) i provedbena naredba vlade od 13. kolovoza 1890. br. 10.039. Sa svimi naknadnimi naredbami i okružnicami, tumačenji, obrazci i rješidbami vrhovnog sudišta u Beču i hrv.-slav. sudstva uz uvod, sadržavajući popularno tumačenje nauka o smetanju posjeda i o uporabi postupka u slučajevih smetana posieda I. izd. priredio A. Rušnov, kr. sudb. viećnik. II. izd. uredio dr. St. Posilović, viećnik kr. stola sedmorice. — **Cijena K 1.60**

17. Zakonski članak VI. od god. 1889. ob obranbenoj sili s obzirom na kandidate duhovničkog stališa, zaredjene svećenike i namještene duhonike i obzirom na ženitbu. Priobćio i iztumačio dr. Mato Matina, tajnik i zač. prisjed. nadb. duhov. stola, župnik sv. Petra i ravn. nadbis. sirot. u Zagrebu. 1889. **K 1.—.**

18. Zakoni ob izbornom redu i ob uredjenju sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. — **Cijena K 1.—.**

19. Zakoni ob umirovljivanju, o vlasti sudačkoj, ob ustroju sudova, državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtva te ob osobnih odnošajih, uredovnih dužnostih i karnostnoj odgovornosti pravosudnih činovnika u kralj. Hrv. i Slav. Uredio St. Kranjčić, tajnik kr. zem. vlade, odjela za pravosudje. — **Cijena K 1.60.**

20. Zakon od 22. prosinca 1890., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju neke ustanove postupka **u poslovih urbarskih** (br. 3. sbor. od g. 1891.). Zakon od 7. veljače 1892., kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti **obć. pašnjake** (br. 18. sbor. od g. 1892.) zajedno s gradjom sakupio i uredio dr. Ivo Mallin. 1892. — **Cijena K 1.60.**

21. Zakon o vodnom pravu od 31. prosinca 1891. Sa provedbenim i sa svim naknadno izdanim naredbama, kao i s uputama o izrabi motorne snage vode, o obrani nasipa od vode i o osnivanju ribnjaka. Zatim zakon od 22. list. 1895. **O uredjenju bujica (vododerina).** Raztumačeno s gradjom, rješitbami kr. hrv.slav.-dalm. zem. vlade. II. preradjeno i popunjeno izdanje. vrhovnog, upravnog i državnog sudišta, austrijskog minist. poljodjelstva, te posebnim tumačenjem. Drugo ponovljeno i sasvim prenaredjeno, te sa nacrtima providjeno izdanje. Priredio F. Hâladi, tajnik u narodno-gospodar. odsjeku kr. hrvat.-slav.-dalm. zem. vlade 1903. — **Cijena K 8.—.**

22. **Zakoni i propisi o ženitbi.** Uredio Zvonimir Žepić, perovodja hrv.s-lav.-dalm. zem. vlade. 1893. — **Cijena K 3.—.**

23. **Zakon o lovu i zakon za zaštitu ptica** u Hrv. i Slav. Uredio M. Vrbanić, nadz. kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade i zakon o ribolovu pod tiskom.

24. **Biljegovnik.** Sistematični propisi o biljegovanju parbenih i izvanparbenih podnesaka i spisa, spisa župnih ureda, te inih raznih podnesaka i isprava. S abecednim kazalom. Sastavio Fr. Horvat, kr. fin. tajnik kr. fin. ravnateljstva u Zagrebu. 1894. — **Cijena K 3.—.**

25. **Zavičajno pravo.** Zakon od 30. travnja 1880., ob uredjenju zavičajnih odnošaja u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i prijašnji propisi o štečenju i gubitku zavičajnog prava. Sabrao i bilježke dodao Koloman Mutavdjić, grad. inovnik. — **Cijena K 2.80.**

26. **Stečajni red.** Uredio dr. Hinković. **Rasprodano.** Vidi knjigu 30.

27. **Biljegovni propisi u parbenim stvarima.** Sistematički propisi o biljegovanju parbenih stvari. S abecednim kazalom. Sastavio Franjo Horat, kr. fin. tajnik. 1901. — **Cijena K 2.—.**

28. **Zakon o pobijanju pravnih djela** glede imovine insolventna dužnika od 24. ožujka 1897. (Sbornik zakona i naredaba komad VIII. br. 35. g. 1897. za štampu priredio i uvod napisao dr. F. J. Spevec. 1897. — **Cijena K 1.60.**

29. **Zakon o pobijanju pravnih djela glede imovine insolventna dužnika** od 24. ožujka 1897. i **Stečajni zakon** od 28. ožujka 1897. Uz uporabu obrazloženja vladine osnove. Tumačio i obrazce k stečajnom zakonu satavio Adolfo Rušnov, vijećnik kr banskog stola. 1897. — **Cijena K 4.—.**

30. **Stečajni zakon od 28. ožujka 1897.** Sa gradjom i provedbenom naredbom. Priredio dr. Josip Mudrović, perovodja kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade. 1897. — **Cijena K 3.60.**

31. Zakon od 25. travnja 1894. **O uredjenju zemljištnih zajednica** i zakon od 1. svibnja 1895. **O uredjenju plemenite občine turopoljske sa provedbenimi naredbami.** Zajedno s gradjom uredio i rješidbami kr. zemaljske vlade i kr. stola sedmorice kao i vlastitim tumačenjem popratio dr. Antun Goglia, tajnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade. — **Cijena K 3.60.**

32. **Zakon o mjestnih sudovih i postupku pred njimi.** S kasnijimi zakoni, koji ga popunjuju ili preinačuju i sa svimi na nj odnosećimi se naredbami i nekimi rješitbami naših viših sudišta. Uredio dr. Stj. Posilović, vjećnik kr. stola sedmorice. 1902. — **Cijena K 2.40.**

33. Zakon od 22. lipnja 1902. **O komasaciji zemljišta** i provedbena naredba k istomu zakonu od 8. srpnja 1902. br. 45.353. sa svim obrazcima. Zajedno s gradnjom uredio i vlastitim tumačenjem popratio F. Haladi, tajnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade. — **Cijena K 8.—.**

34. **Tumač Gradjevnim redovima I. Za ladanje i II. za gradove** u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, navedene u §. 2. zakona od 23. lipnja 1895., ob ustroju gradskih občina u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji i III. za **gradove Osijek, Varaždin** i **Zemun.** Priručnik za zemaljske i občinske činovnike, civilne tehnike, grad. obrtnike i za gradeće občinstvo. Sa dotičnim zak. propisima, naredb. i načelnim vrhov. rješitbama, tičućim se pojedinih ustanova, na obrazce za sastavak vlastnih rješitba i molba. Sastavio A. Švarc, kr. inžinir kod kr. vlad. gradjevnog odsjeka. — **Cijena K 8.—.**

35. **Odvjetnički red** od 24. srpnja 1852. sa svimi na isti odnosećimi se zakoni i naredb., te sa rješidbami kr. stola sedmorice i banskog stola. II. izdanje uredio dr. Stj. Posilović, vieć. kr. stola sedmorice. — **Cijena K 1.20.**

36. Zakon od 6. travnja 1906. **o nuždnim prolazima sa provedbenom naredbom** i opazkami providio Ivan Žigrović-Pretočki. — **Cijena K 1.60.**

37. Zakon od 29. travnja 1907. **o kaznenim odredbama** u postupku pred upravnim (redarstvenim) oblastima i **naredba** od 30. svibnja 1907. broj 30.875. zajedno sa gradjom uredio i protumačio dr. Franjo pl. Domazetović. — **Cijena K 1.20.**

Nadalje preporučuje knjižara

L. Hartmana (Stj. Kugli)

Ilica 30. — ZAGREB — Ilica 30.

SLIEDEĆE ZAKONE, KOMENTARE, PRAVOSLOVJE:

Derenčin M. dr., Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Knjiga I. i II. — **Cijena I. i II. knjigi broširano 6 kruna.**

Derenčin M. dr., Ovršni postupak razložen na temelju zakonah i naredabah valjanih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. — **Cijena broširano K 3.—.**

Derenčin M. dr., Tumač zakonu od 3. listopada 1876. o postupku o pravnih poslovih manje vriednosti (o postupku bagatelnom ili maličnom) pred kr. kot. sudovi (gradsko-delegovanimi kot. sudovi). — **Cijena broširano K 2.—.**

Ogorelica N. dr., **Kazneno procesualno pravo. — Cijena broš. širano K 9.—.**

Ortner S. dr., **Repetitorij iz pravne povjesti germana i slavena. — Cijena K 3.20.**

Posilović St., viećnik kr. stola sedmorice, **Financijalna znanost. — Cijena broširano K 4.—, platneni uvez K 5.—.**

Rušnov A., Sbirka obrazaca za gradjansku sudbenu struku. I. dio: Obrazci zapisnikah i rješidbah o slučajevih gradjansko-parbenog i ovršnog postupka. — **Cijena K 2.—.** — II. dio: Obrazci zapisnikah i rješidbah o slučajevih maličnoga izvanparbenoga, stečajnoga, mjenbenoga postupka i grunt. reda. — **Cijena K 2.—.** — Oba djela zajedno vezana u pol kožc **K 5.—.**

Rušnov A., Pomoćnik za odvjetnike, bilježnike i sudce. Obrazci za izprave, podneske, zapisnike i rješitbe za sve grane gradjanskoga prava u polukožnatom uvezu. — **Cijena K 8.60.**

Rušnov A., Tumač gradjanskom parbenom postupniku od godine 1892. Uz sudjelovanje dr. J. Šilovića. — **Cijena** broširano **K 13.—**, u polukožnatom uvezu **K 15.—.**

Salavary F. dr., Repertitorij trgovačkoga i mjenbenoga prava. — Cijena K 2.—.

Spevec F. dr., Tumač zakonu od 24. ožujka 1897. **O pobijanju pravnih djela** glede imovine insolventna dužnika. Sbornik zakona i nar. komad VIII. br. 35. 1897. — **Cijena broširano K 3.60, u trajnom uvezu K 5.—.**

Šilović J. dr., Kazneno pravo po dr. K. Janki. — Cijena broširano K 6.—.

Vezić M., Pomoćnik za javnu upravu. Sbirka najvažnijih zakona i naredabah o javnoj sigurnosti, obćem zdravlju i o narodnoj gospodarskoj prigledbi u kraljev. Hrvatskoj i Slavoniji s pripoj. bivšom krajinom. — **Cijena I. i II. dio vezan u polukožnatom uvezu K 16.—.**

Vrbanić F. dr., Trgovački zakon. Tumač zakonskomu članku XXXVII.: 1875. zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora uz obzir na austrijski i bosansko-hercegovački trgovački zakon. — **Cijena broširano K 7.—.**

Vrbanić J. dr., Mjenbeno pravo. Razdio I. Pravne i državoslovne nauke svez. IV. — **Cijena broširano K 3.—.**

Vrbanić J. dr., Trgovačko zakonoslovlje. (Trgovačko pravo, stečajno pravo i pravo pobijanja) za više trgovačke škole i svakidanju porabu. — **Cijena K 2.60.**

Hrvatska kazališna biblioteka.

Broj		Kruna
1.	**Bračna bura.** Šala u jednom činu	—.60
2.	**Mir ili okove.** Vesela igra u jednom činu	—.60
3.	**Za zastorom.** Vesela igra u jednom činu	—.60
4.	**Ljubi slobodu.** Vesela igra u jednom činu	—.60
5.	**Trideset.** Vesela igra u jednom činu	—.60
6.	**Miš.** Vesela igra u jednom činu	—.60
7.	**Četiri šaljive igre.** U sred noći. Ustaške nevolje. Hvala Bogu stol je prostrt. Bračna ponuda dra. Praktičevića	—.60
8.	**On je gluh.** Šala u jednom činu	—.60
9.	**Jedna čaša čaja.** Vesela igra u jednom činu	—.60
10.	**Recept proti punicama.** Vesela igra u jednom činu	—.60
11.	**Nikola Šubić Zrinjski.** Glazbena tragedija	—.60
12.	**Doktor Müller.** Lakrdija u jednom činu	—.60
13.	**Požar u djevojačkoj školi**	—.60
14.	**Monsieur Herkules.** Lakrdija u jednom činu	—.60
15.	**Bengalski tigar.** Vesela igra u jednom činu	—.60
16.	**Urarov šešir.** Vesela igra u jednom činu	—.60
17.	**U kućnoj haljini.** Brbljanje u jednom činu	—.60
18.	**U vlastitoj zamci.** Lakrdija u jednom činu	—.60
19.	**Prvi objed.** Vesela igra u jednom činu	—.60
20.	**Sredstvo proti kućnom prijatelju**	—.60
21.	**Novi Romeo.** Lakrdija u jednom činu	—.60
22.	**Opasan posjet.** Lakrdija u jednom činu	—.60
23.	**Ja ću pozvati majora.** Vesela igra u jednom činu	—.60
24.	**Čitanje kod kućne čuvarice.** Lakrdija u jednom činu	—.60
25.	**Njegova Otilija.** Vesela igra u jednom činu	—.60
26.	**Drašestan suprug.** Lakrdija u jednom činu	—.60

		Krana
120	Devčić Ivan, Odbijeni prosac. Pripoviedka	—.30
121—122	Kozarac J., Tena. Pripoviedka	—.60
123—124	Osman Nuri, Ago Šarić. Pripoviest iz prošlosti Mostara	—.60
125—127	Vjenceslav Novak, Informator. Novela	—.90
128—129	Osman-Aziz, Marijanova rana i Pogibija i Osveta	—.60
130—138	Eugen Chavette, Gdje je milijunar. Kriminalni roman	2.40
139—147	Dogan P., Biela gospa s Trsat-grada. Historički roman (I. i II.)	3.—
148—149	Svilanić A., Kasna osveta. Kriminalna pripoviest	—.60
150—151	Tolstoj L. N., Gospodar i sluga. Pripoviest	—.60
152—158	Carić Juraj, Obiteli kapetana Opovića	1.80
159—161	Relković, Satir	—.90
162—163	Shakespeare W., Mletački trgovac. Vesela igra	—.60
164—166	Kumičić Evgenij, Pobijeljeni grobovi. Pripoviest	—.90
167—168	Pužar Zv., Dajdučka djela iz života zloglasnog hrvatskog hajduka Joce Udmanića	—.60
169—172	Devčić Ivan, Bunjevačka buna. Izvorna pripoviest	1.20
173—178	Sue Eugene, Tajne grada Pariza. Krimin. roman. Hrvatski priredio Evgenij Kumičić. I. dio	1.80
179—183	Tajne grada Pariza. II. dio	1.80
184—186	F. Boisbogel, Ne ubij! Kriminalni roman	—.90
187—189	Ljubav pobjedjuje. Kriminalni roman iz amerikanskoga života	—.90
190—191	Stanislav Grabovski, Gdje je grofica. Preveo N.	—.60
192—197	Devčić Ivan, Brinjsko-lički ustanak g. 1746. Historička pripoviest	1.80
198—200	J. A., Nestalo 86.000 talira. Kriminalni roman	—.90
201	Berger Kl., Ubit ću te ili češ me ubiti. Povjestna pripoviest	—.30
202—204	Gaboriau E., Ljubavne zgode grofice Brenvilliers	—.90
204a	Tolstoj Lav., Chopinova predigra	—.30
205—206	Dumas A., Ljubavni roman	—.60
207—210	Clarc Russel, Gusari. Roman iz pomorskog života	1.20
211—213	Griffiths, U brzom vlaku od Rima do Pariza	—.90
214—215	Paul de Kock, Barunica Blagulskoii. Šaljivi roman	—.60
216—221	Montepin Xav., Tajne crvene kuće. Roman iz franceskog života	1.80
222—224	Conan Doyle, Znak četvorice. Kriminalni roman	—.90
225—228	Cherubin Segvić, Na solinskih ruševinah. Pripoviest	1.20
229	Doyle A., Mjernikov palac. Kriminalna pripoviest	—.30
230	Rudolph. Stratz, Uspjela varka ili japonska sablast	—.30
231	Neobična žena. Iz zapisnika jednoga redarstvenika	—.30
232	Ehrenmann F., Kako se nalazi sreća	—.30
233	E. M. Vacano, Čarobnjak. Pripoviest po istinitom dogodjaju	—.30
234—235	Waldemar-Krban, Osamljen stan. Kriminalna pripoviest	—.60
236	H. Smith, Uspomene živog pokopanog	—.30
237—238	Conan Doyle, Zagonetna smrt. Kriminalna pripoviest. Annie Bock, Lukava odgojiteljica	—.60
239—241	Paul Bourget, Strašna zagonetka	—.90
242—243	Maupassant, Pripoviedke: Miraz, Kušnja, Varka, Mrtva ruka	—.60
244—246	Maqueta Aug., Ljubav i izdaja. Ljubavni roman	—.90
247—248	Ivan Devčić, Kobna osveta. Slika iz ličke prošlosti	—.60
249	Guy de Maupassant, Mala Roque. Kriminalna pripoviest	—.30
250—252	Gren K, Tajna u mlinu. Kriminalni roman	—.90
253	Heinrich Zschokke, Diokleclijan u Solinu	—.30
254—266	Eckstein Ernest, Nero. Historički roman	3.60
267—269	Jules Claretie, Mrtvačevo oko. Roman	—.90
270—271	Carlo May, Otimač djevojaka	—.60
272—274	Roveta R., Prvi ljubavnik	—.90
275	Garšin V., Mali roman i druge pripoviedke. Nihilista. Na povratku sa rendez-vousa. Nečemo očuha	—.30
276—278	Devčić Ivan, Pad kneza Gregorija Kurjakovića. Pripoviest	—.90
279—283	Reviel-Davies, Zanimiva udova. Roman	1.50
284—286	Zaccone Piere, U parižkih podkrovnicah	—.90
287—289	Zaccone Piere, Nepoznati iz Bellevillea	—.90
290—294	Gaboriau E., Zločin u Orcivalu. Kriminalni roman	1.50
295	Brett Harte, Čovjek na svietioniku. Osoda	—.30
296	Tolstoj Lav., Što je novac?	—.30
297—298	Wachenhussen Haas, U ladji na Nilu	—.60
299—300	Paul de Kock, Gospodjica s tri steznika	—.60

Veliki popis knjiga šalje se svakomu na zahtjev badava i franko.

		Kruna
301	Tolstoj Lav., Mora li zbilja tako biti	—.30
302—311	Xavier de Montepin, Krvava ruka (Crvena krabulja)	3.—
312—319	Xav. de Montepin, Čovjek sa voštanimi kipovi	2.40
320	Maksim Gorkij, Pustolov	—.30
321—333	Kumičić Evgenij, Kraljica Lepa ili propast kraljeva hrvatske krvi	3.60
334—337	Regnald Barnet, Tajne grada Londona	1.20
338—340	Bellamy, U godini 2000	—.90
341—343	Devčić Ivan, U krvi i plamenu. Slika iz ličke prošlosti	—.90
344	Musset Alfred de, Prava ljubav. Pripoviest	—.30
345—350	Hugo Viktor, Zvonar majke Božje pariške	1.80
351—355	Jarro, Tatovi mrtvaca. Kriminalni roman	1.50
356—359	Conan Doyle, Tajnstveni bratić iz Amerike	1.20
360—362	Tajne blogradskoga kraljevskoga dvora	—.90
363—364	Pierre Lucki, Lopudska sirotica. Pripoviest	—.60
365—366	Montepin, Žrtva ljubavi. Ljubavna pripoviest	—.60
367—369	Ivan Devčić, Uskočka osveta	—.90
370—371	Paul de Kock, Tri opasna poljubca. Pripovietka	—.60
372—374	Clark Russel, Nenadani susret. Roman	—.90
375—376	Krčmarić, Skuta harambaša. Roman	—.60
377—380	Jarro, Umorstvo u ulici mjeseca. Kriminalni roman	1.20
381—383	Feuillet, Roman siromašna mladića	—.90
384—385	Becić, Vukićev most. Roman	—.60
386—387	Marryat, Gusar	—.60
388	Savjeti za udaju. Prievod	—.30
389	Prevost Marcel, Pisma pariškinje o ljubavi	—.30
390—394	Gaboriau, Pariške varalice. Roman	1.50
395—396	Paul Bourget, Žensko srce	—.60
397—398	Mračna zagonetka	—.60
399—400	Ponson du Terrail, Liečnikova tajna	—.60
401	Kaniš li se ženiti?	—.30
402—403	Ford P., Pustolovina u brzom vlaku	—.60
404	Maksim Gorki, U tamnici	—.30
405—409	Robert Louis Stevenson, Otok Blaga	1.50
410	Lav Tolstoj, Veliki socijalni grieh	—.30
411	Kako ćete omiliti ženam?	—.30
412—416	Gerstäcker F., Doživljaji naseljenikau Sjevernoj Americi	1.50
417—419	S. Balzac, Kobna klisura	—.90
420	Grünwald-Zerkowitz, Udaja djevojaka bez miraza	—.30
421—430	Šegvić Cherubin, Posljednji Kotromanići	3.—
431	Montepin X., Tajnstveni ubojica	—.30
432	Noćne sgode i nesgode Harun al Rašida	—.30
433—434	Šegvić Cherubin, Bbi na Grahovcu	—.60
435—436	Tolstoj Lav., Konac jednoga vieka	—.60
437—439	Ponson du Terrail, Majčina znamenka	—.90
440	Kako ćete uspjeti kod žena?	—.30
441—444	F. du Boisgobey, Modra koprena	1.20
445—447	Devčić Ivan, U gradu prestupka	—.90
448—449	F. du Boisgobey, Tajna u osamljenom dvorcu	—.60
450	Sienkiewicz H., U tatarskom robstvu	—.30
451	Maksim Gorki, Jedan od kraljeva republike	—.30
452	M. S. Schwartz, Doživljaji jednoga liečnika	—.30
453—461	Emile Gaboriau, Paklenske muke	2.70
462—464	Marryat, Leteći Holandez	—.90
465—466	Tolstoj grof Lav, Znamenovanje ruske revolucije	—.60
467	Marryat F., Bilo je nekoć	—.30
468	Kako ćeš uspjeti u životu	—.30
469	Conan Doyle, Otmica iz odgojilišta	—.30
470	Grof L. N. Tolstoj, Ne ubij!	—.30
471—479	Ewald August König, Na putu zločina	2.70
480—484	Ivan Devčić, Pad bana Mladina II.	1.50
485—489	Kobne slutnje. Roman. Prevela Marija Kumičić	1.50
490	Grof Xavier de Maistre, Kavkazki zarobljenici	—.30
491—495	Ivan Devčić-Ličanin, Posljednji knez otoka Krka	1.50
496—499	George Sand, Markez de Villemer	1.20

Veliki popis knjiga šalje se svakomu na zahtjev badava i franko.